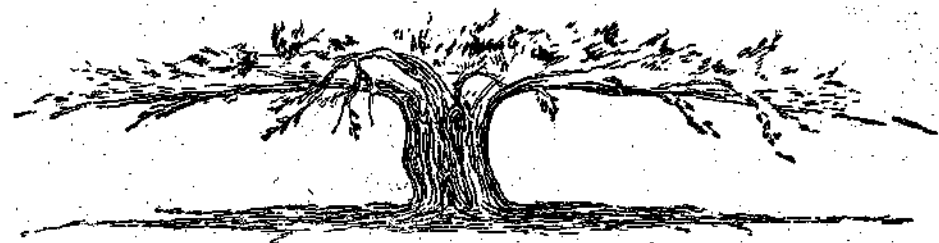

Η ΜΗΝΕΤΗ — ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΥΠΟ
ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΣ ΠΙΝΝΕΛΟΥΚΗΣ ΦΩΤΙΑΣΗ

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ Α'
15 ΜΑΪΟΥ 1904

ΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ

ΓΕΝΙΚΗ ΑΠΟΨΙΣ

Ο ταξειδιώτης, ὁ κεντριζόμενος ὑπὸ τῆς ἀνάγκης πολλὰ νὰ ἴδῃ ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ, διέρχεται ἐν ἀσθματικῇ σπουδῇ τὰς πόλεις. Πηδᾷ ἀπὸ τὴν μόλις σταθεῖσαν ἀμαξοστοιχίαν εἰς ἀμάξαν, ὁρμᾷ μὲ ἵππους μαστιγομένους εἰς μουσεῖα, σταματᾷ ἐσπευσμένως ἐνώπιον μνημείων, καὶ συναρπάζων ἐν ἀλληλοδιαδόχῳ πανοράματι παρερχομένας καὶ φευγούσας γραφικότητας δρόμων ἢ κτιρίων, ῥυθμῶν ἢ χρωμάτων, τοπίων ἢ ἀριστουργημάτων τέχνης, συσσωρεύει, συμφύρει τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐντυπώσεις ὑπὸ μίαν ἰσχυράν, κυριαρχούσαν κατὰ τὴν ἰδιάζουσαν ψυχὴν του.

Τοιοῦτό τι συνέβη καὶ εἰς τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συνέδριον. Τὸ πρόγραμμα, εἶδος Ἐφεσίας Ἀρτέμιδος, ἐκράτει διαρκῶς τεταμέναις καὶ ἀνοικτὰς τὰς χεῖρας, ἀνεξάντλητον καὶ ἀμείλικτον. Σὲ ἀνήρπαζεν ἀπὸ τῆς πρώτης καὶ σ' ἐκράτει αἰχμάλωτον μέχρι τοῦ μεσονυκτίου. Ἀπὸ τοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, εἰς τὸ Δημαρχεῖον ἀπὸ τῶν αἰθουσῶν τῶν συνεδριάσεων εἰς τὸν Παρθενῶνα, εἰς τὸ Διονυσιακὸν θέατρον, εἰς τὰ μουσεῖα ἀπὸ τὸ Κημεῖον εἰς τὸ Ὀδεῖον, εἰς τὸν σιδηροδρομικὸν σταθμὸν Πελοποννήσου, εἰς τὴν Ἐλευσίνα. Ἐνίοτε μεταξὺ τῆς μίας διαλέξεως καὶ τῆς ἄλλης ἐμμεσολάβει ἡ ἀπελπιστικὴ βραχυτίης μίας ὥρας, καὶ πυκνὴ θεωρία ἀγνώστων, μὲ ἔκφρασιν σιωπηλῆς καρτερίας, μὲ τὴν μαρτυρικὴν ὑποταγὴν εἰς τὸ ἀναπόδραστον, ἔτρεχεν ἀπὸ τοῦ ἐνὸς ἄκρου τῶν Ἀθηνῶν εἰς τὸ ἄλλο. Ἡ δὲ δὴν συμπάρουσε καὶ τοὺς Ἀθηναίους ἔγειναν ξένοι

μετὰ τῶν ξένων, ἔτρωγαν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον διὰ νὰ προφθάσουν, καὶ μετὰ τὴν κόπωσιν, ἦν ἐπιφέρει πᾶσα ὑπερέντασις, ἐπανεύρον ἐν παραισθήσει ἐπιστροφῆς ἐκ μακρινοῦ ταξειδίου, μὲ συναίσθημα νοσταλγίας, τὴν ἐστίαν των, τὰς ἔξεις των, τὸν ἑαυτὸν των!...

**

Ὅσοι ἀρέσκονται εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν ψυχικῶν φαινομένων καὶ παρακολουθοῦν τὴν μυστηριώδη ἐξέλιξιν τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως ἀπὸ τῆς πρώτης ἀμυδρᾶς χαρναγῆς τῆς ἰδέας μέχρι τῆς πλήρους αὐτῆς πραγματώσεως, καὶ γνωρίζουν τὴν ὀδυνηρὰν ἀμφιταλάντευσιν τῆς σκέψεως καὶ τὴν ἐλευθερώτριαν αἰφνης ἀπόφασιν, τὴν θραύουσαν τὰς πέδας τῆς ἀμηχανίας, καὶ τὴν προσπαθείαν τὴν γεφυροῦσαν τὴν πρόθεσιν πρὸς τὴν ἐπιτέλειαν, ὡς σκεφθοῦν ὀλίγον πῶς τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συνέδριον διήλθεν ἀπὸ τὰς ψυχὰς τῶν ἐπινοητῶν του ὡς ἔμβρουον, πρὶν ζῆση τὴν ὄραϊαν θριαμβευτικὴν ζωὴν μίας ἑβδομάδος. Ἄς φανταστοῦν τὸν Δροσίνην, ἐκ τῆς ὀρεμμεφύτου αὐτοῦ πρὸς ἐνέργειαν φορᾶς, ἐκ τοῦ πόθου ν' αὐξήσῃ τὴν ἠθικὴν καὶ ὕλικὴν δύναμιν τοῦ Σουλῶγου τῶν ὀφελίμων βιβλίων συλλαμβάνοντα μίαν ἡμέραν, ἐκ τῶν πρακτικῶν τοῦ Διεθνoῦς Συνεδρίου τῶν Παρισίων, τὴν ἰδέαν Ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου. Ἐσπέρων τινὰ ἐπίσημον, τίς οἶδε ἂν ὄχι μετὰ δειπνον, ἀγακοινοῦντα αὐτὴν εἰς τὸν κ. Βικέλαν τὴν ἐπιφύλαξιν καὶ τοὺς διαταγμοὺς τοῦ προέδρου, μεθ'

δλην την άνευ δρων εμπιστοσύνην του εις τον γραμματέα τας συζητήσεις εν τῷ Συλλόγῳ, τον θρίαμβον της πειστικότητος του Δροσίνη, την δλόψυχον άφοσίωσιν του προσηλύτου εις την νέαν αλήθειαν, τὸ γόνιμον ταξείδιον του προέδρου εις Γαλλίαν, Ολλανδίαν, Δανίαν και Σουηδίαν, την μυστικὴν ἐπίφασιν του σχεδίου και την συνωμοτικὴν σιωπὴν των, τὸ ζηλότυπον σφιξιμον των χειλέων ενώπιον φίλων δυναμένων να τους διαφωτίσουν, από τους οποίους, ἐνῶ ἔτειναν ἔγκαρδίως την χεῖρα, απέσυρον δυσπιστως την ψυχὴν των. Ἄς φαντασθῶν την περίτεχνον διοργάνωσιν, δι' ἧς τὰ πάντα ἀπέρρευσαν ἐκ του Συλλόγου των ὠφελίμων βιβλίων, και την χαρὰν της διὰ των ἐφημερίδων προκηρύξεως του Συνεδρίου και της Εκθέσεως, τας διακυμάνσεις της ἐλπίδος και της αποθαρρύνσεως ἐκ των ἐπι κρίσεων, ἢ και των ἀντιδράσεων των διδασκαλικῶν κύκλων, την ἀμηχανίαν και απογοήτευσιν ἐκ της ἐχθρικής διαθέσεως του Ὑπουργείου της Παιδείας, τὸ ὅποιον δὲν ἐδίστασε να κηρύξη καθαρά, ἐν ἐπισήμῳ ἔγγραφῳ, ἀκατάλληλον την διοργανωτικὴν ἐπιτροπὴν. Τὴν ἀγαλλίασιν ἐν τῷ κεραμοχρόῳ κτιρίῳ ὅτε μετὰ του Φαρμακοπούλου ἔφυγεν ὁ ἐχθρὸς και μετὰ του Στάη προσήλθεν ὁ ἐνθέρμους ἐπικουρὸς την σπουδὴν πρὸς ἀνάκτησιν του ἀπολεσθέντος χρόνου, την δλόψυχον ὑπὸ του Ὑπουργείου των Ἐξωτερικῶν υποστήριξιν της ιδέας διαταχθέντων των Προξενείων να δεχονται και ἔγγραφως μελῶν, και τας συνεννοήσεις πρὸς ἀτμοσφαιρικὰς και σιδηροδρομικὰς ἐταιρείας και πρὸς κοινότητας, και την πολυδαίδαλον παραλαβὴν των ἐκθεμάτων της Εκθέσεως και την κατάταξιν, και την ἀνάρτησιν των εικόνων και την τοποθέτησιν των ἐρμαρίων, και τας μερίμνας περὶ τυπώσεως προγραμμάτων, καταλόγων, εἰσιτηρίων ἐν μέσῳ των λίθων και της ἀσβέστου των ἐσπευσμένως ἀνεγειρομένων νέων δωματίων: την ὁσημέραι αὐξάνουσαν περὶ της ἐπιτυχίας πεποιθήσιν ἐκ της ἀδιαλείπτου ἔγγραφως μελῶν, και την προσέγγισιν των κριτικῶν ἡμερῶν, και τὰ διαβήματα πρὸς την Κυβέρνησιν να ἐπισημοποιήσῃ τὸ Συνέδριον διὰ της ἐπισήμου ὑπὸ του Βασιλέως κηρύξεως της ἐνάργεως αὐτοῦ, και την συμμετοχὴν του Διαδόχου του Ἑλληνικοῦ θρόνου εις γεῦμα πρὸς την ἐφορείαν του Συνεδρίου, και τας ἐνθουσιώδεις ἐπευφημίας και τὰ θαυδαία χειροκροτήματα ἐν τῇ ἀσφοντικῶς πλήρει αἰθούσῃ των τελετῶν του Πανεπιστημίου, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ μὲν Βασιλεὺς δὲν εὗρεσκε λέξιν να ἐκφράσῃ, τι συνέπνιγε

την ψυχὴν του, και ἤρώτα « πῶς να τὸ πῶ; » ὁ δὲ Δροσίνης ἐν μέσῳ ὀρυμαγδοῦ χειροκροτημάτων ἐκίνει ἀπὸ του βήματος σπασμωδικῶς τους βραχιόνας προσπαθῶν να ψελλίσῃ τεταραγμένως τινὰς λέξεις, αἵτινες πιθανὸν να ἐλέχθησαν ἀλλὰ δὲν ἠκούσθησαν.

Τὸ πρῶτον αὐτὸ Ἑλληνικὸν ἐκπαιδευτικὸν Συνέδριον, τὸ ἐκ του μὴ ὄντος δημιουργηθέν, τὸ μὴ κληρονομήσῃ τίποτε ἐκ του παρελθόντος, τὸ διατείναν εις πρωτοχάρακτον δρόμον τὰ πρῶτα σύρματα πνευματικῆς συνεννοήσεως των ἀπανταχοῦ Ἑλλήνων, τὸ Συνέδριον τοῦτο μεθ' ὅλα τὰ τυχὸν ἐκ της ἀπειρίας και της ὑπερσυγκεντρώσεως λάθη, εἶνε τεράστιον κατόρθωμα, ἀληθὴς θρίαμβος βουλήσεως.

**

Ἡ περιφέρεια του κύκλου ἔξωθεν βλεπομένη φαίνεται κυρτή, ἐνδοθεν κοίλη. Τὸ αὐτὸ πρᾶγμα ἔχει και την ἐσωτερικὴν και την ἐξωτερικὴν αὐτοῦ ὄψιν, χωρὶς να μετακινήθῃ, ἀπλῶς ἐκ του σημείου της ἀπόψεως.

Τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν του Συνεδρίου ἀποτελεῖ ἡ διοργανωτικὴ και διακοσμητικὴ αὐτοῦ μορφή, την ἐσωτερικὴν ἡ οὐσία αὐτοῦ, αἱ γινόμενα συζητήσεις, αἱ ληφθεῖσαι ἀποφάσεις. Ἡ πρώτη εἶνε ἔργον της « Διευθυνούσης ἐπιτροπῆς », ἡ δευτέρα των μελῶν του Συνεδρίου, των διδασκάλων. Αὐταπόδεικτος εἶνε ἡ συνξέαρτησις της κυρτότητος και της κοιλότητος ἐν τῷ κύκλῳ, ὁμοίως και ἡ του σχεδίου του συνεδρίου και της ἐκτελέσεως αὐτοῦ. Ἡ δυοανάλογος πρὸς την βραχυτάτην διάρκειάν του σπατάλη χρόνου εις διαλέξεις και ἐκδρομάς, (ἦσαν ἄρα γε ὅλαι ἀπαραίτητοι;) ἀφῆρπισε πολυτίμους ὥρας ἀπὸ την κυρίαν ἐργασίαν και ἔβλαψε την οὐσίαν του Συνεδρίου. Ἐν μέσῳ της κοπιώδους ἐκείνης πολυπραγμοσύνης, μόνον δύο συνεδρία ἐπεφυλάχθησαν εις τὰ τμήματα διὰ συζητήσιν θεμάτων, ἀφορώντων εις αὐτὰ τὰ θεμέλια της πνευματικῆς και ἔθνικῆς ὑποστάσεως της Ἑλληνικῆς φυλῆς, διὰ συζητήσιν πνευστιῶσαν, μετὰ τὸ βλέμμα παρακολουθοῦν ἀγωνιῶ ὡς την κίνησιν του λεπτοδείκτου. Ἐν ἐνὶ τμήματι οὐδ' ἔγεινε σχεδὸν συζητήσις ἀλλ' αἱ πρὸς ψήφισιν προτάσεις συνεκεφαλαιώθησαν ὑπὸ ἰδίας ἐπιτροπείας ἐκ των πορισμάτων του εισηγητοῦ και των συμπερασμάτων των ὑπομνημάτων και των ἔγγραφων προτάσεων.

Ἄλλὰ και αὐτῶν των γενομένων ὅπως ὅπως συζητήσεων δὲν ἐτηρήθησαν πιστὰ στενογρα-

φημένα πρακτικά, θὰ ἠθροσκειυδοῦν δὲ ἰσχνόταται αὐτῶν περιλήψεις.

Ἐν τούτοις εἶνε γνωστὸν ὅτι κατὰ την ἔρειναν της ἀληθείας, ὅπως και κατὰ την ἐξερευνησιν χωρῶν, ἡ πορεία — και μετὰ της ἐκτροπῆς αὐτῆς και τας περιπλανήσεις — ἔχει τὴν τοῦλάχιστον σημασίαν ὄσσην και ἡ ἀφίξις. Αἱ ἀποφάσεις ἄνευ των αἰτιολογούντων ἐπιχειρημάτων — ἐπιχειρημάτων ἐπιστημονικῶν, νέων ἢ παλαιῶν, ἐφαρμογῆς, πείρας ἐν τῇ χώρῃ ἡμῶν ἢ ἐν ἄλλῃ, συσχετίσεως πρὸς τὰ ἱστορικά, οικονομικά, ἢ διοικητικά αἴτια — στεροῦνται του ἡμίσεως αὐτῶν φωτός. Καὶ ἐν τῇ διαδικασίᾳ των ιδεῶν ἐκ του ἱστορικοῦ και του σχετικῶς ἀπορρέει ἡ σημασία της ἀποφάσεως.

**

Πέρυσιν ἐν τινὶ ἄρθρῳ μου, τὸ ὅποιον ἦτο ἀπλὴ κραυγὴ εἰλικρινείας, διεμαρτυρόμην διὰ την ἀνεπάρκειαν του προγράμματος. Εἰς γυμνασιάρχης ἀκριβῶς ἐκεῖνος τὸν ὅποιον εἶδα ἐν τῷ Ἀκταίῳ να δέχεται σιγάρον ἀπὸ τον Διάδοχον μετὰ τὸ γεῦμα, κατὰ την μετ' αὐτοῦ συνομιλίαν, να φυλάττῃ αὐτὸ ὡς κεμήλιον εις τὸ χαρτοφυλάκιόν του και να καπνίσῃ συγκεκινημένος και ὑπερήφανος τὸ δεύτερον, ὅπερ τῷ ἔδωκεν ἐπιμόνας ὁ Διάδοχος — ὁ ἐκ της ἔξω Ἑλλάδος φεσοφορῶν γυμνασιάρχης, κατὰ τας τελευταίας στιγμὰς του Συνεδρίου, ἐν τῷ ἀποχαιρετισμῷ του ἤρχισεν ν' ἀπαριθμῇ μετὰ προφανοῦς λύπης τὰ θέματα περὶ των ὁποίων ὄχι συζητήσις ἀλλ' οὐδὲ μνηεῖα εἶχε γίνεῖ ἐν τῷ Συνεδρίῳ. Καὶ ἀπηρίθμει, ἀπηρίθμει!... Ἄλλ' αἱ προσηγθεῖσαι προσκλαυαῖ ἦσαν τὸσον συγκινητικαί, εἶχαμεν ὀιγήσει τὸσον ἀκούοντες μερικά ὀνόματα και εἶχαμεν αἰσθανθῆ τὸσον ἄγροῦς τους ὀφθαλμούς διότι διήλθον πλησίον μας και μᾶς ἔψανσαν οἱ ἱερώτατοι πόθοι μετὰ την ὄραϊαν περιβολὴν της ἐλπίδος ἢ ἀτμόσφαιρα ἦτο τὸσον πνευμένη ἐκ του ἀνθρώπινου ἠλεκτρισμοῦ ὅστις καλεῖται ἐνθουσιασμός, ὅστε οἱ λόγοι ἐκεῖνοι οἱ εἰλικρινεῖς και βαθεῖς ἐπροξένησαν ἀπότομον ψυχρολουσίας αἰσθημα, και ὁ ῥήτωρ παρεκλήθη εὐσχήμως να ἔλθῃ εις τὸν ἐπίλογον. Ὁ Γυμνασιάρχης ὑπερεπήδησε τὸ χάσμα, τὸ χάσμα ὅμως, τὸ κενόν, δὲν συνέξελπε.

Ἄλλὰ και ἐξ αὐτῶν των ἐκφρασεῖων εὐχῶν, των διατυπωθεισῶν προτάσεων, αἱ περισσότεραι, δὲν ἐξεβλάστησαν ἐκ του προγράμματος, εἶνε αὐτοθαλεῖς. Τὸ πλείστον ἦτο στενόν και αἱ γνῶμαι τὸ διερχῆσαν τοῦτο, ὡς

θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ἦτο φυσικόν, ἀναπόδραστον να γείνη οὐδὲν ἦττον, πλείστα ζητήματα, θεμελιωδέστερα ἄλλων συζητηθέντων ἔμειναν κατ' ἀνάγκην ἄνευ συζητήσεως ὡς ἐκτός του προγράμματος, και διετυπώθησαν οἰονεὶ λαθραίως, ὄλως μονομερῶς, ἐσπευσμένως και ἐνίοτε ἀνεπαρκῶς.

**

Ἡ «ἐσωτερικὴ ὄψις» ὑπῆρξεν ἀρκετὰ εὐπρόσωπος. Συλλογισθῆτε γυμνασιάρχης, διευθυντὰς ἢ διευθυντριάς κοινοτικῶν ἢ ἰδιοσυντηρητικῶν παιδευτικῶν ἰδρυμάτων, ἐπιθεωρητὰς, διδασκαλίσσας, δημοδιδασκάλους ἐκινῆσαντας ἀπὸ τὰ βάθη της Αἰγύπτου και της Μακεδονίας, ἀπὸ τὰ παρῶλια της Προποντιδος και του Εὐξείνου και της Ἰωνίας, ἀπὸ πάσας τὰς πτυχὰς της ἐλευθέρως και ἀλυτρώτου Ἑλλάδος, διασχίσαντας βόννα και θαλάσσας διὰ να συσχεφθοῦν περὶ βελτιώσεως, περὶ μεταρρυθμίσεως της ἐκπαιδεύσεως. Ἄλλοι ἦλθαν μᾶλλον διὰ να εἴπουν, ἄλλοι μᾶλλον διὰ ν' ἀκούσουν. Εἴτε ὑψηλὸν πῖλον ἐφόρουν εἴτε φέσι θαγιά εἴτε και φουστανέλλαν (ἦτο και εἰς φουστανελλοφόρος λεβέντης δημοδιδάσκαλος) εἴτε ἐν τῇ αἰθούσῃ του Παρνασσῶ συνεδρίαζον, ὡς τμήμα της Στοιχειώδους παιδεύσεως, εἴτε ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ ὡς τμήμα της Μέσης παιδεύσεως εἴτε ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐταιρείᾳ, ὡς τμήμα της Γυναικείας παιδεύσεως, εἴτε ἐν τῷ Συλλόγῳ πρὸς διάδοσιν των Ἑλληνικῶν γραμμάτων ὡς τμήμα Τεχνικῆς και Πρακτικῆς παιδεύσεως, ὄλοι ἤρχοντο ἢ τὸ φῶς της μελέτης των να φέρουν ἢ τὰς προτεινομένας ἀληθείας ὑπὸ τὸ φῶς της πείρας των να ἐξακριβώσουν. Ὅλοι δὲ ἤρχοντο, ἀπὸ τὸσον μακρῶν, μ' ἕνα ὑποκάρδιον πόθον και μ' ἕνα πόνον και τὸν πόθον αὐτὸν και τὸν πόνον τὸν διετύπωσαν οἱ ἴδιοι ἢ τὸν ἀνεγνώρισαν ἐν τῇ ἐκφράσει των ἄλλων, και συνέδεσαν τὰς χεῖρας, ἀπροσδόκητοι ἀδελφοποῖτοι, ὑπὸ την ὕψαθεισαν σημαίαν.

Ἐν τῷ Συνεδρίῳ τούτῳ ἠκούσθησαν και γνῶμαι, τὰς ὁποίας δὲν ὀ ἀπηξίον οἰονδήποτε εὐρωπαϊκὸν ἐκπαιδευτικὸν Συνέδριον. Πράγματι, ἡ πρόοδος δὲν εἶνε ἀνάγκη να διανθῆ πάντοτε την βραδείαν και ἐπίπονον πορείαν της βαθμιαίας ἐξελίξεως. Ἐν τῇ κοινωνικῇ βλαστῆσει εἶνε δυνατὰ και ταχεῖαι και ἀπότομοι ἀνθήσεις. Μία τηλεγραφικὴ γραμμὴ, μία σιδηροδρομικὴ ἀμαξοστοιχία διακόπτουν διὰ μᾶς και βιαίως τὸ παρελθόν ὀλοκλήρων αἰώνων, και τὸ σήμερον φαίνεται αἰφνίδιον ὡς πρὸς

τὸ χθές. Ἐκεῖ ὅπου οὐδὲν ὑπῆρχε τέως, ἐγκαθιστῶμεν τὸν φορέα τοῦ πολιτισμοῦ, ὑπὸ τὴν τελειοτέραν αὐτοῦ μορφὴν. Ἄς διήλθεν ἀλλοχοῦ ἐξέλιξιν ἕως οὗ φθάσῃ ἐδῶ ἡμεῖς λαμβάνομεν τὸ ἔτοιμον, τὸ πλήρες πόρισμα. Γενόμεθα τοὺς καρποὺς οἷτινες ὠρίμασαν ἀλλοῦ. Τοιοῦτο προτρέχον ἰδανικὸν τελειότητος ἐνιπῆρχεν εἰς εὐχάς τινας.

Αἱ προτάσεις τῶν τμημάτων, αἵτινες ἐψηφίσθησαν τροχάδην εἰς πρώτην καὶ μόνην ἀνάγκωσιν ἐν τῇ γενικῇ συνελεύσει τοῦ Συνεδρίου, ἔχουσιν ἄλλα μὲν τὸ ἐπιείγον καὶ ἐπάναγκες τοῦ ἄριου, τινὲς δὲ τὸ πολυτελὲς ἐπιδορίου ὡς π. χ. ἡ πρότασις ἐκατὰ τὸ θέρος νὰ διατίθεται ταχυδρομικὸν ἢ πολεμικὸν σκάφος ὑπερὶ τὴν μεταφέρει ἐκ περιτροπῆς τοὺς διδασκάλους τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν καθηγητῶν τῆς ἱστορίας ἢ τῆς ἀρχαιολογίας εἰς τὰς ἐκτὸς τοῦ βασιλείου ἑλληνικὰς χώρας πρὸς μελέτην ἐκ τοῦ σύνεγγυς τῆς ἱστορίας αὐτῶν. Ὑποθέτω ὅτι ἡ πρώτη ἐκδρομὴ θὰ γείνη διὰ Μαλάγας εἰς τὴν Γρενάδαν πρὸς μελέτην τῶν ἰσπανικῶν πύργων.

**

Ὡς πρὸς τὸν χρόνον καὶ τὸ εὐχερὲς τῆς ἐφαρμογῆς αἱ προτάσεις αὗται δυνατὸν νὰ διαιρεθῶσιν: Α') εἰς ἐπιειχέσας Β') εἰς μὴ ἐπιειχέσας Γ') εἰς ἀδαπάνους Δ') εἰς ἀπαιτούσας δαπάνας.

Ἐκ τῶν ἐπιειχουσῶν καὶ ἀδαπάνων, τῶν ΑΓ, εἶνε δυνατὸν ἄλλαι μὲν διὰ Βασιλικῆς Διατάγματος ἄλλαι δὲ διὰ νομοθετικῆς ὁδοῦ, μετὰ μικρὰν ἐξονύχισιν ὑπὸ ἐπιτροπείας, νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ἀμέσως ἀπὸ τοῦ ἐπιόμενου σχολικοῦ ἔτους. Τοιαῦται δὲ εἶνε: ἡ ἀσφαλεστέρα ἐπίτευξις τῆς φοιτήσεως καὶ τῶν δύο φύλων, ἡ ἀναθεώρησις τοῦ προγράμματος τῶν δημοτικῶν σχολείων, ἡ σύνταξις ἀναλυτικῆς προγράμματος τῶν πλήρων σχολείων, ὡς καὶ τῶν διδασκαλείων καὶ τῶν ἀνωτέρων παρθεναγωγείων, ἡ παιδαγωγικὴ μόρφωσις τῶν λειτουργῶν τῆς μέσης παιδείας, ἡ μετατροπὴ ἐνὸς τῶν γυμνασίων εἰς πρότυπον παιδαγωγικὸν γυμνάσιον, ἡ σύγκλησις τόπικων συνεδρίων ὑπὸ τῶν οἰκείων ἐπιθεωρητῶν πρὸς ἀνακοίνωσιν τῶν πορισμάτων τῆς πείρας καὶ ἐπόδειξιν τῶν συντελεστικῶν εἰς βελτίωσιν μέτρων, ἡ μονιμότης τῶν λειτουργῶν τῆς μέσης παιδείας (αὕτη ὅχι μόνον δαπάνας δὲν θ' ἀπαιτήσῃ ἀλλὰ θὰ ἐπιφέρει καὶ οἰκονομίαν δεκάδων χιλιάδων δρ. κατ' ἔτος ἐκ τῶν ναύλων καὶ τῶν

ἄλλων ὁδοιπορικῶν) ἢ κατάργησις τῶν ἐπιδεικτικῶν ἐξετάσεων, ἡ ἀμύνα κατὰ τῶν προσηλυτιστικῶν ἐνεργειῶν τῶν ἀλλοθρήσκων, ἢ ἐπὶ τὸ πρακτικώτερον μετατροπὴ τοῦ προγράμματος τῶν δρσανοτροφείων ὥστε νὰ καταστῶσι σχολαὶ παρασκευαστικαὶ βιομηχανικῶν ἐπαγγελμάτων, ὁ αὐστηρὸς ἔλεγχος τῶν ἰδιωτικῶν ἐκπαιδευτηρίων, ἢ ὁργάνωσις σχολικῶν κοινοτήτων κτλ.

Ἐπιείγουσαι ἄλλ' ἀπαιτούσαι δαπάνας, μικρὰς ἢ μεγάλας. ΑΔ, εἶνε ἡ ἴδρυσις ἐσπερινῶν καὶ κυριακῶν σχολείων πανταχοῦ ὅπου ὑπάρχουσι δημοδιδάσκαλοι, καθισταμένης διὰ νόμου ὑποχρεωτικῆς τῆς φοιτήσεως εἰς αὐτὰς μέχρι τοῦ δωδεκάτου ἔτους, ἡ ἴδρυσις μορφωτικῶν σχολείων εἰς τοὺς στρατώνας καὶ τὰς φυλακάς, ἡ αὔξησις κατὰ ἐν ἔτος τῆς φοιτήσεως εἰς τὰ διδασκαλεῖα, ἡ ἀντικατάστασις τῶν γραμματιστῶν διὰ δημοδιδασκάλων, ἡ αὔξησις εἰς ἕξαετὴ τῆς φοιτήσεως εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα, ἡ λήψις μέτρων πρὸς ταχεῖαν ἀνάγεσιν διδασκῶν, ἡ λησιμονηθεῖσα καὶ μονομερῶς ὑποβληθεῖσα εὐχὴ περὶ βελτιώσεως καὶ συμπληρώσεως τῶν σχολικῶν σκευῶν καὶ διδακτικῶν μέσων, ἡ μετάφρασις καὶ ἔκδοσις ἀρίστων παιδαγωγικῶν συγγραμμάτων, ἡ ἔκδοσις ἐπιστημονικοῦ παιδαγωγικοῦ περιοδικοῦ (τὰ δύο ταῦτα δεξιὰ διαχειρίσις θὰ ἡδύνατο νὰ μεταθέσῃ εἰς τὴν ΑΓ κατηγορίαν) ὁ διορισμὸς μονίμων ἐπιθεωρητῶν τῆς μέσης παιδείας, ἡ σύστασις ἀνωτέρου ἐποπτικοῦ συμβουλίου ἐν τῷ Ὑπουργεῖῳ τῆς Παιδείας γνωμοδοτοῦντος περὶ προαγωγῆς, μεταθέσεως ἢ ἀπολύσεως τῶν ὑπαλλήλων κτλ.

**

Πολλάκις ὑπὸ μίαν ἐπιγραφὴν ἢ χρονολογίαν τῆ ὀλόκληρος ἐποποιία μεγαλοουργίας ἢ ὀδύσεια δακρύων. Ὑπὸ τὰς ψυχράς, τὰς ἀνιερὰς ἴσως αὐτὰς συνόψεις τῶν προτάσεων κρύπεται ἡ ὀδυνηρὰ τραγωδία τῶν γραμμάτων ἐν Ἑλλάδι, κρύπτονται δάκρυα, καὶ ἀγωνίαι καὶ μαρτυρολόγιον: πανοικεῖ διασκορπισμὸς ἐν πλήρει χειμῶνι διὰ βουνῶν ἢ θαλάσσης, σταυροποδητεῖ κάθισμα τῶν μερῶν χωρικῶν ἐπὶ τοῦ χώματος καὶ τοῦ διδασκάλου ἐπὶ κάσας πετρελαίου, τρώγλαι, πλησίον σταύλων, ὅπου μὲ τὰς παιδικὰς φωνὰς ἀναμυγνύονται μυκηθμοὶ ἀγελάδων, σάνιδες μετασκευαζόμεναι εἰς μαυροπίνακας διὰ βαφῆς ὑποδημάτων, τυφλὸν εἰς τὰ σκοτεινὰ πασπάτευμα πνευμάτων πηρωθέντων ἀπὸ τὴν σχολαστικότητα, ἀπονάρ-

κωσις τῆς διανοίας ἀπὸ τὸ ὄπιον τῆς τεχνολογίας, καὶ ὑπερτάτη ἔντασις τῶν δυνάμεων τῆς ἑλληνικῆς ψυχῆς ν' ἀνορθωθῇ, νὰ δομηθῇ εἰς τὸ παράθυρον, νὰ τὸ ἀνοίξῃ βιαίως, ν' ἀναπνεύσῃ ἀέρα, ν' ἀναπνεύσῃ ζοὴν!..

**

Τι θ' ἀπογείνουν τώρα αἱ προτάσεις αὗται; Θὰ αὐξήσουν ἀπλῶς ἄρα γε τὴν θλιβερὰν χορείαν τῶν ἀνεκπληρώτων πόθων, θὰ μείνουν ἐν τῇ ἀερώδει μορφῇ τῶν σχεδίων χωρὶς νὰ ἐνδυνῶν τὴν αἰσθητὴν περιβολὴν τῆς πραγματικότητος; Εἰς τὸν τόπον τοῦτον διαχειριζόμεθα κακῶς τὸν ἐθνουσιασμόν μας ὅσον καὶ τὸ αἷμά μας. Ὁ Ἕλλην ἐφυλαγγομένη τὸ αἷμά του πρὸ τοῦ ἐχθροῦ καὶ τὸ χύνει σπατάλως ἐντὸς τῶν κατηλείων. Ἐνθουσιῶμεν εἰς τὰς διαδηλώσεις καὶ περιάγομεν ἐν ὀργαστικῇ μανίᾳ ἐφ' ἀμαξῶν τὰ ψευδῆ εἰδωλά μας καὶ ἀναισθητοῦμεν παγεροὶ πρὸ τοῦ παναγίου βωμοῦ τῆς Θεάνθρωπης, ὅπως καλεῖ τὴν Πατρίδα ὁ Σολωμός. Ὡ! ἀν' ἐθραύοντο αἱ ἀλύσεις αἱ σφίγγου-

σαι αἰχμαλώτους ἀλλήλων, λαὸν καὶ κυβερνήτας, καὶ αἱ δέσμοι χεῖρες ἀνέκτων τὴν ἐλευθερίαν τοῦ καθήκοντος. ἂν ὁ ἀῆρ μας δὲν ἦτο ἡ κουρασμένη ἀτμόσφαιρα τῶν μικροχαρῶν καὶ ἀπογοητευμένων ὅπου ὑψώνονται ἄρα ὡς σημαῖαι, ῥιπὴ δὲ σφοδρὰ πνοῆς γενναίας συνήρπαξε διὰ μίας τὰς βαρέας ἀναθυμιάσεις, ὦ! τότε αἱ ἰδέαι αὗται θὰ ἐκυμαίνον ὡς σημαῖα ῥιπιζομένη ὑψηλὰ ἀπὸ ζωηρᾶς πνοᾶς, οἱ πόθοι οὗτοι θὰ ἠλέκτριζον τὴν Ἑλλάδα ἀπ' ἄκρον εἰς ἄκρον, καὶ τὸ ἐγερτήριον σάλπισμα θὰ ἐφθάνεν ἀπὸ τῶν ἀνακτόρων μέχρι τῆς καλύβης. Τὸ ἔθνος ἀναπηδήσεν καὶ ἀνορθωθὲν θὰ ἦσθάνετο κατὰ ὡς ἀνάκτησιν ἑαυτοῦ, ὡς ἐπάνοδον ψυχικοῦ ἔαρος, ὡς ἐπιστροφὴν νεανικῶν χυμῶν, θὰ ἦσθάνετο οἰσθησιασὴν πρὸς μεγάλα. Ὁ δὲ ὑπερτῶν ἰδεῶν αὐτῶν ἀγὼν θὰ ἦτο ἀγὼν ὑπερ τῆς ἐθνικῆς ἀμύνης, ὑπερ τῆς ἑλληνικῆς Πατρίδος. Διότι ἐξ ὅλων τῶν ὀπλισμῶν τῶν ἐθνῶν, ὁ πρῶτος καὶ ἰσχυρότερος, ὁ ἐμπνευστὴς καὶ χειριστὴς πάντων τῶν ἄλλων, εἶνε ὁ ὀπλισμὸς τῶν ψυχῶν.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΚΟΥΡΤΙΑΝΗΣ

ΛΟΓΙΑ ΣΤΟΝ ΑΝΕΜΟ

— Πές μου ἀπόψε κάτι — τί γλυκεῖα βραδιά! —

Κάτι, νά, σὰ θρούλλο, σὸν παραμύθι.

— Δὲ βαριέσαι. Κόττα πῶς τὸ φεγγαράκι
Παιγνιδίζει ἀπόψε μέσα στὰ κλαδιά.

— Ὅχι, πές μου, ξέρεις πόσον ἀγαπῶ
Κάποιες ἱστορίες νὰ γροικῶ ἀπὸ σένα.

— Ἐνα παραμῦθι τότε θὰ σοῦ πῶ,
'Ἀπ' τὰ παραμῦθια τὰ λησιμονημένα.

« Μιὰ φορὰ κ' ἔναν καιρὸ — κάποιον καιρὸ —

Τὴν ὠραία κόρη ἐνὸς ψαρᾶ,

Τὴν ἀγάπησεν ὁ γυιὸς τοῦ βασιλιᾶ — τὴν Τραλαρῶ —
καθὼς λέει τὸ παραμῦθι — μιὰ φορὰ.

« Τὴν ἀγάπησε καὶ τόσο, ποῦ καμμιὰ

Συμβουλή ἢ φοβέρα δὲ γροικᾶ,

Καὶ τὴν κάνει ταῖρι του τὴ νειά,

Μακριὰ ἀπὸ τοὺς δικούς του, μυστικᾶ.

« Όμως τέτοιο πράμα νάκουστῆ
Δὲν πολυάργησε καθόλου, καὶ μὲ μιάς
Ἔφρασε καὶ τοῦ πατέρα του τ' αὐτί,
Κ' ἔγινεν ὁ βασιλιάς, ἕνας φονιάς.

« Ἐσφαξε τὸ ἴδιο του παιδί,
Μ' ἕναν τρόπο, σὰ νὰ μὴν εἶχε ψυχὴ,
Κι' ἄφησε τὴ νόφη του, νὰ δῆ
Τὶ θὰ κάμῃ, κ' ἂν θὰ ζήσῃ μοναχὴ.

« Στὴν ἀρχή, σὸ σπιτικό της τὸ μικρό,
Τοῦ θανάτου κλείστηκεν ἡ νειά,
Μὰ σιγὰ σιγὰ μὲ τὸν καιρὸ
Πέρασε κ' αὐτὸ στὴ λησμονιά.

« Τότε ὁ βασιλιάς σι' ἀληθινά,
Μὲ τ' ἀθάνατο ποῦ κάτεχε νερό,
Στὴ ζωὴ συνέφερε ξανά,
Τὸ μοναχογιὸ του τὸ νεκρό.

« Τώρα δὲς, τοῦ λέει, τὴν ἀπιστιὰ
Τῆς καλῆς σου, ποῦ σὲ σκότισα γι' αὐτή,
Καὶ λησιμόνησέ την κ' ἔλα πιὰ
Νὰ σοῦ δώσω κόρη ζηλευτή.

« Μιὰ βασιλοπούλα διάλεξα γιὰ σέ,
Μιὰ χαριτωμένη, μιὰ καλοκυρά,
Κ' ἕνα στέμμα σῶχω, ποῦ μ' αὐτό, χρυσέ,
Θὰ θαμπώσῃ κόσμους ἄλλη μιὰ φορὰ.

« Κι' ἀποκρίθη ἐκεῖνος μπρὸς τὸ βασιλιά:
Μῆτε ν' ἀγαπήσω δεύτερη μπορῶ,
Μῆτε καὶ τὸν κόσμον λογαριάζω πιὰ,
Σφάξε με καὶ πάλι γιὰ τὴν Τραλαρῶ»

— Καὶ τὸν ἔσφαξε; — Ὁχι. Μὰ γιατί σοι ἀγνή,
Κ' εἶνε τὰ λευκά σου χέρια τόσο κρύα;
Δὲ βαριέσαι τί 'νε μιὰ παλιὰ ἱστορία,
Ποῦ δὲν εἶνε ἀκόμα μῆτε ἀληθινή;
Ξέχασ' τὴν ἀμέσως, πλάσμα ἀγαπημένο,
Δὲν τὴν τελειώνω, .. κῦττα τί βραδιά!
Τὸ φεγγάρι ἀκόμα παίζει μαγεμένο
Μέσα στὰ λουλούδια, μέσα στὰ κλαδιά...

Μ. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

OLIVE SCHREINER

ΤΑ ΔΩΡΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Εἶδα μιὰ γυναῖκα ποῦ ἐκοιμῶταν. Στὸν ὕπνο της ὄνειρεῖτο πὼς ἡ Ζωὴ ἐπέκετο
ἐμπρὸς της, κ' ἐκρατοῦσε σὸ κάθε χέρι κ' ἕνα δῶρο — σὸ ἕνα τὸν Ἐρωτα, σὸ ἄλλο
τὴν Ἐλευθερία. Καὶ εἶπε στὴ γυναῖκα: «Διάλεξε».

Καὶ ἡ γυναῖκα ἐσιάδη πολλὴ ὥρα καὶ εἶπε, «Τὴν Ἐλευθερία!»

Καὶ ἡ Ζωὴ εἶπε, «Καλὰ ἐδιάλεξες. Ἄν ἔλεγες «τὸν Ἐρωτα», θὰ σοῦ ἔδινά ἐγὼ δ,τι
ζητοῦσες καὶ θὰ ἔφρουγα μακροῦά σου, καὶ δὲν θὰ ξαναγύριζα σὲ σένα. Τώρα, θάρρη ἡ
μέρα ποῦ θὰ γυρίσω. Εκεῖνη τὴν ἡμέρα θὰ βριστῶ καὶ τὰ δύο δῶρα σ' ἕνα χέρι».

Ἄκουσα τὴ γυναῖκα νὰ γελᾷ σὸν ὕπνο της.

ΤΟ ΜΥΣΤΙΚΟ ΤΟΥ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΟΥ

Ἦτον ἕνας καλλιτέχνης μιὰ φορὰ, κ' ἐζωγράφιζε μιὰν εἰκόνα. Ἄλλοι καλλιτέχνη
εἶχαν χρώματα πλουσιώτερα καὶ σπανιώτερα, κ' ἐζωγράφιζαν σπουδαιότερες εἰκόνες. Αὐ-
τὸς ἐζωγράφιζε τὴ δική του μ' ἕνα χρῶμα ἦτον ἕνα θαυμαστὸ κόκκινο φέγγος ἐπάνω
της κ' ὁ κόσμος ἐπήγαινε ἐπάνω καὶ κάτω, λέγοντας, «Μὰς ἀρέσει ἡ εἰκόνα, μὰς ἀρέ-
σει τὸ φέγγος».

Οἱ ἄλλοι καλλιτέχνη ἤρχοντο κ' ἔλεγαν, «Ἀπὸ ποῦ τάχα πέρνει τὸ χρῶμα τὸν αὐ-
τὸς;» Τὸν ἐρωτοῦσαν καὶ αὐτὸς ἐχαμογελοῦσε κ' ἔλεγε, «Δὲν μπορῶ νὰ σᾶς τὸ πῶ»
κ' ἐδοῦλε κ' ἐδοῦλε μὲ σκυμμένο τὸ κεφάλι.

Κ' ἐπῆγε ἕνας πέρα στὴν Ἀνατολή καὶ ἀγόρασε πολὺτιμες βαφές, κ' ἔκαμε ἕνα
σπάνιο χρῶμα, κ' ἐζωγράφιζε, μὰ ὕστερα ἀπὸ λίγον καιρὸ ἡ εἰκόνα ξεθώριασε. Ἄλλος
ἐδιάβασε σὰ παλαιὰ βιβλία κ' ἔκαμε ἕνα χρῶμα πλούσιο καὶ σπάνιο, ἀλλὰ δταν τὸ ἔβαλε
στὴν εἰκόνα ἦταν νεκρὸ.

Ὁ καλλιτέχνης ὅμως ὄλο κ' ἐζωγράφιζε. Ὅλοένα τὸ ἔργον ἐκοκκίνιζε κοκκινώτερο, καὶ
ὁ καλλιτέχνης ἐχλωμαζε χλωμότερος. Ἐπὶ τέλους μιὰν ἡμέρα τὸν ἤθραν πεθαμένο ἐμ-
πρὸς στὴν εἰκόνα του, καὶ τὸν ἐσήκωσαν νὰ τὸν θάψουν. Οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι ἐκύτταξαν
γύρω σ' ὄλα τὰ βάζα καὶ τὰ χωνευτήρια, ἀλλὰ τίποτε δὲν εὗρηκαν ποῦ νὰ μὴν τῶχον.

Καὶ δταν τὸν ἔγδυσαν γιὰ νὰ τοῦ φορέσουν τὰ ταφόρουχά του, εὗρηκαν ἐπάνω σὸ
ἀριστερὸ βυζὶ του τὸ σημάδι μιάς πληγῆς — ἦτον μιὰ παληά, παληὰ πληγή, ποῦ πρέπει
νὰ ἦτον ἐκεῖ σ' ὄλη τὴ ζωὴ του, διότι οἱ ἄκρες της ἦσαν παληές καὶ σκιερωμένες ἀλλὰ ὁ
θάνατος, ποῦ σφραγίζει ὄλα τὰ πράγματα, εἶχε τραβήξῃ τῆς ἄκρες της καὶ τὴν εἶχε κλείσῃ.

Καὶ τὸν εἶδαν. Καὶ ὁ κόσμος ἀκόμα ἐπήγαινε λέγοντας, «Ποῦ εὗρισκε αὐτὸς τὸ
χρῶμα του»;

Καὶ συνέβη ὕστερα ἀπὸ λίγον καιρὸ νὰ λησιμονηθῇ ὁ καλλιτέχνης — ἀλλὰ τὸ ἔργον
ἔζησε.

Ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ ἐπὶ Ν. Π.

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΜΙΑΣ ΕΡΑΣΙΤΕΧΝΙΔΟΣ

Μετὰ τὴν φωτογραφικὴν ἐκθεσὶν τοῦ «Παρνασσού» καὶ, κατόπιν, τῶν «Παναθηναίων», τὸ φωτογραφικὸν ἐνδιαφέρον τῶν Ἀθηναίων περιορίσθη φαινομενικῶς εἰς τὰς προθήκας τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος φωτογράφων, ὅπου κατὰ τὸ πλεῖστον βλέπει κανεὶς ἀπλὴν καὶ ἀψυχὸν παρέλασιν προσώπων, γνωστῶν καὶ ἀγνωστων. Αὕτη εἶναι ἡ βιομηχανικὴ φωτογραφία, ἡ ὁποία δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει. Ἡ ἄλλη, ἡ ἐρασιτεχνικὴ, ἡ ὁποία ἔχει ἀξιώσεις καλλιτεχνικὰς, καὶ τῆς ὁποίας εἴχαμεν κάποιαν εὐχάριστον ἀνάμνησιν ἀπὸ τὰς ἀνωτέρω δύο ἐκθέσεις, ἀπομένει ἀγνωστος εἰς τὸ κοινόν, ἀκαλυπτομένη εἰς τοὺς φίλους μόνον τῶν ἐρασιτεχνῶν καί, στενωτέρα ἀκόμη, εἰς ἐκείνους ποὺ ἐκτιμοῦν τὴν τέχνην αὐτήν.

Δὲν ἤξεύρω, ἂν προσκρούω εἰς τὴν μετριοφροσύνην τῆς κυρίας Πηνελόπης Φωτιάδης, ἀποκαλύπτων εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῶν «Παναθηναίων» τὸ λεπτόν καὶ ἐξαιρετικὸν τάλαντον ποῦ κρύβει φιλοσοφῶς μέσα του τὸ καλλιτεχνικόν της ἐργαστήρι. Εἰς τὸ ἐργαστήρι αὐτὸ ἡ φωτογραφία δὲν εἶνε ἀπλὴ ἀναπαράστασις προσώπων καὶ ἀντικειμένων. Δὲν ἐργάζεται αὐτομάτως ἡ φωτογραφικὴ μηχανή. Ἡ τεχνικὴ ἐκτέλεσις, ἡ ὁποία ἀποδίδει ὅλον τὸν πλοῦτον τῶν τόνων, μέχρι τῶν ἐλαχίστων, συμβαδίζει μὲ μίαν ἀνωτέραν αἴσθησιν καὶ ὁδηγεῖται ἀπὸ αὐτήν. Ἡ αἴσθησις αὕτη καθιστᾷ τὰς φωτογραφίας τῆς κυρίας Φωτιάδης ἀληθινὰ καλλιτεχνήματα. Ἡ σύνθεσις, ἡ σκέψις, ἡ ἐκλογὴ τοῦ θέματος εἶναι τόσα προσόντα εἰς τὰς φωτογραφίας αὐτάς, αἱ ὁποῖαι ἔχουν μίαν ἰδιαιτέραν, ἀτομικὴν σφραγίδα. Προσπαθεῖ ν' ἀνεύρη μέσα εἰς τὴν φύσιν ἐκεῖνο ποῦ θὰ ἐχάριζε εἰς αὐτήν τὸ χέρι τοῦ καλλιτέχνου. Κάθε φωτογραφία της εἶναι μίαν εἰκὼν, ἓνα ἔργον. Ἡ φύσις μᾶς παρέχει πρὸς ταῦτο ὅλα τὰ στοιχεῖα. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζωμεν νὰ ἀνεύρωμεν ὅ,τι μᾶς χρειάζεται, πρέπει νὰ μᾶς ὁδηγῇ τὸ αἰσθημα, καὶ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ ἀποδώσωμεν ὅ,τι θὰ αἰσθανθῶμεν. Αὐτὸ τὸ χάρισμα τὸ κατέχει βαθειὰ ἡ ἐρασιτέχνις κυρία. Τὸ δλόχαρον τραγοῦδι τῆς ἡλιοφώτιστης ἡμέρας, τὸ λίκνισμα τῆς θαλάσσης ἢ μυστικὴ φωνὴ τοῦ δάσους καὶ τῆς μοναξιάς εἶνε τόσοι ἤχοι συγγενεῖς μὲ τὴν ψυχὴν της.

Καὶ αὐτοῦ ἐγκεῖται ἰδιαιτέρως ἡ μεγάλη ἀξία τοῦ ἔργου της.

Αἱ πρόσωπογραφίαι της ἔχουν ἰδιαιτέραν χάριν. Ἡ τοποθέτησις τῶν προσώπων ἐνέχει τὴν ἀφέλειαν τῆς ζωῆς καὶ τὸ ἀπόρητον τῆς τέχνης. Αἱ γραμμαὶ εἶναι μελετημέναι, ἀποτελοῦσαι ἓνα σύνολον ἀρμονικόν, χωρὶς τίποτε νὰ ξαφνίσῃ τὸ μάτι. Τὸ φῶς εἶνε χυμένον ἀφθονοῦ καὶ αἱ διάφοροι διαβαθμίσεις του εἶναι τεχνικαὶ καὶ λεπταί· ὁ ἐλάχιστος παλμός, ἡ ἐλαφρότερα ἐνδείξις ζωῆς εἶναι ἐκεῖ ἀποτυπωμένα. Τὰ τοπία της — ὅλα σχεδὸν παρμένα ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν — συνθέσεις, αὐτὰ καθ' ἑαυτά, ζηλευταί, ἐγκλείουν κατὰ τὸ πλεῖστον μίαν χαρὰν ζωϊκὴν, ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς μεγάλης φύσεως. Ἄλλου ἢ ζωὴ αὕτη γεννᾷ ἓνα συναίσθημα θλίψεως μακρινῆς. Παντοῦ εἶνε κρυμμένη μίαν ψυχὴ. Τὰ ἄνθη της ἀναπνέουν τὴν δροσερὰν ἀναπνοὴν τῶν καὶ χύνουν μίαν φανταστικὴν ὁμορφίαν μὲ τὰς λεπτοτάτας ἀποχρώσεις τῶν· θὰ εἶναι δύσκολον, ἂν ὄχι ἀδύνατον, ν' ἀποδώσωμεν μὲ τὴν τοιχογραφίαν τὸ ὄνειρωδὸς λεπτόν τῶν λουλουδιῶν αὐτῶν.

Ἄς ἔλθωμεν εἰς τὰς κυρίως συνθέσεις. Ἐδῶ πρωτίστως τὸ ἐνδιαφέρον ἐγκεῖται εἰς τὴν σκέψιν. Τὸ κύριον ἀντικείμενον, φωτογραφικῶς ἐννοῶ, χρησιμεύει μᾶλλον ὡς πλαίσιον τῆς εἰκόνης ἢ ὁποία, πρὶν ἀποτυπωθῆ ἑπάνω εἰς τὴν φωτογραφικὴν πλάκα, ἔζησε τὴν πραγματικὴν ζωὴν τοῦ καλλιτεχνήματος μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τῆς ἐργατίδος. Τὸ τέμπλον μίαν παλαιὰς ἐκκλησίας εἰς τὰ ἐν Θεσσαλίᾳ κτήματά της δὲν ἀρκεῖ νὰ γεννήσῃ τὴν συγκίνησιν. Χρειαζεται κάτι ἄλλο. Καὶ τοποθετεῖ ἐμπρὸς εἰς τὸ μανουνάκι μίαν νέαν χωρικὴν, ποῦ πηγαίνει νὰ προσφέρει εἰς τὸν Ἅγιον τὴν λαμπάδα ποῦ ἔταξε, ποιὸς ξεῦρει διὰ ποίαν εὐχὴν, ἢ ἀπλοϊκὴ εὐσεβής. Ἡ εἰκὼν εἶνε βρῦτημένη μέσα εἰς κυανὴν ἀτμοσφαῖραν. ἓνα κυανοῦν βαθὺ καὶ σκοτεινόν, ὅπου τὸ φῶς ξανοίγει, ἐδῶ κ' ἐκεῖ, σὰν μὴ ἔλπις εἰς τῆς χωρικῆς τὴν ψυχὴν.

Παρέκει σκηνὴ τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς. Ἐδῶ τὸ πλαίσιον ἀλλάσσει. Φῶς ἀπλετόν. Ἡ χωρική, μίαν δροσερὴν, γελαστὴ γρηῃ, κάθεται εὐτυχισμένη ἐμπρὸς στὴν θυρανιά της, «τὸν πλοῦτον της» ὅπως τὸν δνομάζει ἡ κυρία Φωτιάδης. Ἡ εἰκὼν

Τὸ Τάμα — Φωτογραφία ὑπὸ
τῆς κυρίας Πηνελόπης Φωτιάδης

είναι τελεία. Ἡ χαρά, ἄδολος καὶ ζηλευτή, ἀρμονίζεται μετὰ τὸ φῶς ποῦ τὴν περιβάλλει καὶ μεταγγίζεται εἰς τὸν θεατὴν. Τὸ βάθος τῆς εἰκόνος εἶνε τὸ βάθος τοῦ ἀπομακρυσμένου ὁρίζοντος μετὰ τὴν γραμμὴν τῶν βουνῶν ποῦ διαγράφεται μόλις καὶ σβύνεται, διὰ τὰ ἀναδείξῃ τὴν εἰκόνα γεμάτην ζωὴν καὶ γεμάτην αἴσθημα.

Τί ποικιλία θεμάτων! Ποτὲ σχεδὸν δὲν ἐπαναλαμβάνεται τὸ ἴδιον μοτίβο. Ἐδῶ ζωγραφίζεται ἡ θάλασσα. Μιὰ γραφικὴ ἀφορο-

λιά, τὸ βάθος ἐνὸς ὀριζήσαντος, ποῦ τρέχει χαρούμενον κατεπάνω τὸ κύμα. Στους βράχους κάθονται δύο ἀγόρια. Τὸ ἕνα φοβισμένον ἀπὸ τὸ ἀφρίζον νερό, τὸ μεγαλύτερον ἀφίνει τὴν παιδικήν του ψυχὴν νὰ ταξιδεύῃ, μ' ἕνα ἐλαφρὸν ἡμεμβασμόν, εἰς κόσμον μακρινόν, ἄγνωστον. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ κομματάκι τῆς μεγάλης ζωῆς τῆς φύσεως καὶ τῆς μεγαλειότητος ἀκόμη, τῆς σκέψεως, δύο διαφορετικὰ συναισθήματα ἀδελφώνονται μετὰ τῆς μοναξιάς τὴν οἰγήν.

ΚΙΜΩΝ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ*

[Ὁ Διομήδης Κυριακοῦ μετ' εὐαρίθμων ἄλλων πληρεξουσίων ἐν τῇ Συνελεύσει τοῦ 1862, ἐμφορούμενοι ἰδεῶν συντηρητικῶν, ὡς ἦν γίλον ἐκ τῆς μακρᾶς πείρας, τῆς σπουδῆς καὶ τοῦ χαρακτερός των, ὁξῶς διέβλεπον τὰ ἐκ τῶν ἄκρων ἐλευθεριῶν δεινά, ἐπειράθησαν δὲ ἐπανελημέτως ν' ἀναγκασίωσι τὴν Συνέλευσιν ἀπὸ τῆς παραδοχῆς ἀρχῶν ἐπικινδύνων εἰς τὴν κινονικήν προαγωγὴν τοῦ βίου τῶν κρατῶν. Ἀλλ' εἰς τὴν ἀφηνιάσαντες τότε κοινὴν γνώμην, ἥτις ἀδιακόπως ἐρέφετο ὑπὸ τῶν χμαιριῶν τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας, ἀδύνατον ἦτο νὰ θέσωσιν ἀνυπερβλήτα ἐμπόδια τὰ λογικὰ ἐπιχειρήματα δραστῶς ἀνθρώπων στερουμένων τῆς δυνάμεως ὅπως ἐπιβάλλωσιν ἔστω καὶ διὰ τῆς βίας τὰ παρ' αὐτοῖς ὀρθὰ κρινόμενα. Τὸ ἔργον ἐγράφη πρὸ θδετίας, ἡδὴ δὲ ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκεῖνων διείδε καὶ περιέγραψεν ὁ συγγραφεὺς μετὰ πολλῆς δυνάμεως τὰς ποικίλας νοσηρὰς τοῦ πολιτειακοῦ βίου ἐκδηλώσεις, ὅταν ἄλλοι ἀπὸ τοῦ ὁργανισμοῦ τῆς χώρας τὸ ἀναγκαῖον ἔργον ὁπως ἐκάστοτε περιπέλλῃ τὰς πρὸς ὑπερβασίαν τάσεις τῶν ἔξουσιῶν τοῦ Κράτους.]

A. N. Δ.

Εὐκτὸς τοῦ ἀντιπροσωπικοῦ πολιτεύματος οὐδὲν ἔστιν ὑγιές. Εἰς μάτην δὲ κακίζουσιν αὐτὸ ὑποκρίται τινες τὸ ἀτομικὸν συμφέρον

* Ἐκ τοῦ προσεχῶς δημοσιουμένου ἀνεκδότου ἔργου περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἰσχύοντος Συνταγματικοῦ πολιτεύματος τοῦ ἐπὶ μακρὰ ἔτη καθηγητοῦ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστημίῳ καὶ μέλους τῆς ἐπὶ τοῦ Συνταγματος ἐπιτροπῆς εἰς τὰς Συνελεύσεις τοῦ 1843 καὶ 1862 Διομήδους Κυριακοῦ, δημοσιουμένου ἀποσπασμα τῆς εἰσαγωγῆς, παρέχοντες εἰς τοὺς συνδρομητὰς μᾶς ἐπικαιρὸν ἀνάγνωσμα ἐκ τῆς γραφίδος ἀνδρὸς διαπρεφαντοῦς ἄλλοτε εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν πολιτικὴν.

πανταχοῦ καὶ πάντοτε θηρούσιντες. Δι' αὐτοῦ καὶ μόνου, ἕνεκα τῆς δημοσιότητος καὶ τῆς ἐξελεύσεως προστατεύεται καὶ προάγεται ἡ ἰκανότης, συνφοδὸν ἔχουσα τὴν ἠθικήν¹. Ὁ σημερινὸς τῆς Εὐρώπης πολιτισμός, ὁ ὀφειλόμενος εἰς τὴν διάδοσιν τῶν γραμμάτων, εἰς τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἐλευθέρων θεσμῶν καὶ μάλιστα εἰς τὴν γιγαντιαίαν τοῦ ἐμπορίου ἀνάπτυξιν, κυρίως τὴν διανοητικὴν τῶν λαῶν κατάστασιν ἐβελτίωσεν ἡ δὲ ἠθικὴ αὐτῶν ἀνατροφή, μεθ' ἧς στενῶς συνδέεται ἡ ἀκίνδυνος τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων ἐνάσκησις, κατὰ μικρὸν μόνον προήχθη τοῦναντίον ἡ ἔξασθενήσις τῶν θρησκευτικῶν πεποιθησῶν, ἀνευ τῶν ὁποίων δὲν σηματιζονται ἤθη, τὸ συμφέρον τῶν ἀρχόντων νὰ θωπεύσῃ τὰ πάθη τοῦ ὄχλου καὶ κυριώτερον ἡ ἐκθειάζομένη ὑπὸ πολλῶν οἰκονομολόγων ἀπόλυτος ἐλευθερία τοῦ θησαυρίζειν, τεῖνουςι ν' ἀναβιάσῃσιν εἰς κοινωνικὴν ἀρετὴν τὸ ἐκ παντὸς τρόπου τὴν ὄλην εὐδαιμονίαν θηρούειν ἐφ' ᾧ καὶ ὁ ἐγωϊσμός ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν ἐλευθεριῶν καὶ προνομίων τοῦ ἐμπορίου ἀναπτύξει, ἀπειλεῖ δὲ καὶ αὐτῶν τῶν κυβερνήσεων νὰ δεσπόσῃ, ἐνασκῶν οὐ μικρὰν ἐπ' αὐτῶν ἐπιρροήν².

Κυριώτερον λοιπὸν καθῆκον παντὸς φιλελευθέρου ἀνδρὸς πρέπει νὰ εἶναι ἡ προσπάθεια πρὸς τὴν ἐπὶ τὸ ἠθικώτερον ἀνάπλασιν τοῦ λαοῦ, δι' ἧς καὶ μόνης δύναται νὰ ἐπιτευ-

¹ Ὁρα περὶ τούτου καὶ Held, System des Verfassungsges. I, σελ. 361.

² Καὶ γὰρ οἱ φύσει μὲν πολιταὶ εἰσι, γνώμη δὲ χρῶνται ὡς πᾶσα γῆ πατρίς αὐτοῖς ἐστὶν ἐν ἧ ἢ τὰ ἐπιτήδεια ἔχωσιν, οὗτοι δὴλοὶ εἰσιν ὅτι ἂν παρέντες τὸ τῆς πόλεως κοινὸν ἀγαθὸν ἐπὶ τὸ ἑαυτῶν ἴδιον κέρδος ἔλθοιεν διὰ τὸ μὴ τὴν πόλιν ἀλλὰ τὴν οὐσίαν πατρίδα ἑαυτοῖς ἡγεῖσθαι. Λυσίας κατὰ Φίλων. 6.

χθῆ σκοπίμως τὸ αὐτοκυβέρνητον αὐτοῦ. Καὶ ὄντως μόνῃ ἡ ἠθικὴ ἀγωγή ἐμπνέει τῷ ἀνθρώπῳ τὴν τήρησιν τῶν πρὸς τοὺς ὁμοίους αὐτῷ καθήκοντων καὶ ὑποβάλλει τὸ μὲν ὀρμέφυτον αὐτοῦ εἰς τοὺς νόμους, τὴν δὲ ὑπεροψίαν του εἰς τὴν ἰσότητά πάντων. Ἡ δημοσία ἐκπαίδευσις, ἥτις μάλιστα μᾶλλον τὸν νοῦν ἢ τὴν καρδίαν μορφώνει, ὑπάρχει κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον περιορισμένη, ἡ δὲ δημοσία ἠθικὴ, ἔξ ἧς καὶ οἱ ἰδιῶται παραδειγματίζονται, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τυγχάνει ἀθλιεστάτη, τῶν κυβερνήσεων πολλάκις προαγουσῶν οὐχὶ τοὺς ἰκανοὺς καὶ συνάμα ἐναρέτους, ἀλλὰ τοὺς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων ἢ τοῦ ὄχλου εὐνοουμένους, ἐξ οὗ καὶ οἱ ἀνλοκόλακες, δημοκόλακες καὶ δωροληπταὶ οὐχὶ σπάνιοι, οὐδὲ ταπεινοὶ καὶ περιδεεῖς ἀλλὰ πολλαχοῦ γαυριῶντες καὶ πανίσχυροι. Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ ἐντελέστεραι κυβερνήσεις συνήθως μόνον τὰς δημοσίας ἀρετὰς ἀμείβουσι, μηδεμίαν σχεδὸν ἄλλην τῶν πολιτῶν διακρίσιν ποιούμεναι παρὰ τὴν ὑπὸ τοῦ ποινικοῦ νόμου ὀρίζομένην¹.

Τὰ προκαταρκτικὰ σχολεῖα, δι' ὧν πρέπει οἱ λαοὶ κατὰ πρόβτον εἰς τὸν δημοσίον βίον νὰ ἐπιδίδωνται, εἰσι τὸ ὀρκωτικὸν σύστημα, ἡ ἔθνοφυλακὴ καὶ πρὸ πάντων ἡ δημοτικὴ διοίκησις. Ἡ μικροπολιτεία αὕτη ἀποτελεῖ, δίκην ἐμβροῦ, τῆς ὄλης κοινοβουλευτικῆς κυβερνήσεως τὴν βάσιν· διὸ καὶ ὅπου δὲν ὑπάρχουσι δημοτικαὶ ἐλευθερία, ἢ ὅπου αἱ ἐλευθερίαι αὐταὶ νοθεύονται, τῶν πολιτῶν ἀναισθητοῦντων πρὸς τὰς ἐπεμβάσεις τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἢ ἐκ διαφθορᾶς γινομένων ὀργάνων εἶτε αὐτῆς, εἶτε τῶν δημαγωγῶν καὶ δημοκόλακων, ἐκεῖ αἱ δημοσίου ἐλευθερίαι θάπτουσι ἢ βραδυτέρου θέλουσι ναυαγήσῃ. Ἡ Ἄγγλία παρίσται κατὰ τοῦτο ἀξιόλογον θέαμα. Ἡ ἐν ταῖς κομηταῖς καὶ ταῖς κοινότησι συγκέντρωσις τοῦ βίου τῶν Ἄγγλων κατὰ τὰ πολιτικά δικαιώματα καὶ τὸν καθόλου πολιτισμὸν εἶναι ἡ συντελέσσα εἰς τὴν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας προαγωγὴν, ἥν ἡ τῶν Στουαρτῶν αὐτὴ εἶχε τάσιν νὰ διαφθεῖρη. Ἐνῶ δὲ κατὰ τὰς ἐν τῇ ἡπειρῷ ἐπαναστάσεις ὁ ὑπερβάλλων ὑπὲρ τῆς

ἐλευθερίας ἐνθουσιασμός κατέληξεν εἰς πράξεις βίας καὶ τυραννίας, τοῦναντίον, ἐν Ἀγγίᾳ, ἐπὶ Στουαρτῶν, ἀπέναντι ἀλλῆς διεφθαρμένης, Κοινοβουλίου τεταπεινωμένου καὶ διοικήσεως ἐξηχρηστωμένης, προήχθησαν μεγαλοπρεπῶς οἱ θανατάσιοι ἐκείνοι νόμοι, οἵτινες καὶ νῦν ἀποτελοῦσι τὴν βάσιν τῶν πολιτικῶν τοῦ ἔθνους ἐλευθεριῶν.

Ὁ ἐλεύθερος τύπος ὁ φρουρὸς πασῶν τῶν ἄλλων ἐλευθεριῶν, ἐπισκοπῶν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰ τε πρόσωπα καὶ πράγματα καὶ ὀφείλων νὰ παρακολουθῇ συντόμως τὴν δημοσίαν καὶ ἰδιωτικὴν τῶν ἐν τοῖς πράγμασι διαγωγὴν, ἐνθαυρόνυει καὶ πανηγυρίζει τοὺς ἐναρέτους καὶ ἰκανοὺς, καταγγέλλει δὲ τοὺς ἀναξίους ὡς δημοσίου ἢ δημοτικῶς λειτουργοὺς ἰδίως δὲ καθῆκον αὐτοῦ εἶναι νὰ διαφωτίζῃ τοὺς ἐκλογεῖς περὶ τοῦ βίου καὶ τῆς διαγωγῆς τῶν ἐπικαλούμενων τὴν ψήφον αὐτῶν προσώπων, πρὸς δὲ περὶ τῆς καλῆς ἢ κακῆς χρήσεως ἣν ἐποίησαντο τῆς ἐξουσίας οἱ αἰρεθέντες βουλευταὶ καὶ ἄλλοι δημοσίου ἢ δημοτικοῦ ἀρχόντες. Καθῆκον ἐπίσης τοῦ τύπου εἶναι τὸ διεγείρειν καὶ ἐποτρύνειν τὸν ἄλλου τῶν πολιτῶν πρὸς τὰ δημοσία πράγματα· διότι ὁ ἰσχυρότερος τοῦ δεσποτισμοῦ σύμμαχος εἶναι ἡ ἀδιαφορία καὶ ἀπάθεια τῶν πολλῶν, ἐξ ὀνηρίας, ἐκ τυφλοῦ ἐγωῖσμοῦ, ἢ ἐξ ἀμαθείας ἐπιδιδόμενων εἰς μόνα τὰ ἴδια αὐτῶν πράγματα καὶ ἀμεριμονύτων περὶ τῆς πορείας τῆς κυβερνήσεως, ἣν ἐκλαμβάνουσιν ὡς ἀλλότριόν τι ἢ ὑπεράνθρωπον¹. Ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἄλλου, ἐπειδὴ ἡ μετοχὴ εἰς τὰ δημοσία πράγματα προϋποτίθησι γνώσιν τοῦλάχιστον στοιχειώδη τῶν γραμμάτων, ἀνάγκη νὰ γεννηθῇ ἡ διανοητικὴ ἀνάπτυξις, ἐπιβαλλομένης τῆς προκαταρκτικῆς ἐκπαίδευσῆς εἰς τὸν λαόν ὡς ἀναγκαῖον ὄρου εἰς ἐνάσκησιν πολιτικῶν δικαιωμάτων. Τῆς ἄλλῃ ἐνεργῶς ἐγνήσις, ψυχὴν εἰς τοὺς συνταγματικὸς θεσμοὺς ἐμπνέουσα, ἢ ἡ πεφωτισμένη κοινὴ γνώμη², ἣτις ἀπαύασμα τῆς συνειδήσεως τοῦ

¹ Ὁ Περικλῆς καλεῖ ἀργεῖον τὸν δεικνύοντα ἀδιαφορίαν εἰς τὰ τῆς πολιτείας· ἐν τε τοῖς οἰκείων ἅμα καὶ πολιτικῶν ἐπιμέλεια καὶ ἐτέροις πρὸς ἔργα τετραμμένοις τὰ πολιτικά μὴ ἔνδεῶς γινώσκον· μόνου γὰρ τὸν τε μὴδὲν τῶνδε μετέχοντα οὐκ ἀπράγμονα, ἀλλ' ἀχρεῖον νομιζόμεν. Θουκυδ. Β' 40.

² Τὸν γὰρ ὑπὲρ τῆς πόλεως πράττοντά τι δεῖ τὸ τῆς πόλεως ἦθος μμεῖσθαι, καὶ σφῆξεν ἡμῖν τοὺς τοιοῦτους, ὃ Ἀθηναῖοι προσήκει, καὶ μισεῖν τοὺς οἷος περ τοὺς τοιοῦτους. Ὅς ἐκεῖνοι εἰδοῖσι μὲν ἴσως, ὁμως δὲ ἐρῶσι τοιοῦτος τινὰς ἂν φαίνοσθαι ἀγαπώντες καὶ σφῆζοντες, τοῖσι τοῖς ὁμοῖοι δοῦναι εἶναι. Δημ. ἐκ τοῦ Ἄδριουανος. Ἐκ τοῦ Στοιβαίου, II, σελ. 86. «Εἴτερον

¹ Ἄντι νὰ ἐπισπεύδωσιν οἱ φιλελευθεροὶ τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν τὴν ἐγκατάστασιν, ὀφείλουσι νὰ παρασκευάσωσι τὴν δημοσίαν τῶν λαῶν ἀνατροφὴν, βάσιν ταύτης τυθέμενοι τὴν τῆς ἰδιωτικῆς ἀρετῆς ἀνάπτυξιν καὶ βράβειον. Κατὰ τὸν Πλάτωνα (εἰς Ἐθεύφροναι), «Ὀρθῶς ἀγορευθῆναι τῶν πολιτικῶν ἐστι τῶν νέων πρῶτον ἐπιμελεσθῆναι, ὅπως ἐσοῦνται ὅ,τι ἀριστοὶ, ὥσπερ γεωργὸν ἀγαθόν τῶν νέων φυτῶν εἶδος πρῶτον ἐπιμελεσθῆναι, μετὰ δὲ τοῦτο καὶ τῶν ἄλλων».

μεζονος αριθμού των πολιτών ούσα, τους μὲν ἀσθενείς χαρακτηρίζει εἰς τὴν ἐκκλήρωσιν τῶν ἐαυτῶν καθηκόντων. ἐνισχύει, τοὺς δὲ δημοκόπους ἢ ἀναιδεῖς φαρισάστας ἐξελέγει καὶ ἀποδοκιμάζει, τὴν δὲ ἡγεμονικὴν ἐξουσίαν ἀποτρέπει. τῆς ἐλπίδος τοῦ νοθεύειν ἀτιμωρητὶ τῶν εἰρημένων θεσμῶν τὴν ἐνέργειαν; Πῶς δύναται δὲ νὰ μορφωθῆ ἢ ἰσχυρὰ καὶ σοιτήριος αὐτῇ δύναμις, ὅταν τὸ ἔθνος στερηθῆ τῆς δεοῦσης διανοητικῆς καὶ ἠθικῆς ἀναπτύξεως; Τῶν συνταγματικῶν κυβερνήσεων τὸ ἔργον εἶναι ἐκτενέστερον καὶ δυσχερέστερον παρὰ τὸ τῶν δεσποτικῶν διότι ὀφείλουσι μὲν νὰ διατηρῶσιν ἀκλόνητον τὴν δημοσίαν τάξιν, ἀλλὰ καὶ νὰ σπουδάξωσι καὶ προστατεύωσι τὰς τῶν ἀτόμων χρεῖας· συμφέρον δ' ἔχουσι νὰ σχημα-

τὸν ἀδικουῖντα ἀσμένως ἠμῶντο. ἕκαστος ἡμῶν καὶ συνηγώνητο, ἴσως νομίζων ἴδιον εἶναι τὸ γεγονός ἀδικημάτων. καὶ συνέπραττον ἀλλήλοισι πικρῶς, οὐκ ἂν ἐπὶ πλεον τὸ κακὸν ᾗθετο τὸ τῶν πονηρῶν ἀλλὰ παρατηρούμενοι καὶ τυγχάνοντες ἢς ἔδει τιμωρίας, ἦτοι σπάνιοι σφόδρα ἂν ἦσαν ἢ πεπαυμένοι». Στοιβ. 85 ἐκ τοῦ Μενάνδρου.

Ο ΠΙΕΡ ΛΟΤΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ*

Εἶνε μὴ ἀνησυχία καὶ μὴ περιέργεια, τὴν ὅποیان συνειδίσσαμεν νὰ ἔχωμεν εἰς τὴν ἐπίσκεψιν κάθε ἐπισήμου ξένου: νὰ βεβαιωθῶμεν δηλαδὴ ἂν εἶνε φιλέλλην ἢ ὄχι. Ἡ ἱστορία τοῦ καθαρῶς νεοελληνικοῦ αὐτοῦ ὄρου καὶ χαρακτηρισμοῦ, ἡ ἀντίληψις του καὶ ἡ ψυχολογία του εἶνε τῶ ὄντι ἄξια εὐρυτέρας ἐρεύνης, κατὰ τὸ ἤμισυ σοβαρᾶς καὶ κατὰ τὸ ἤμισυ ἀπαρατήτως οἰμορριτικῆς. Ὁποσοδήποτε ὅμως εἰς ἓνα πρόσχειρον δριμύνη, φιλέλλην εἶνε κάθε ξένος, ὁ ὅποιος μόλις πατήσῃ τὸ πόδι του εἰς τὸ χῶμα αὐτό, ὑποστῆ ἀμέσως μεταμόρφωσιν εἰς θαυμαστικὸν ἀγκιστρον, ὀμιλήσῃ μὲ κάποιαν ἐμφασιν διὰ τὸν οὐρανόν, τὸν ἥλιον, τὴν Ἀκρόπολιν, ὀνομάσῃ τὴν Ἑλλάδα «δευτέραν πατρίδα» του καὶ δώσῃ νὰ ἐννοηθῆ, ὅτι πρὸ πάντων εἶνε εὐτυχῆς, εὐρισκόμενος μεταξὺ τῶν ἀπογόνων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ὁ τίτλος αὐτοῦ τοῦ φιλελληνισμοῦ εἶνε ἓνα πολύτιμον διαβατήριον διὰ τὴν Ἑλλάδα, τὸ ὅποιον εὐτυχῶς δὲν ἐμυρίσθησαν ἀκόμη ἀρκετὰ οἱ ἐκδοταὶ τῶν διαφόρων ὁδηγῶν, καὶ λέγω «εὐτυχῶς», διότι προβλέπω πόσαι ἐκμεταλλεύσεις εἰμποροῦσαν

τισθῆ ἀληθῆς τις καὶ πεφωτισμένη κοινὴ γνώμη, ἣτις εἶναι ὁ ἀσφαλτέστερος αὐτῶν ὁδηγός, ὅταν μεθερμηγνήται διὰ σώφρονος καὶ ἐμβριθοῦς τύπου. Τὰ πάντα γίνονται ἐν συνταγματικαῖς κυβερνήσεσι γνωστά, ἐξογκούμενα μάλιστα καὶ παραμορφούμενα πολλακίς ὑπὸ ἐκτραχηλισμένου τύπου. Τοῦναντίον τὰς γενομένας ἐν ταῖς δεσποτικαῖς κυβερνήσεσι παρανομίας καὶ τὰς τῶν νομίμων συμφερόντων παραβλέψεις καλύπτει νεκρώσιμος σιγή.

Συγκεφαλαιούσιντες τὰ ἀνωτέρω συνάγομεν, ὅτι, ὅπως εὐδοκίμησι συνταγματικὸν πολιτεύμα καλῶς κατὰ τὰ προειρημένα κατηγορητέον, ἀνάγκη α) ἐκπαιδεύσεως, ἀναπτύσσουσης τὸ λογικόν β) ἠθοποιήσεως, ἐνισχυούσης τὸ τοῦ καθήκοντος αἴσθημα γ) πολιτικῶν ἠθῶν, ἦτοι ἐπιμονῆς εἰς τὸ νὰ μὴ καταπατῶνται τὰ δικαιώματα. Ἄμα δὲ καὶ πίστεως εἰς τὴν πραγματικὴν τῶν ἄλλων ὑπεροχὴν· διότι τότε ἐπαληθεύει καὶ τὸ τοῦ Σωκράτους λόγιον:

«Οὐ τοῖς νόμοις, ἀλλὰ τοῖς ἠθεσιν αἱ πόλεις κυβερνῶνται».

νὰ γίνουν εἰς βάρος μας. Διότι τὸ διαβατήριον αὐτὸ ἀνοίγει ὄλας τὰς θύρας, ὄλας τὰς ἐμπιστοσύνας, ὄλας τὰς τιμὰς καὶ ὄλας τὰς ἐνκολλίας, δὲν εἰσέρω δὲ τί εἰμποροῦσε νὰ κάμη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἓνας ξένος, μετημφισμένος εἰς φιλέλληνα. Εὐτυχῶς ἡ ἀδυναμία μας αὐτῇ δὲν ἐγένεν ἀκόμη ἀρκετὰ γνωστὴ εἰς τοὺς ὑπόπτους κύκλους καὶ εὐτυχῶς αἱ λεγῶνες τῶν νεωτέρων φιλελλήνων ὑπῆρξαν μέχρι τῆς ὥρας ἀνθρωποὶ ἀξιότιμοι καὶ ἀβλαβεῖς, σοφοὶ, ἀρχαιολόγοι, ἱμπεριαλισταί, παιδίατροι, γυναικολόγοι, οἱ ὅποιοι μᾶς ἄρισαν φεύγοντες ὀλίγας ὠραίας λέξεις καὶ ὀλίγους θαυμασμούς, τοὺς ὁποίους μοιραζόμεθα πάντοτε, ἀντιτάσεως μὴ οὔσης, μὲ τὸν Παρθενῶνα, τὰ Προπύλαια, τὸ Ἐρεχθεῖον καὶ τὰ λοιπὰ καλόβουλα μάρμαρα.

Ἄλλὰ νὰ μὴ περιστασις, ποῦ εὐρέθηκα εἰς δύσκολον θέσιν. «Εἶνε φιλέλλην ὁ Λοτὶ;» Νὰ μὴ εἰρώτησις, ἢ ὅποια μοῦ ἀπηυθύνθη ἀπὸ ἄπειρα στόματα, εἰς μίαν ἐξοδὸν μου ἀπὸ τὸ «Βωτούρ». Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι δὲν τὸ εἶχα σκεφθῆ ἕως τὴν στιγμὴν ἐκείνην καὶ δὲν εἰμποροῦσα νὰ εἶμαι βέβαιος ἂν ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Ἰσλανδοῦ Ψαρῶ» εἶνε ἢ δὲν εἶνε φιλέλλην. Γύρω ἀπὸ δύο ἀργυρὰ ζάρφια, ὅπου ἀγγι-

ζεν ἓνας θαυμάσιος τουρκικὸς καφές, ἐμπρὸς εἰς τοὺς μαγευτικοὺς σπινθηρισμοὺς μιᾶς θερμᾶστρας, ἐνθυμούμην ὅτι ὀμιλήσαμεν διὰ πολλὰ πράγματα μὲ τὸν συμπαθητικὸν αὐτὸν ξένον. Ἄλλὰ δὲν ἐνθυμούμην νὰ ὀμιλήσαμεν πολὺ διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς Ἑλληνας. Μοῦ εἶχεν εἰπεῖ ἀπλούστατα, χωρὶς καμμίαν ἐμφασιν, ὅτι πρὸ εἰκοσίν ἔτων ἐπεσκέφθη τὴν Ἀκρόπολιν ὑπὸ τὸ σεληνόφωσ. Καὶ νομίζω νὰ διεῖδα κάποιαν ἀνησυχίαν εἰς τὴν ἐκφρασίν του, κάποιαν ἀνησυχίαν ἐλληνικῆς ἐπιδρομῆς ἐπὶ τοῦ θαυμασμοῦ του καὶ τῶν ἐντυπώσεών του. Δὲν εἶχεν ὀδίκον. Εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν κάποτε ἓνας ἀγαπητὸς μου κατὰ τὰ ἄλλα ἰατρός, ἠθέλησε νὰ τὸν ἀναμίξῃ, τίποτε περισσότερον, τίποτε ὀλιγώτερον, εἰς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, τὴν μεγαλειότητα πληγῆν καὶ τὸν μεγαλιότερον γοῖφον τοῦ νεοελληνισμοῦ. Τοῦ εἶπεν ὅτι ὁ κ. Ψυχάρης ἔχει συνωμοτήσει νὰ καταστρέψῃ τὴν γλῶσσαν μας καὶ τοῦ ἐζητοῦσε τὴν γνώμην του. Ὁ Λοτὶ ὁ ὅποιος ἦρχετο ἀπὸ τὰ σύννεφα κατὰ τὴν συνήθειάν του, ὅπως ἔγραφε ὁ ἴδιος, εἶπεν ἀπλούστατα εἰς τὸν ἰατρὸν, ὅτι πολὺ κακὰ κάμηναι ὁ κ. Ψυχάρης νὰ καταστρέψῃ τὴν γλῶσσαν τοῦ ἰατροῦ καὶ τῶν ὁμοφύλων του. Ἄλλὰ δὲν ἐφαντάζετο τὰς συνεπείας τῶν ἀθῶων λόγων του. Ὁ ἰατρός ἐσπευσε νὰ δημοσιεύσῃ τὴν ἀληθινὴν ἡμέραν εἰς μίαν ἐφημερίδα τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι ὁ γάλλος ἀκαδημαϊκὸς ἀπεδοκίμασε δορυμῆτατα τὸ γλωσσικὸν σύστημα τοῦ κ. Ψυχάρη. Ὁ κ. Ψυχάρης δὲν ἔχασε καιρὸν. Μία ἐπιστολὴ ἀμέσως πρὸς τὸν Λοτὶ, ζητοῦσα ἐξηγήσεις. Καὶ ὁ δυστυχὴς συγγραφεὺς, ὁ ὅποιος θὰ ἐβλασφήμησεν ἐκατὸ φορὰς τὴν ὥραν ποῦ ἀντήλλαξε δύο λέξεις μὲ ἓνα Ἑλλῆνα, ἀπολογεῖται μὲ ὄλην τὴν ἀφέλειαν καὶ ἐξηγεῖ, πῶς ἐνῶ ἐπέστρεφε ἀπὸ τὰ σύννεφα, ἓνας ἰατρός τοῦ ἐβγήκεν ἔξαφνα ἐμπρὸς του καὶ τὸν ἐρωτοῦσε διὰ πράγματα ποῦ δὲν ἤξευρε καὶ τὰ ὅποια δὲν ἐνδιέφερετο ἴσως νὰ μάθῃ. Ἄλλὰ δὲν ἔφθασεν αὐτό. Τὸ γλωσσικὸν μας ζήτημα τὸν κατεδίωξεν ἀκόμη. Ἄκομη δὲν ἔφθασεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἓνας ἄλλος ἐπίσης ἀγαπητὸς μου ἰατρός καὶ λόγιος, ἐκρίνε καλὸν νὰ τὸν μὴσῃ εἰς τὰ γλωσσικά μας μυστήρια. Καὶ ἐπειδὴ συνέπεσε δυστυχῶς ἡ ἀλησιμότητος ἐποχῆ τῆς «Ὁρειστείας», ὁ ἀθῶος ξένος ἤκουσε πάλιν πολλὰ καὶ διάφορα διὰ τὴν «καθαρεύουσάν», τὴν «δημοτικὴν», τὸν κ. Σωτηριάδην, τὸν κ. Μιστριώτην, τὸν κ. Ψυχάρην καὶ ἄλλα γοιφώδη πράγματα. Ἡ ἀνησυχία

του ἦτο εὐνόητος. Καὶ τὴν ἀνησυχίαν αὐτὴν καὶ τὴν ἀδημονίαν του δὲν ἔλειψε νὰ μοῦ ἐκφράσῃ, ὅταν ἐπέσθη ὅτι εἶχε νὰ κάμη μ' ἓνα φιλήσυχον καὶ ὄχι πολὺ ἐνθουσιώδη ὀμιλήτην.

— Δὲν ἐπῆγα παρὰ δύο φορὰς εἰς τὰς Ἀθήνας. Εἶμαι πνιγμένος στὴν ἐργασία, βιάζομαι νὰ στείλω τὸ τέλος τοῦ μυθιστορήματός μου εἰς τὴν «Ἐπιθεώρησιν τῶν Δύο Κόσμων», ποῦ μοῦ τὸ ζητοῦν, ἔχω νὰ κάμω ἀκόμη διορθώσεις καὶ ἔχω καὶ τὰ βύσσανα τῆς ὑπηρεσίας μου. Ἄν ἦθελες τοῦλάχιστον νὰ μοῦ τελειώσῃ τὸ μυθιστόρημά μου ὁ ὑπαρχὸς μου. Δὲν εἰξεύρετε πῶς τὸ ἔχω βαρεθεῖ. Τοῦ τὸ λέγω, ἀλλὰ δὲν θέλει μὲ κανένα λόγον.

Ὁ ὑπαρχος συγκεχυμένος διεμαρτυρήθη. Κυβερνήτης καὶ ὑπαρχος ἀντήλλαξαν ἓνα ἐγκάρδιον μεῖδιμα.

— Ἐπῆγα, ἐξηκολούθησε, νὰ κάμω μερικὰς τυπικὰς ἐπισκέψεις εἰς τὰς Ἀθήνας. Καὶ ὄλοι οἱ συμπατριῶται σας μ' ἐρωτοῦν πῶς μοῦ φαίνεται ἡ Ἑλλάς, ἂν θὰ γράψω κανένα μυθιστόρημα ἐλληνικῆς ὑποθέσεως. Ἄλλὰ ἐγὼ δὲν εἶδα καθόλου ἀκόμη τὴν Ἑλλάδα, δὲν γνωρίζω τίποτε, δὲν εἶχα καιρὸν νὰ τὴν ἴδω. Τί θέλετε νὰ γράψω; Ἴσως ὅταν ξαναἔλθω τὴν ἀνοιξιν, θὰ ἔχω καιρὸν νὰ κάμω μερικὰς ἐκδρομὰς. Εἶμαι κλεισμένος καθὼς βλέπετε εἰς τὸν ναύσταθμον καὶ εἰς τὸ πλοῖον μου. Φαντασθεῖτε ὅτι μοῦ εἶπαν ἀκόμη ὅτι δὲν ἀγαπῶ τὴν Ἑλλάδα, ἐπειδὴ δὲν βγαίνω ἀπὸ τὸ πλοῖον μου. Ἄλλὰ διατί; Σὰς βεβαιῶ ὅτι τὴν ἀγαπῶ πολὺ τὴν Ἑλλάδα...

Σὰς δοκίμωμαι ὅτι μοῦ ἔκαμε λύτην ἡ παραπονετικὴ αὐτὴ ἐξομολόγησις. Ἐπὶ τέλους ἦτο ὑποχρεωμένος ὁ ἀνθρωπὸς νὰ γεμίσῃ τὸν ἀέρα μὲ θαυμασμούς, νὰ ὑποσχεθῆ ἓνα ἐλληνικὸν μυθιστόρημα, νὰ ὀμιλήσῃ εἰς τὸν «Παρνασσὸν» νὰ δεχθῆ γεύματα μὲ ἀπαιτήσεις προποσῶν καὶ συνεντεύξεων καὶ περιποιήσεις, αἱ ὁποῖα ἔκαμαν μίαν φορὰν τὸν Μπουρζέ, εἰς τὰς Καλάμας νομίζω, νὰ αναθεματίσῃ τὰ βύσσανα τῆς υπερβολικῆς φιλοξενίας;

Καὶ δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ ἔχη ἐπὶ τέλους πονοκέφαλον, πονοστόμαχον, ἀγίαν, μελαγχολίαν ἢ κούρασιν, διὰ νὰ μὴν ἀνεβῆ καὶ νὰ χειροκροτηθῆ εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ φιλελληνισμοῦ; Ἐγὼ τοῦλάχιστον τὸν δικαιολογῶ πλήρῶστα, διότι μὲ ὄλην τὴν μηδαμινότητά μου, θὰ ἔκαμνα τὸ ἴδιον εἰς τὴν θέσιν του καὶ θὰ ἐπροτιμοῦσα ὀλίγας ὠρας εἰς τὴν παραλίαν τῆς Σαλαμίνας καὶ τὸν ναργιλέ, ποῦ ἐκάπνισεν εἰς

* «Παναθήναια» 30 Ἀπριλίου σελ. 36.

τὸ καφεενεδαί τῆς Κούλουρης, μεταξὺ ἀνυπόπτων ἀνθρώπων καὶ μὲ τὴν συντροφίαν ἐνὸς ἀπλοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος ἔτυχε νὰ εἰσέρῃ ὀλίγας γαλλικὰς λέξεις, ἀπὸ τὴν περιέργειαν, τοὺς θαυμασμοὺς καὶ τὰς περιποιήσεις τῶν ἀθηναϊκῶν αἰθουσῶν. Καὶ θὰ εἴμποροῦσε μὲν ἴσως καὶ ὁ Λοτὶ νὰ ὑποσχεθῆ ἕνα μυθιστόρημα διὰ τὴν Ἑλλάδα, καὶ νὰ ὑποσχεθῆ ἀκόμη μὲ ὠραίας λέξεις ὅτι θὰ ξαναγυρίσῃ μετ' ὀλίγον διὰ νὰ τὸ ἀναγίῃ εἰς ἕνα στυλὸν τοῦ Παρθενῶνος. Ὅλ' αὐτὰ τὰ ὑποσχεθῆ ὁ Δ' Ἀννούτζιο καὶ οὔτε ἡμεῖς τὸν ξαναεἶδαμεν οὔτε ὁ στυλὸς τοῦ Παρθενῶνος. Ἀλλ' ὁ Δ' Ἀννούτζιο ἦτο «un garçon habile», ὅπως εἶπε κάποιος συγγραφεὺς συμπατριώτης τὸν καὶ ὅλοι δὲν εἴμποροῦν νὰ τοῦ ὁμοιάζου. Καὶ ἔτσι καὶ ἐγὼ ξμεινα ἀναυδὸς εἰς τὰς ἐρωτήσεις τῶν περιέργων καὶ ὁ Λοτὶ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, χωρὶς νὰ περιβληθῆ τὴν μεγάλην ταυρίαν τοῦ φιλέλληνο, μέχρι τῆς ὥρας.

* *

Εἶπαν ὅτι ὁ Λοτὶ περιφρονεῖ τοὺς συγχρόνους του, καὶ προσποιεῖται ὅτι ἀγνοεῖ τοὺς μεγαλύτερους συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς του. Ἐνα περιστατικόν, ποῦ συνδέεται μὲ τὴν ἔρευναν τοῦ φιλελληνισμοῦ του, μίαν ἔρευναν εἰς τὴν ὁποίαν ὑποβάλλονται ὅλοι οἱ ξένοι, μαζί μὲ τὰ τελωνειακὰ μαρτύρια, μ' ἐπεσε περὶ τῆς εἰλικρινείας του. Ἐρχόμεθα ἕνα ἀπόγευμα μὲ τὴν τροπικολοθῆτα, ἢ ὁποῖα ἐκτελεῖ τὴν συγκοινωνίαν Πειραιῶς — Ναυστάθμου. Ὁ Λοτὶ ἦτον ὀλίγον στενοχωρημένος ὑπὸ τὰ περιεργα βλέμματα, τὰ ὁποῖα ἐστρέφοντο πρὸς τὴν γωνίαν τῆς μικρᾶς αἰθούσης, ὅπου ἐστέκετο ὄρθιος, ζητῶν κάποια ἀπομόνωσιν. Ὁ οὐρανὸς μας, ὁ ὁποῖος τὸν ἐδέχθη τόσο ἀσχημα ὡς τὰς ἡμέρας τῆς διαμονῆς του εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐστάλαξε μὲ μίαν μονοτονίαν ἀνυπόφορον. Τοῦ ἐπρότεινα νὰ νῆσωμεν εἰς τὸ κατὰστρωμα καὶ τὸ ἐδέχθη μὲ προφανῆ ἀνακούφισιν. Παραπλόμεν τὴν Κυνόσουραν, τὸ περίφημον κάβο — βάρο, ὅπου συνετριβήσαν φεύγουσαι αἱ περικαι τριήρεις. Ἡ ἔνδοξος θάλασσα ἀνταναικίωσε ὅλην τὴν σκυθρωπότητα τοῦ οὐρανοῦ, βαρεῖα καὶ ἀκίνητος, χωρὶς φιλαρεσκίας καὶ χωρὶς μειδιάματα, ὡς νὰ ἐτέλει ἕνα αὐστηρὸν μνημόσυνον εἰς τὰ βράθη τῆς. Ὁ γόης θαλασσογράφος ἐφαίνετο ὡς νὰ μεταλλάσσῃ ἕνα μυστικὸν διάλογον μὲ τὸ μέγα στοιχεῖον, εἰς μίαν σιωπηλὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν ἐγνώριζαν οἱ δύο τους, μίαν συνεννόησιν πολὺ μελαγχολικὴν.

— Ἡ θάλασσα τῆς Σαλαμίνας! εἶπα δευλά-δειλά, ὡς νὰ ἐφοβούμην νὰ διακόψω τὴν μυστικὴν συνεννόησιν.

Κανένα θαυμαστικόν, καμμία ἀναφώνησις, καμμία χειρονομία. Ὁ ἔνδοξος ὁμιλητὴς μου δὲν ὁμοιάζε καθόλου μὲ τοὺς φιλέλληνας, ποῦ εἶχα γνωρίσει ἕως τότε. Τὸ βλέμμα του μόνον ἔγινε μελαγχολικώτερον, βαθύτερον καὶ μᾶλλον ἀνήσυχον. Δὲν ἐπρόσθεσα μίαν λέξιν.

Ἐνας ἄλλος ὁμοῦ ταξιδιώτης, ἕνας φίλος μου ἀξιωματικὸς, μὲ μίαν προσπάθειαν νὰ συγκινήσῃ τὸν ψυχρὸν ξένον, ἔλαβε δευλά τὸν λόγον.

— Ὁ Αἰσχύλος, ὁ ὁποῖος ἔλαβε μέρος εἰς τὴν ἔνδοξον αὐτὴν ναυμαχίαν, τὴν περιέγραψε, ὅπως γνωρίζετε, τόσο ἐπερόχως εἰς τοὺς «Πέρσας» του. (Καὶ ἀπήγγειλε μερικὸς στίχους τῶν «Περσῶν»). Βεβαίως ἐδιαβάσατε τοὺς «Πέρσας»...

Ὁ Λοτὶ ἐταράχθη ὀλίγον, ἔρριψε μερικὰ ἀνήσυχτα βλέμματα γύρω του, ὡς νὰ ἐζητοῦσε μίαν διέξοδον, καὶ ἐπαναπίπτων εἰς τὴν μελαγχολίαν του, ἀπήντησε μ' ἕνα ψυχρὸν μειδιάμα.

— Ὁχι, δὲν τοὺς ἐδιάβασα, δὲν τοὺς γνωρίζω.

Ὁ ἀξιωματικὸς, ὁ ὁποῖος ἐγνώριζε τοὺς «Πέρσας» ἔμεινε ἀναυδὸς, ὡς στήλη ἄλατος. Ἡ ἐπερόχη του ἀπέγαγε τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἀντὶ νὰ τὸν κάμῃ πλέον ἐπερήφανον, ἐφαίνετο ὡς νὰ τὸν ταπεινώνη. Ἡ σιωπὴ διεδέχθη τὸν σύντομον διάλογον, ὑπὸ τὸ μονότονον ψιχάλισμα.

Καὶ ἐσκεπτόμην. Ὅταν ὁ Λοτὶ ἔλεγεν εἰς τὸν Ἀλφόνσον Δωδέ, ὅτι δὲν γνωρίζει τὴν «Σαλαμῶν», ἦτον ὠρισμένως εἰλικρινής. Ἐπὶ τέλος εἴμποροῦσε νὰ περιφρονήσῃ καὶ νάγνοι τὸν Φλωμπέρ, ἀλλὰ νὰ περιφρονήσῃ τὸν Αἰσχύλον! Δὲν θὰ ὑπῆρχε κανένας λόγος. Δὲν ἐγνώριζε τοὺς «Πέρσας» καὶ νομίζω ὅτι εἴμπορεῖ κανεὶς νὰ εἶνε μέγας συγγραφεὺς χωρὶς νὰ τοὺς γνωρίσῃ. Θὰ ἦτο εὐκολὸν βέβαια νὰ ἀναφρονήσῃ:

— Τοὺς «Πέρσας»! Ὡ, τοὺς ἐδιάβασα ἑκατὸ φορές. Εἴμπορεῖ κανεὶς νάγνοι ἕνα ἀριστοῦργημα;.

Ὁ Δ' Ἀννούτζιο θὰ ἔλεγε:

— Ὅταν ἡ τρώπις τοῦ πλοίου μου ἐρρικίασεν εἰς τὸ φίλημα τῶν ἱερῶν ὕδατων, ὄρθιος ἐπάνω εἰς τὸ κατὰστρωμα, ἐχαιρέτισα τὴν Σαλαμίνα, μ' ἕνα χορικὸν τοῦ Αἰσχύλου.

Ὁ Λοτὶ δὲν τὸ εἶπε, δὲν ἠθέλησε νὰ τὸ εἴπῃ.

Αὐτὸ δὲν ἐμπόδιζε νὰ εἶνε εὐγλωττοτέρα ἢ μελαγχολία του. Τὸ βλέμμα του, προσηλωμένον εἰς τὴν σκοτεινὴν θάλασσαν, ἐφαίνετο νὰ βολιξῇ τὸν μυστηριώδη βυθόν, ὅπου κοιμῶνται τὰ περσικά ζῦλα. Καὶ ὡς συνέχειαν κάποιος μακρῆς σκέψεως, εἶπε μετ' ὀλίγον.

— Αὐτὰς τὰς ἡμέρας ἀκριβῶς περιγράφω τὰ ἐρείπια τῶν ἀνακτόρων τοῦ Ξέρξου, εἰς τὴν Περσέπολιν. Δὲν ὑπάρχουν εἰς τὸν κόσμον μεγαλοπρεπέστερα ἐρείπια. Διέσχισα ἔφιππος ὅλην τὴν Περσίαν νὰ φθάσω ἕως ἐκεῖ... Δὲν εἶδα μεγαλύτερον θέαμα εἰς τὴν ζωὴν μου, ἐπανέλαβε μετ' ὀλίγον.

— Κάποια μυστικὴ εἰμαρμένη σὰς ἔφερε, διδάσκαλε, νὰ ζωγραφίσετε τὰ πένθημα ἐρείπια, ποῦ εἶδαν τὴν δόξαν τοῦ μεγάλου βασιλέως, ἐπάνω εἰς τὴν θάλασσαν αὐτὴν εἰς τὴν ὁποίαν εἶδε βυθιζόμενα καὶ συντριβόμενα τὰ πλοῖα του.

Ὁ Λοτὶ ἐσιώπη.

— Λέγουν ὅτι ἀπὸ τὸν λόγον αὐτὸν ἐκεῖ ἐπάνω εἶδεν ὁ μέγας βασιλεὺς τὴν καταστροφὴν τοῦ στόλου του.

Ὁ Λοτὶ δὲν ἔστρεψε κᾶν νὰ ἰδῆ τὸν λόγον. Καὶ ὁμοῦ ἐφαίνετο ὡς νὰ βλέπῃ περισσότερον καὶ βαθύτερον ἀπὸ ὅλους μας, ἐπάνω εἰς τὸ κατὰστρωμα τῆς τροπικολοθῆτας. Ὅλοένα ἐγένετο μελαγχολικώτερος καὶ σιωπηλότερος. Οἱ δύο — τρεῖς ἀξιωματικοί, οἱ ὁποῖοι ἐπεριμεναν τριγύρω, μὲ λαμαργίαν ὀφθαλμῶν καὶ ὠτων, ἕνα ἕνον τῆς Σαλαμίνας καὶ μίαν ὠραίαν χειρονομίαν, ἐφαίνοντο ἀπογοητευμένοι.

Ὁ Λοτὶ δὲν ὠμίλησε πλέον τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

* *

Δὲν εἶνε περιέργων ἐσκεπτόμην μετ' ὀλίγον, ὅταν ἀπεχαιρέτισα τὸν Λοτὶ εἰς τὴν προκυμαίαν τοῦ Πειραιῶς, δὲν εἶνε περιέργων ὅτι ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς παρεξηγεῖται διαρκῶς. Εἶνε δύσκολον νὰ συνδυάσῃ κανεὶς τὴν ψυχὴν τοῦ ναύτου, τὴν θρημεμένην μὲ τὰς μοναξίας τοῦ πελάγους, μὲ τὴν συναναστροφὴν τῶν ἀπλῶν καὶ εἰλικρινῶν ἀνθρώπων, μὲ τὰς σιωπηλὰς ἐνατενίσεις τοῦ οὐρανοῦ καὶ τοῦ πελάγους, μὲ τὴν μελαγχολικὴν φιλοσοφίαν τῆς μονοτονίας τῆς γαρυφύρας, μὲ τὴν σιωπὴν τῶν ἀλιβερέτων ἀγρυπνῶν, μὲ τὴν ἀνίαν τῶν μακρῶν πλῶων, μὲ τὸν κόρον τῶν μεγάλων φαντασμαγοριῶν τῆς φύσεως καὶ τῆς ζωῆς, εἶνε δύσκολον νὰ ἠμῶνισῃ κανεὶς τὴν ψυχὴν αὐτὴν πρὸς τὰς κοσμικὰς ἀπαιτήσεις, πρὸς τοὺς νόμους μιᾶς συστηματικῆς ζωῆς, πρὸς τὴν παράστασιν ἐνὸς ἀνθρώ-

που τῶν γραμμάτων, ὅπως τὸν θέλομεν καὶ τὸν φανταζόμεθα, καὶ ἐνὸς Ἀκαδημαϊκοῦ. Καὶ τὰς παρεξηγήσεις αὐτὰς τὰς γνωρίζει καὶ τὰς ἐννοεῖ καὶ τὴν αἰσθάνεται, μ' ἕνα πικρὸν μειδιάμα.

Ἐπρογευματίσαμεν μίαν ἡμέραν — κατόπιν μιᾶς πολλῆς φιλόφρονος καὶ πολλῆς ἐγκαρδίου προσκλήσεως — ἐπὶ τοῦ «Βωτοῦ», μέσα εἰς τὴν δεξαμενὴν τοῦ ναυστάθμου. Μία λευκὴ γάτα τῆς Ἀγκύρας, ἐτρίβετο, μ' ἕνα γλυκύτατον ὄγγον, εἰς τὰ πόδια τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ.

— Θὰ μοῦ ἐπιτρέψετε μίαν ἀταξίαν; νὰ ταῖσω τὴν γάταν μου ἐδῶ στὸ τραπέζι. Τὴν ἔχω κακοσυνειθίσει...

— Εἶνε βέβαια ἡ ἀγαπημένη σας γάτα, ἢ Βαλκή, ποῦ ἐβαπτίσετε τελευταῖον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Αἱ λεπτομέρειαι τῆς ὠραίας εορτῆς ἐφθασαν ἕως τὰς ἑλληνικὰς ἐφημερίδας. Ἐμεΐδιασε μὲ κάποιαν πικρίαν.

— Δὲν εἴμπορεῖτε νὰ φαντασθῆτε τί ὑποφέρω, μὲ τὰς ἐφημερίδας, τί γράφουν εἰς βάρος μου. Ἐκαμα μίαν ἐντελῶς φιλικὴν εορτὴν διὰ νὰ διασκεδάσω τὰ παιδιά φιλικῆς οἰκογενείας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Μοῦ ἔγραψαν ὅτι ἐσημαιοστόλισα τὸ πλοῖόν μου, ὅτι ἐκαμα προσκλήσεις, ὅτι παρευρέθη εἰς τὸ βάπτισμα μὲ μεγάλην στολήν. Καὶ τὸ χθεσινὸν ταχυδρομεῖον μοῦ ἔφερε ἕνα πλήθος ἐπιστολῶν, ἀπὸ τὸ «Ζουρνάλ» ἀπὸ τὴν «Ἠχὴ τῶν Παρισίων» ἀπὸ, ἀπὸ... ποῦ μοῦ ζητοῦν πληροφορίας διὰ τὴν περίφημον αὐτὴν εορτὴν. Φαντασθῆτε ὅτι μοῦ ἀπέδωκαν κ' ἕνα ποίημα, ποῦ ἔγινε διὰ τὴν γάταν μου.

Εἶχα ἰδεῖ τῶ ὄντι καὶ τὴν περιγραφὴν καὶ τὸ ποίημα. Ἦτο χαριτωμένον.

— Δὲν τὸ ἀνοῦμαι, ἀλλ' εἶνε στίχοι ἐνὸς ἀξιωματικοῦ μου.

Ὁ ὑπαρχος τοῦ πλοίου ἐβεβαίωσε τὴν πατρότητα τῶν στίχων μ' ἕνα μειδιάμα καὶ ἀνέφερε τὸ ὄνομα τοῦ ἀξιωματικοῦ.

— Αἱ ἐφημερίδες εἶναι παντοῦ αἱ ἴδιαι, εἶπα.

— Πουθενὰ ὅπως στὴν Γαλλίαν, εἶπεν ὁ Λοτὶ μὲ κάποιαν πικρίαν, δυσκόλως ἀποκρυπτομένην. Φαντασθῆτε ὅτι κατὰ τὴν ὑποδοχήν μου στὴν Ἀκαδημίαν ἔγραψαν ὅτι παρουσιάσθηκα μὲ τὰ χέρια μου φορτωμένα ἀπὸ δακτυλίδια καὶ πολυτίμους λίθους. Σὰς βεβαίωνω ὅτι τὰ χέρια μου ἦσαν ὅπως τὰ βλέπετε τώρα.

Καὶ μοῦ ἔδειξε δύο ἄβρα χέρια, χέρια συγγραφῆς μᾶλλον παρὰ ναύκου, μὲ γυμνά δάκτυλα.

Όταν επεράσαμεν αργότερα εις τὸ γραφεῖον του, νὰ πάρωμεν ἕνα θαυμάσιον τουρκικὸν καφέν, κοντὰ εἰς τοὺς ὠραίους σπινθηρισμοὺς τῆς θερμάστρας, ἐπρόσθεσε, ὡσεὶ συνεχίζων τὴν σκέψιν του.

— Ἐγραψαν ἀκόμη καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ γράφουν ὅτι ἐπῆρα τὸ ψευδώνυμόν μου ἀπὸ ἕνα ὀμώνυμον ἄνθος τῶν Ἰνδιῶν. Ἀλλὰ κανένα ἄνθος μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ δὲν ὑπάρχει εἰς τὰς Ἰνδίας. Μοῦ τὸ ἔδωκεν ἡ βασίλισσα Πομαρὲ εἰς τὸ Ταϊτί. Μοῦ ἤρθεσε καὶ τὸ ἐκράτησα. Αὐτὸ εἶνε ὄλιον.

— Ἡ παράδοσις ἀγαπᾷ πάντα νὰ πλέσῃ τὸν μυθικὸν ἱστόν της γύρω ἀπὸ τοὺς ἐνδόξους ἀνθρώπους, ἐπρόσθεσα.

— Μοῦ εἶνε ἀδιάφορον. Ἄς γράφουν ὅ,τι θέλουν, εἶπε.

Τοῦ εἶχα ζητήσει μίαν εἰκόνα του διὰ τὰ «Παναθήναια».

— Αἱ εἰκόνες μου μὲ προδίδουν, βλέπετε, ὅπως καὶ αἱ ἐφημερίδες. Εἶδα εἰκόνας μου εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἀναγνώριζω τὸν ἑαυτόν μου. Ἐγραψα πρὸ ἡμερῶν νὰ μοῦ στείλουν μερικὰ ἀντίτυπα τῆς τελευταίας μου φωτογραφίας ἀπὸ τὸ Παρίσι καὶ θὰ σᾶς τὴν δώσω εὐχαρίστως. Θὰ σᾶς τὴν δώσω ὡς φιλικὴν ἀνάμνησιν, διὰ σᾶς, ὄχι διὰ νὰ δημοσιευθῇ.

Τοῦ ὁμίλησα διὰ τὴν προσωπογραφίαν του, μὲ τὴν Σταμπούλ εἰς τὸ βῆθος, τὴν ὁποίαν ἐδημοσίευσαν τὰ «Παναθήναια» καὶ διὰ μίαν ἄλλην εἰκόνα του μὲ στολὴν Βεδουίνου.

— Ἡ προσωπογραφία μου ἐκείνη εἶνε ἕνα πολὺ καλὸν ἔργον. Μοῦ τὴν ἔκαμεν ἕνας φίλος μου ζωγράφος. Ἀλλὰ τὰ ἀντίγραφα της, ὅσα ἐδημοσιεύθησαν, εἶνε ἕλεσινα, δὲν τὴν ἀποδίδουν καθόλου. Ἡ ἄλλη εἶνε μία ἰδιοτροπία. Δὲν ἔχω πλέον κανένα ἀντίτυπον. Πολὺ δύσκολα ὁμως εὗρισκω τὸν ἑαυτόν μου εἰς ὅλας μου τὰς εἰκόνας.

Ἴσως δὲν εἶχε ἄδικον. Διὰ τοὺς ἀνθρώπους ποῦ ζοῦν μίαν ἐσωτερικὴν ζωὴν, εἶνε τόσον προδοτικὰ ὅλα τὰ ὁμοιώματα καὶ ὅλαι αἱ εἰκόνες, εἴτε γράφονται μὲ τὸν χρωστήρα, εἴτε μὲ τὴν πένναν, εἴτε μὲ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου.

**

Ἐννοῶ τώρα πολὺ καλά, διατί, ὅταν ἕνας συντάκτης ἀθηναϊκῆς ἐφημερίδος τοῦ εἶπεν εἰς μίαν συνέντευξίν του, ὅτι ἐπροσπάθησε νὰ ζωγραφίσῃ τὴν ψυχὴν του εἰς ἕνα ἄσθρον, ἐμειδίασε μὲ τόσον ἐμφαντικὴν ἀμφιβολίαν. Εἶνε τάχα τόσον εὐκολὸν νὰ βολίσῃ κανεὶς τὸ βᾶ-

θος μιᾶς ψυχῆς, τόσον μελαγχολικῆς, ὅπως τοῦ συγγραφέως τῆς «Ἀζυιάδε»; Καὶ ἐνθυμήθην μίαν ἄλλην, παλαιότεραν συνέντευξιν, τὴν ὁποίαν εἶδα κάποτε εἰς τὴν «Βελγικὴν Ἀνεξαρτησίαν» καὶ τῆς ὁποίας ἐνθυμοῦμαι ἀμυδρῶς ὀλίγα σημεῖα. Ἴσως ἐκεῖ μέσα ὁ Λοτί, ἄφισε νὰ συρῇ ὀλίγον περισσότερον ἕνα παραπέτασμα τῆς ἐσωτερικῆς του ζωῆς. Ὁ περίφημος ἀνταποκριτὴς τοῦ βελγικοῦ φύλλου, ὁ Ζὰν Μπερνάρ, ἐρριψοκινδύνευσε μίαν τολμηρὰν ἐρώτησιν.

— Ἐπιτρέψατε μου νὰ ἐξαντλήσω τὴν ἀδιακρισίαν μου, τοῦ εἶπε· εἰσθε, ὅπως λέγομεν, συνήθως εὐτυχῆς ἄνθρωπος;

Οἱ σπινθηροβόλοι ὀφθαλμοὶ τοῦ Λοτί, τόσον σπινθηροβόλοι, λέγει ὁ Μπερνάρ, ὥστε νομίζει κανεὶς ὅτι διετήρησαν τὰς ἀντανακλάσεις τῶν μεγάλων οὐρανῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἐκοκιάσθησαν μίαν στιγμὴν καὶ ἀφοῦ ἐσκέφθη ὀλίγον, εἶπε μὲ μίαν σβυσμένην φωνήν.

— Εὐτυχῆς! Φαίνεται πῶς ἔχω τὸ πᾶν διὰ νὰ εἶμαι καὶ ὁμως εὐτυχῆς!.. Ὅχι, μοῦ εἶπατε ὁ ἴδιος ὅτι ἡ ἐρώτησίς σας ἦτο ἀδιακριτος, ἐπιτρέψατέ μου νὰ μὴ σᾶς ἀπαντήσω...

Καὶ ὁμως εἰς ἕνα ἄλλο σημεῖον τῆς συνεντεύξεως αὐτῆς, ὁ Λοτί δὲν ἀπέφυγε κάποιας ἐξομολογήσεως.

— Θέλετε προσωπικὰς λεπτομερείας, εἶπε. Αὐτὸ μὲ στενοχωρεῖ ὀλίγον, διότι, μὲ ὅ,τι καὶ ἂν λέγουν, δὲν μ' ἀρέσει νὰ ἐνασχολῆται τὸ κοινὸν μαζί μου· τὸ ἔργον μου τοῦ ἀνήκει, ὡς τὸ κρίνει, ἀλλ' ἐγὼ θὰ ἤθελα νὰ μείνω εἰς τὴν σιγάν. Ἡ ζωὴ μου μὲ λίγα λόγια εἶνε πολὺ ἀπλὴ παιδί, ἤμουν λατρευμένος ἀπὸ τοὺς γονεῖς μου, χαϊδεμένος, μοσχαναθερμμένος. Μεγάλωσα μέσα στὴν ἀρχοντιά, ἐπῆγαινα ἱππασία καὶ ἔκανα ὅ,τι μπορούσε νὰ μοῦ περάσῃ ἀπὸ τὸ μυαλό. Τίποτε δὲν μοῦ ἔλειψε. Στὰ εἴκοσι μου χρόνια πέθανε ὁ πατέρας μου. Ἡ λύπη τότε πλάκωσε τὸ σπίτι μας· ὁ πατέρας μου ἦτον ὁ καλλίτερος ἄνθρωπος μὲ τὸν θάνατόν του ἡ στενοχωρία μῆκε στὸ σπίτι μας, πούλησαμε τὰ ἐπιπλά μας, τὰ παλαιὰ ἐπιπλά ποῦ ἀνάμεσά τους εἶχα ἀναστήθει καὶ τὰγαποῦσα σὰν φίλους· πούλησαμε καὶ τὸ σπίτι μας, τὸ σπίτι ποῦ γεννήθηκα καὶ ποῦ ἐλπίζω νὰ πεθάνω, γιατί αργότερα ἠμπόρεσα νὰ τὸ ξαναγοράσω, μὲ τὰ χρήματα ποῦ ἔβγαλα ἀπ' τὴν πέννα μου. Μά, τὰ οἰκογενειακά μας ἐπιπλά, ποῦ καθένα ἀπ' αὐτὰ ἐκρυβε μιά ἐνθύμησι καὶ ποῦ ἀνάμεσά τους ἔπαιζα τόσες φορές, δὲν ἠμπόρεσα νὰ τὰ ξαναποκτήσω καὶ

ΤΟΠΙΟΝ ΘΕΣΣΑΛΙΚΟΝ — ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ
ΥΠΟ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΣ ΠΗΝΕΛΟΠΗΣ ΦΩΤΙΑΔΗ

αυτό είνε ακόμα και σήμερα το μεγαλύτερό μου παράπονο.

— Έχετε τόσες άλλες χαρές για να το ξεχνάτε.

— Ναι, μά δέν έχει να κάμη, είνε παλαιοί φίλοι, χαμένοι για πάντα. Λοιπόν στα είκοσι μου χρόνια, βρέθηκα χωρίς περιουσία. Η αγάπη των συγγενών μās έμεινε τότε και μάλιστα της θείας μου Κας Νελλά Λιπνέρ, της μυθιστοριογράφου, μιάς θείας που την αγαπώ πολύ και μ' αγαπά. Φαντασθήτε πώς για πολλά χρόνια ή μητέρα μου, ή αδελφή μου κ' εγώ; Ξούσαμε μόνο με τον μικρό μισθό του σημαιοφόρου.

— Τότε, νομίζω, σās πρωτόηθε ή ιδέα να γράψετε.

— Ναι, έμαζεσα μερικές σημειώσεις, αναμνήσεις, έντυπώσεις ταξιδίων κ' έδημοσίευσα την «Αζιβάδε», το πρώτο μου βιβλίο... Όλα μου τα βιβλία τα έζησα. Η «Αζιβάδε» όμως είνε το ειλικρινέστερο, το ελιγώτερο περιποιημένο και το αίσθημα αυτό της νεότητός μου, που έκλεισα μέσα, είνε το πλέον σπαρταριστό κεφάλαιο της ζωής μου: αυτή ή «Αζιβάδε» είνε πάντα για μένα, μία πληγή, που δέν έπασσε ποτέ να ματώνη...

Δέν ειξεύρω αν είνε ή πληγή της «Αζιβάδε» ή άλλη πληγή που αιμορραγει ακόμη εις τα βάθη της ψυχής του Λοτι. Άλλ' αρκει να μείνη κανείς ελιγόν, πολύ ελιγόν μαζί του, δια να έννοηση ότι εις το βάθος του ανθρώπου αυτού, από τον όποιο τίποτε δέν λείπει δια να είνε ετυχηής, όπως το έλεπε ο ίδιος, κάτι τι πονει και κάτι τι στάζει αίμα.

***

Ξαναείδα ακόμη ελιγας φορές τον Λοτι, πριν άφιση την Σαλαμίνα. Ένα βράδυ, τον συνώσευσα εις το Βασιλικόν Θέατρον. Έχρειάσθη πολύ να τον πείσω.

— Είνε χρόνια πολλά που δέν πηγαίνω σε κανένα θέαμα. Καί όμως θέλω να ιδώ την Μις Δέγκαν. Έκουσα πολλά γι' αυτήν.

— Έλατε, θα κρυφθούμε σε καμιά γωνιά, του είπα.

— Όχι, θα με αναγνωρίσουν και αυτό μ' ένοχλει. Θα προτιμούσα το βάθος κανενός θεωρείου αν υπήρχε.

Έσκέφθηκα τον φίλον μου κ. Στεφάνου. Έχρειάσθησαν τηλεφωνήματα, διατυπώσεις, τυπικότητες δια να ληφθῆ ή άδεια του Βασιλέως. Το θεωρείον της διευθύνσεως είνε ως

γνωστόν αυλικόν θεωρείον. Ο Βασιλεύς δέν θα ήνεϊτο ποτέ την φιλοξενίαν εις το θέατρον του, δια τον συγγραφέα τον όποιον εξέτισε τόσο φιλοφρόνως εις τον οίκον του. Και την παρεχώρησε προθύμως. Έσπευσα να αναγγείλω εις τον Λοτι την υψηλήν πρόσκλησιν, ανύποπτον όλων αυτών των λεπτομερειών. Ήν άπεδέχθη ευγνωμόνας.

— Ο βασιλεύς σας είνε ο πλέον χαριτωμένος βασιλεύς, μου είπε. Και οι πρόγνηπές σας άξιαγάπητοι. Πόσον ελυπήθηκα ότι δέν έλαβα την τιμήν να γνωρίσω την Βασίλισσαν. Ήτο μία από τās ζωηρότερας μου επιθυμίας.

Μετ' ελιγόν ευρισκόμεθα πρό του θεάτρου. Μās ήκολούθει ο πιστός του υπηρέτης, ο Όσμάν.

— Δέν θα είνε δυνατόν να ευρωμεν μίαν θέσιν δια τον καυμένον Όσμάν; Τα είσιτήρια, όπως μανθάνω, είνε όλα εξηνηλημένα...

Μου είπε, μ' ένα τόνον παρακλητικόν, γεμάτον καλοσύνην και άπλότητα, δια τον πιστόν τον άνθρωπον:

«Ο φίλος μου κ. Στεφάνου υπήρξε εταίρικως φιλόξενος. Ευρέθη και μία θέσις δια τον Όσμάν. Καί κατ' αυτόν τον τρόπον οι Άθηναίοι, το περιφημον εκείνο βράδυ, είδαν ή δέν είδαν μεταξυ του κ. Θών και του κ. Στεφάνου ένα ξένον, με πολιτικήν περιβολήν, ο όποιος ήτο ο Πιερ Λοτι, ένθουσιασμένος από τās πλαστικότητας της Δέγκαν και άηδιασμένος από τον χορόν των ρασσοφόρων της.

Το βράδυ εκείνο άπεχαιρέτισε τās Άθήνας με την υπόσχεσιν να επανέλθη την άνοιξιν. Εις το ξενοδοχείον τον έπεριμενε το λευκωμα μιάς δεσποινίδος. Και έγραψε βιαστικά: «Αν το ξενοδοχείον αντί «Μεγάλη Βρετανία» άνομάζετο «Μεγάλη Γαλλία» θα ήτο χιλιάκις ώραιότερον». Ήτον άρα γε παρεξήγησις της προελεύσεως του λευκώματος ή εκδίκησις δια την ένόχλησιν; Δέν γνωρίζω. Άλλ' ή καλή δεσποινίς έμεινεν άπογοητευμένη. Τί είχε να κάμη αυτή με τās ξενοδοχεία; Μετ' ελιγας ήμέρας το «Βωτούρ» άφινε τās νερά της Σαλαμίνας.

***

Ένα πρωί εξαφνα είδα και πάλιν το «Βωτούρ» εις τον Πειραιά. Μία επιστολή του Λοτι μου έφθασε συγχρόνως. «Δέν άφίνω ποτέ το πλοϊον. Θα είμαι ετυχηής να σās ξαναϊδώ...» Είχε ξαναέλθει δια να παρευρεθῆ εις τās εγκαινία του Λαρισσαϊκού, κατά διαταγήν της Κυβερνήσεώς του. Την άλλην ήμέραν που επήγα

να τον επισκεφθῶ, το «Βωτούρ» ευρίσκετο εις τάζιν άπάρσεως.

— Δέν έχω παρά ελιγα λεπτά να σās ιδώ. Βλέπετε, φεύγωμεν.

Μία χαρά ήτο ζωγραφισμένη εις το πρόσωπόν του, ως ξενητευμένου επιστρέφοντος εις την πατρίδα του.

— Και τās εγκαινία;

— Ευτυχώς θα έλθη το «Κονδόρ».

— Φαντάζομαι πόσον είσθε ετυχησμένος, να επιστρέψετε εις τον τόπον των όνειρων σας.

— Ά! ναι ή Σταμπούλ! Δέν σās το κούβω, είμαι πολύ ετυχηής, να ξαναγυρίσω.

Και ο άνθρωπος αυτός, ο έρωτευμένος με την Άνατολήν και τās χρώματά της, μου έσφιξε

εγκαρδίως το χέρι, ανυπόμονος να δώση εις τον σηματοτηλέγραφον το παράγγελμα: «Πρόσω ήρέμα - Πρόσω όλοταχώς».

Η Άκρόπολις ύψωνεν όπισθεν μας την λευκήν της δόξαν. Ο Λοτι δέν μου άφῆκε καμμίαν παραγγέλιαν δι' αυτήν. Ο γυναικολόγος Ποζι έν τούτοις άφίνων τός Άθήνας, τās άπεχαιρέτισε μ' ένα ποίημα. Και ένῶ κατέβαινα την κλίμακα του «Βωτούρ», με τās πρώτας στρόφας της έλικος, ο Ποζι εξηκολούθει να μένη δι' έμε μόνον ένας μέγας ιατρός και ο Λοτι δέν έπαυε να ήνε ένας γόης συγγραφεύς και ένας συμπαθητικός, ιδιαίτερος συμπαθητικός άνθρωπος.

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

Ο ΘΡΗΝΟΣ ΤΟΥ ΣΠΗΤΙΟΥ

Στο φίλτατο Γιαννούλη Μπόνη.

Το νύχτωσε το σπῆτι μας ο άντιλαλος του θρήνου,
και του χαμού ε άγρια στοιχειά του σβύσανε το φώς.
Τώρα μεσ' στα εικονίσματα θαρρώ ή ψυχή του κρῖνου
πώς άργοφέγγει στο βουβό σκοτάδι της νυχτός.

Τα πάντα γύρω έσώπασαν στο νεκρικῶ παιάνα
και χόρεψαν το θλιβερό χορό του χωρισμού,
την άλλη αύγή μās ξύπνησε θρηνητώνιας το ή καμπάνα,
κι' ο ήχος μās ξανάνοιξε τη βρύση του ματιού.

Τον ύπνο στην άρρώστεια του τον μύρωσε το χάδι
κι' ή μάνα το παράστεκε στο λίκνο μῆν της φύγη
κι' διαν ξυπνοῦσε γύρευε με την τροφήν δμάδι
κάποιον σαν να τον ζηταγε στοῦ καντυλιού τὰ δέγη.

Η Μοίρα ήρθε και τοῦπαιξε την πλάνα της όρχήστρα
με του Ροθμού τὰ κήμβαλα και τὰ βραχνά βιολιά,
το μάγεψαν, το πλάνεψαν της Συμφορῆς τὰ σείστρα
και του θανάτου τὰ στοιχειά του πήραν τη λαλιά.

ΡΩΜΟΣ ΦΙΛΥΡΑΣ

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

Πρέπει ἴσως νὰ ἐνθυμηθῆ κανεὶς τὴν εὐδαίμονα λησμονημένην ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν, καθὰ τοῦλάχιστον ὁ κ. Καμπούρογλου διηγείται, οἱ διδάσκαλοι ἔσυρον εἰς τὰς ὁδοὺς τὰ ἀνυπόδητα παῖδια φερέοικοι καὶ ἄνευ σχολείου διδάσκοντες διὰ παραβολῶν καὶ ὑποβάλλοντες τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν ἀριθμητικὴν καὶ εἰς τὸ ψῆχος συγχρόνως, — ὅπως ἐννοήσῃ τὴν πρόοδον τὴν ὁποίαν ἐπιτελεῖ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ σχολικὴ ἐκθεσις παρουσιάζουσα ἕνα μικρὸν ἀλλὰ τέλειον κάτοπτρον τῆς εὐρωπαϊκῆς παιδαγωγικῆς.

Διότι εἰς τὰς ὀλίγας αἰθούσας τοῦ μικροῦ μεγάρου τῆς ὁδοῦ Ἀκαδημίας δύναται γυρῶντι νὰ λάβῃ κανεὶς μίαν ἀκριβῆ καὶ ὠραίαν γνῶσιν τῆς παιδαγωγικῆς. Ὅλαι αἱ ἀνακαλύψεις καὶ ὅλαι αἱ τελειοποιήσεις τῶν ἐπιστημῶν ἀπλοποιημέναι καὶ εὐληπτοὶ ὥστε νὰ εἰσέρχονται εἰς παιδικούς ἐγκεφάλους, — αὐτὴ εἶνε ἡ βάσις τῆς νεωτέρας παιδαγωγίας καὶ αὐτὸ παρουσιάζει ἡ σχολικὴ ἐκθεσις.

Διότι δὲν πρέπει νὰ ἀπατηθῆ κανεὶς. Ἡ ἀνατομία καὶ ἡ ζωολογία, ἡ χημεία καὶ ἡ φυσικὴ, ἡ ψυχολογία καὶ ἡ φιλοσοφία, ὅλα συντείνουν εἰς τὸ νὰ σχηματίσουν τὰ ἐφόδια μιᾶς πολιτισμένης καὶ τελείας ἐκπαιδεύσεως. «Θὰ ἦμουν εὐτυχὴς ἂν ἀνέζων μετὰ ἑκατὸν ἔτη καὶ ἐδυνάμην νὰ ρίψω μίαν ματιὰν εἰς μίαν στοιχειώδη φυσικὴν ἢ χημείαν τῶν δημοτικῶν σχολείων, ἔλεγε περίπου ὁ Ρενάν. Πόσα πράγματα θὰ λέγωνται ἐκεῖ τὰ ὁποῖα θὰ ἔδίδα ἔτη τῆς ζωῆς μου διὰ νὰ γνωρίζω».

Πόσα ἔτη τῆς ζωῆς του θὰ ἔδιδε ὁ Καρτέσιος καὶ ὁ Νεύτων διὰ νὰ ρίψουν ἐν βλέμμα εἰς τὴν σχολικὴν ἐκθεσιν τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ τμήμα τῆς φυσικῆς, παραδείγματος χάριν, ὅπου ὑπάρχουν τὰ τηλεφῶνα ἀπλοποιημένα διὰ τὴν ἀντίληψιν παιδικῶν ἐγκεφάλων, οἱ φωνόγραφοι, οἱ τηλεγραφοὶ ὅλα τὰ ἠλεκτρικὰ φαινόμενα ἀπὸ τῶν σπινθήρων μέχρι τῶν ἀντανγείων τῶν γεσπερίων σωλήνων, ὅπου αἱ ἀπάται τῆς ὀπτικῆς, ὅπως καὶ τῆς μηχανικῆς τὰ φαινόμενα ὅλα ἀντιπροσωπεύονται, δίδει μίαν τε-

λείαν εἰκόνα τῶν νεωτέρων τῆς ἐπιστήμης ἀλμάτων. Καὶ σκέπτεται κανεὶς ἄμέσως εἰς τὸ τμήμα αὐτὸ ὅπως καὶ εἰς ὅλα τὰ τμήματα διὰ ἡ Ἑλλὰς εἶνε ἀκόμη πολὺ ὀπίσω εἰς τὴν παιδαγωγίαν, καὶ διὰ ἐνῶ εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ εἰς τὴν Ἀγγλίαν αἱ τελευταῖαι νίκαι τοῦ πνεύματος διοχετεύονται ἄμέσως καὶ διαδίδονται εἰς τοὺς παιδικούς ἐγκεφάλους, εἰς τὴν Ἑλλάδα εὐρισκόμεθα ἀκόμη εἰς σημεῖα πρωτογενῆ, καὶ αἱ ἐπιστῆμαι θεωρητικῶς μόνον καὶ ὑπὸ μορφῆν νεκρῶν λέξεων ἀντηχοῦν εἰς τὰ σχολεῖα.

Τὸ τμήμα τῆς ζωολογίας ἔρχεται ἄμέσως μετὰ ἐκεῖνο τῆς φυσικῆς καὶ τὸ πλῆθος τῶν ζωϊκῶν εἰδῶν μετὰ τὸν πλοῦτον καὶ τὴν ποικιλίαν τῶν ἀνατομικῶν παρασκευασμάτων τέρπει καὶ προσελκύει ἰδιαιτέρως. Ἡ ἀνατομία τῆς ζωϊκῆς κλίμακος ὁλοκλήρου ἀπὸ τῶν στοιχειωδῶν μικροοργανισμῶν μέχρι τῆς περιπλόκου ὁργανώσεως τῶν μαστοφόρων ἐνυπάρχει ἐκεῖ πλοῦσι καὶ ὀλόκληρος, καὶ ἡ ἐξέλιξις τῶν εἰδῶν παρακολουθεῖται μετὰ τελείαν ἀκριβείαν.

Καὶ ἀφίνομεν τὴν ὀρυκτολογίαν μετὰ τὰς θαυμασίας παραθέσεις κρυστῶν καὶ γαιῶν, μετὰ τὰ ποικίλα δείγματα τῆς, μετὰ τὰς ὠραίας συλλογὰς ὅπου τὰ μέταλλα, ἀπὸ τῶν πολυτίμων μέχρι τῶν ἐντελεστέρων καὶ οἱ λίθοι ἀπὸ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι προκαλοῦν διὰ τὴν ἀπόκτησίν των ἐγκλήματα μέχρι τῶν κοινῶν οἱ ὁποῖοι χρησιμεύουν πρὸς πῆξιν κατοικιῶν καὶ καταφυγίων, ὑπάρχουν, ὅπως φθάσωμεν εἰς τὸ τμήμα τῆς ἐκδοτικῆς τὸ ὁποῖον μετὰ ἰδιαίτερον πλοῦτον παρουσιάζεται εἰς τὴν σχολικὴν ἐκθεσιν. Ὅλα τὰ μεγάλα ἐκδοτικὰ κατὰστήματα τὰ προμηθεύοντα τὰ σχολεῖα τῆς Εὐρώπης ὅλης, ἀντιπροσωπεύονται εἰς τὴν ἐκθεσιν καὶ δύναται κανεὶς νὰ παρακολουθῆσῃ τὰ βήματα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἐκεῖνα τῶν γραμμάτων καὶ ἐκεῖνα τῆς καλαισθησίας, μόνον καὶ μόνον ἐκ τοῦ τμήματος αὐτοῦ. Ἄς ἀφίσωμεν τὰς μεγάλας θαυμασίας ἐκδόσεις, ὅς ἀφίσωμεν τὰς λαϊκὰς ἐκδόσεις ἀριστοτεχνιῶν, ὅς ἀφίσωμεν ἀκόμη καὶ τὰ περίεργα βιβλία μετὰ τοὺς ἐξέχοντας χαρακτῆρας τὰ ὁποῖα ἐκδίδονται διὰ τυφλοῦς, καὶ ὅς ἔλθωμεν εἰς τὴν μικρὰν καὶ εὐγλωττο-

τάτην προθήκην εἰς τὴν ὁποίαν ἐνυπάρχει πλήρης σχεδὸν συλλογὴ ὄλων τῶν ἀλφαβητηρίων τοῦ κόσμου. Ἀληθῆς κάτοπτρον πολιτισμοῦ εἶνε ἡ προθήκη αὕτη καὶ δύναται κανεὶς νὰ ἀναμετρήσῃ, νὰ συγκρίνῃ καὶ νὰ ψηλαφήσῃ ὅπως εἰπεῖν τὴν διανοητικὴν κατάστασιν τῆς Εὐρώπης κρίνον αὐτὴν ἐκ τῆς κομψότητος καὶ τῆς καλαισθησίας τῶν ἀλφαβητηρίων. Ἀπὸ τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Ἀγγλίας, καὶ τῆς Γερμανίας, αἱ ὁποῖαι, οὐσαὶ εἰς τὴν πρωτοπορίαν τοῦ πολιτισμοῦ, ἔχουν καὶ τὰ καλλίτερα ἀλφαβητήρια μέχρι τῆς Τουρκίας, τῆς Ἰσπανίας καὶ τελευταίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία ἔχει τὰ ἀκαλαισθητότερα καὶ τὰ χειρότερα, ὅλαι τῆς ἐξελέξεως αἱ βαθμίδες ὑπάρχουν. Καὶ τὸ ἀλφαβητῆριον τὸ γερμανικόν, ὠραῖον εἰκονογραφημένον, ἐπαγωγόν, χρωματιστόν, καθαρόν, λευκοτάτον ἀλφαβητῆριον, ὅπως καὶ τὸ ἀμαυρόν, μουτζουρωμένον κακοτυπωμένον ἐντελῶς καὶ κίτρινομένον ἑλληνικόν μας φωνάζουν τὴν κατάστασιν τοῦ ἔθνους εἰς τὸ ὁποῖον ἀνήκουν.

**

Ἡ Ἑλλὰς μολαταῦτα ἡ ὁποία δὲν ἀντιπροσωπεύθη κακῶς εἰς τὸ ἐκπαιδευτικὸν συνέδριον ἀντιπροσωπεύεται ὅλως διόλου ἀξιοπρεπῶς καὶ εὐπροσώπως εἰς τὴν σχολικὴν ἐκθεσιν. Ἄν τὰ ἑλληνικὰ βιβλία δὲν δύναται νὰ παραβληθοῦν μετὰ τὰ ξένα, πρέπει μολαταῦτα νὰ δηλολογήσωμεν ὅτι ὑπάρχουν ἄφθονα εἰς τὴν σχολικὴν ἐκθεσιν, καὶ ὅτι αὐτὸ καὶ μόνον τὸ γεγονός τῆς ὑπάρξεώς των εἶνε λίαν παρηγορητικόν. Εἰς τεσσαράκοντα δύο ἀνέρχονται οἱ ἐκθέται βιβλίων καὶ μετὰ αὐτῶν ὑπάρχουν βιβλία ἀνήκοντα εἰς ἀθηναϊκὰ ἐκδοτικὰ κατὰστήματα ἢ εἰς κατὰστήματα τοῦ ἔξω ἑλληνισμοῦ τὰ ὁποῖα εἶνε εὐπροσωπότερα. Ἀφίνομεν τοὺς χάρτας τοῦ κ. Νεράντζη ὅστις ἐργάζεται εἰς τὴν Λεϊψίαν, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι καὶ οἱ ἀθηναϊκοὶ χάρται καὶ αἱ ἑλληνικαὶ ἐκδόσεις ὅπως ἐκεῖνα τοῦ κ. Μπαρτ ἢ τοῦ κ. Κολάρου εἶνε εὐρωπαϊκαὶ τὴν μορφῆν.

Ἀλλὰ καὶ στοιχειώδη ὅλως διόλου καὶ μὴ παραβαλλόμενα πρὸς τίποτε εὐρωπαϊκῶν ὑπάρχουν μολαταῦτα καὶ τὰ ἑλληνικὰ ὄργανα διδασκαλίας, μετὰ δὲ αὐτῶν αἱ καλλιέργειαι μικροβίων τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου, ἡ συλλογὴ τῶν χρωμάτων τοῦ Πολυτεχνείου, ἡ συλλογὴ προπάντων προτύπου μουσεῖου τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων δὲν εἶνε οὔτε ἀτελεῖς οὔτε ἀνάξια παρατηρήσεως.

Καὶ πρέπει νὰ ἀναφέρωμεν, πρὶν ἀναχωρήσωμεν ἀπὸ τὸ τμήμα, ἐν τεμαχίον τετριμμένου καλῆμου, ἀρχαιολογικὸν κεμήλιον τὸ ὁποῖον ὁ κ. Μηλιαράκης ἐκδίδει, καὶ τὸ ὁποῖον ἐρησσίμευεν ἄλλοτε εἰς παλαιούς καιρούς, ὅπως φυλάσσωνται ἐντὸς αὐτοῦ ἐκ τῆς φθορᾶς τὰ ἀναγλυπτικὰ βιβλία.

Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ ὅπου δίδεται μία εἰκὼν τελεῖα σχεδὸν, πλήρης καὶ ὅλως διόλου ἐνθαρρυντικὴ τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως, εἶνε εἰς τὸ μέγα τμήμα τῶν Μαθηματικῶν Ἔργων. Ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς Ἑλλάδος, ὅλα τὰ σχολεῖα τῆς Κρήτης καὶ πολλὰ τοῦ δούλου Ἑλληνισμοῦ ἀπέστειλαν ἐκθέματα, καὶ εἰς τὰ ἐκθέματα αὐτὰ παρηκολούθει κανεὶς βῆμα πρὸς βῆμα τῶν Ἑλλήνων μαθητῶν τοὺς καρποὺς καὶ τὰ ἔργα.

Δὲν εἶνε εὐκόλον νὰ ἀπαριθμηθῇ κανεὶς τοὺς ἐκθέτας, ἀλλ' ὑποθέτωμεν ὅτι μόνη ἡ πληροφορία ὅτι ἑκατὸν καὶ τέσσαρα σχολεῖα ἐν ὅλῳ ἀπέστειλαν ἔργα καὶ φωτογραφίας καὶ ἐκθέματα, δίδει κάποιαν ἰδέαν τοῦ πλοῦτου καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ σχολικοῦ τμήματος.

Καὶ ὑπάρχουν ἔργα ὑπερήφανα ἐκεῖ μέσα. Ἡ ἐκθεσις τῶν χειροτεχνιῶν τῆς βασιλικῆς σχολῆς τῶν Χειροτεχνιῶν, τὴν ὁποίαν ἡ κ. Ἐγερτον ἴδρυσεν, ἀμιλλᾶται μετὰ καλῆς εὐρωπαϊκᾶς καὶ ἀποτελεῖ μίαν πρόοδον ἀληθῆ καὶ ἕνα θαῦμα διὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ συλλογὴ ἐκ τοῦ Ἀμαλίου εἶνε ἐπίσης μία σύνοψις μεγάλης καὶ ὅλως διόλου εὐρωπαϊκῆς ἐργασίας. Καὶ ὑπάρχουν φωτογραφίαι καὶ ἐκθέματα σχολῶν τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κερκυρας, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐδύναντο νὰ ἀνήκουν καὶ εἰς γερμανικὸν ἢ ἀγγλικὸν σχολεῖον.

**

Ἐν γένει ἡ ἐκθεσις εἶνε παρηγορητικὴ διὰ τοὺς Ἕλληνας, καὶ εἶνε προπάντων πλημμυρισμένη ἀπὸ διδάγματα. Μίαν κατάστασιν πρόοδου τῆς ἑλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ ἕνα ἰδανικὸν τελειοποιήσεως ὁμοίως μετὰ ἐκείνην τὴν ὁποίαν τὰ ξένα τμήματα παρέχουν, ἰδοὺ τί δεικνύει ἡ σχολικὴ ἐκθεσις.

Τὸ παρὸν τῆς ἑλληνικῆς παιδαγωγικῆς δὲν εἶνε εὐκαταφρόνητον. Αὐτὸ μᾶς λέγει εὐγλωττῶς τὸ ἑλληνικὸν τμήμα μετὰ χιλίας φωνᾶς. Ἀπὸ τὴν ἀφύπνισιν ἐκ τῆς δουλείας ἢ παιδείας προώδευσε, ἔκαμε θαῦματα σχετικῶς καὶ βαδίξει πρὸς τὰ ἔμπροσ.

Ἐξ ἄλλου ὁμοῦ ἰδοὺ καὶ τὰ πρότυπα ἄλλης τελειοποιήσεως, τὸ κορυφῶμα εἰς τὸ ὁποῖον ἐφθασε ἡ παιδεία εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ εἰς τὴν

Γερμανίαν, ή πλήρης έπιστημονική, πλουσία, θετική και πολιτισμένη μόρφωσις εις την όποίαν ή Εύρώπη άνωσώθη.

Αυτό καθ' έαυτό είνε ζηλευτόν τό ελληνικόν τμήμα, αλλά φαντάζεται κανείς πόσος δρόμος τό χωρίζει άκόμη διά να φθάση εις την εθωπαϊκήν τελειότητα.

Και έπέρχεται καθαρά ή ιδέα της χρησιμότητος της εκθέσεως αυτής. Έχομεν μίαν εικόνα πιστήν της παγκοσμίου παιδείας και καθώς όλα σχεδόν τά εκθέματα ήγοράσθησαν εύτυχώς από ελληνικά σχολεία τά όποία τοιουτρόπως πλουτίζονται δι όργάνων και πινάκων και μουσείων, καθώς μία άμιλλα εγεννήθη και ένας ένθουσιασμός, δύναται κανείς να έλπίζη ότι ή εκθεσις θα χρησιμεύση ως άφετηρία προόδου.

N. ΕΠΙΣΚΟΠΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ

Λουδοβίκος Σπινέλλης.

Επειτα από έννέα μηνών δδνηράν άγωνίαν, βασανισθείς από μίαν άγνωστον και επίμονον νόσον, έσβυσε προχθές, εις την γαλήνην του δειλινοϋ, ο Λουδοβίκος Σπινέλλης, ο φίλος μου ο στενός, ο πιστός μου συνεργάτης και συναθλητής. Μαζί του έχαθη ένας επίλεκτος άγωνιστής του καλού, μία έλπις που πολλά υπέσχετο διά τό μέλλον της ελληνικής μουσικής τέχνης.

Προικισμένος από την φύσιν με οργανισμόν έξόχως μουσικόν, γεμάτος ελπίδας, και με την πεποίθησιν την όποιαν εμπνέει εις τό άτομον μόρφωσις σοβαρά και άληθής, ήλθε νεώτατος εις τάς Αθήνας διασπόμενος να δράση, να κάμη κάτι τι καλόν. Και με όλην την όρμην της καλλιτεχνικής του ψυχής ήρχισε να σκορπίη άφειδώς τόν θησαυρόν του έδώ κ' εκεί, τότε διδάσκων, τότε διευθύνων όρχήστρας, τότε συνθέτων χαριτωμένην μουσικήν διά κωμειδύλλια. Τό είδος τοϋτο, του όποιου ήμπορεί να θεωρηθί και ο δημιουργός, άτησχόλησε τότε διά πολύν καιρόν την εμπνευσίν του. Όχι διότι έφρόνει δι' αυτό ήμπορούσε να εκδηλώση φανερότερον την καλλιτεχνικήν του ατομικότητα, αλλά διότι έσκέπτετο ότι από τό κωμειδύλλιον έξυγενισμένον, άνωσώμενον εις περιώπην έλαφροϋ μελοδραματίου, θα επήγαζε κατόπιν τό ελληνικόν μελόδραμα. Ο' αρχίσωμεν από τό κωμειδύλλιον διά να φθάσω-

μεν εις την ελληνικήν όπερέτταν, από την όκοίαν έπειτα θα γεννηθί τό ελληνικόν μελόδραμα, — μου έλεγε μίαν ήμέραν που τόν συνήτησα επάνω εις την σκηνήν ενός έαρινου θεάτρου, άγωνιζόμενον να καθυποτάξη τούς χαλκωματένιους λάρυγγας των ήθοποιών που τόν περιεστοίχιζαν.

Δυστυχώς ή εύτυχώς, τό κωμειδύλλιον έτέθη ένωρίς εις άποστρατείαν διά να λησμονηθί μετ' όλίγον έξ όλοκλήρου. Και με την εξαφανισίν του εξέλιπε και από τόν Σπινέλλην ένα προσφιλές πεδίον δράσεως, ή βάσις επί της όποιας οικοδομούσεν έλπίζων να στεγάση τό οικοδόμημα με την πραγμάτωσιν της ιδέας του. Δέν άπεθαρρύνθη όμως άλλ' έπεριμένε. Όταν δ' εγώ εμπνεόμενος από την αυτήν ιδέαν, άφορών εις τό ίδιον τέλος, περιεμάευσσα τούς καλλιτέρους τραγουδιστάς, που κατόπιν έσημάτισαν τόν ελληνικόν μελοδραματικόν θίασον, και ήρχισα με μάρτυρος έγκαρτέρησιν ν' αναβαίνω τόν Γολγοθάν μου, ο Σπινέλλης έτρεξε πρώτος παρά τό πλευρόν μου να μου δώση χείρα βοηθείας, συναγωνιστής και σύντροφος άχώριστος.

Και ένθυμούμαι εύγνωμόνως την πολύτιμον συνεργασίαν του, ένθυμούμαι τόν ζήλον και την αυταπάρησίν του, την ενεργητικότητα την όποιαν, παρά την τεμπέλικην όλίγον ιδιοσυγκρασίαν του, ανέπτυσε διά να με άνακουφίξη εις τόν μεγάλον άγώνα.

Και εις όλον εκείνο τό διάστημα που διήρκεσαν αί δοκιμαί και κατόπιν αί παραστάσεις του ίδρυθέντος και εκγυμνασθέντος πλέον ελληνικού μελοδραματος, εις όλην εκείνην, λέγω, την αιματηράν via crucis οϋτε στιγμήν έλειψε που να μη μοιρασθί μαζί μου τούς κόπους, τάς συγκινήσεις, τά βάσανα και τάς άπογοητεύσεις.

Την διάλυσιν του μελοδραματος, αποτέλεσμά άστόργουν εγκυταλείψεως και άδικου παραγωγείσεως τόσων κόπων παρά των δυναμένων, την ήσθάνθη κατάκαρδα έγεινε μελαγχολικός, θλιβερός, γεμάτος απελπισίαν και πίκραν, και σχεδόν άπρόσιτος προς ήμάς τούς φίλους του. Μίαν ήμέραν, έπειτά από πολόν καιρόν, τόν συνήτησα έξω εις τά Πατήσια περιπατούντα μόνον. — Σκέπτομαι να φύγω από τάς Αθήνας, — μου έιπε με πόνον ψυχικόν — δέν έχω τί να κάμω. Η άληθινή καλλιτεχνία παρέλκει, ή άλλη, εκείνη της ρουτίνας ή όποία και δίδει τόν έπιούσιον μου λείπει... τί να κάμω; — Πραγματικώς μέσα εις τόν τόπον αυτόν τόν

ΟΙ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

Παρά τό πευκόφυτον πράσινον πρηνές του Αρδητου, έν τη εκπάλω λευκότητι του Σταδίου, μία ώραία όπτασία διήλθεν αυτός τάς ήμέρας. Ζωής και βοής και κινήσεως και παλμών προσδοκίας επληρώθη τό παρά τόν Ίλισσόν βαθμιδατόν μαρμαρίνον κοίλωμα. Έπεσεν ή υσπληγέ, πτερωτοί οι πόδες έκαμψαν την νύσσαν κήμαι νευρώδεις ώρμησαν πρό του βατήρος, μετά ροΐζου διέσχισε τόν άέρα ο δίσκος.

Δέν ένθυμούμαι άν τό έιπεν άλλος πρό εμού, αλλά διαβεβαιώ επισήμως ότι εις πύσαν ψυχήν, εις την ιδικήν μου τοϋλάχιστον, συζούν, άλλοτε ήσυχαι και άλλοτε γρονθοκοπούμενοι οι δύο ήρωες του Θεοβάντες. Ο εις νηφάλιος και λεπτολόγος παρατηρεί τά πράγματα με την άπογυμνούσαν διοψιν της πραγματικότητας, με τόν σμικρύνοντα φακόν της πεζότητος, ο έτερος προσβλέπων με τά έξωραίζοντα της φαντασίας δίσπτρα, ένδύει με τόν ένθουσιασμόν του τάς σκιάς, μεγεθύνει τάς διαστάσεις, και ή πραγματικότης άφίνει πύσαν της τραχύτητα άντανακλωμένη έντός του, όπως τό καλυβόσπιτον προσλαμβάνει ποιητικήν άοριστίαν άντανακλώμενον εις τά ιδανικεύοντα νερά της λίμνης.

Ο ιδικός μου Σάντος Πάνθας έψιθύριζε γογγύζων:

— "Ωχ, άδελφέ, και αυτοί οι γυμναστικοί άγώνες! Έκαμαν άνω κάτω τόν κόσμον δίχως λόγον. Έμάευσαν τόσον πλήθος επάνω εις τά

πολιτισμένον, με όλην του την ικανότητα, του έστάθη άδύνατον να εύρη εργασίαν ή όποία να του έξασφαλίση κάποιαν άνεσιν, κάποιαν οικονομικήν εύεξίαν, ή όποία να τόν βάλη εις θέσιν να έξακολουθήση τόν υπέρ της ελληνικής τέχνης άγώνα του.

Μαζί με όλας αυτές τάς στενοχωρίας ήλθαν εις έπίμετρον χίλιοι ήθικοι περισπασμοί και άτυχήματα να του άφαιρέσουν τό θάρρος και να ύπονομεύσουν την υγείαν του. Μία νόσος άγνωστος, ύπουλος, άδυσώπητος, έβύθισε εις τάς σάρκας του τούς δυνάεις της και συνεπλήρωσε βραδέως άλλ' δδνηρώς, άλλ' ασφαλώς, τό έργον της καταστροφής.

Προχθές, εις την κηδείαν του, ένψ τό όργανον έβομβούσε υπό τά τόξα του νάρθηκος και έμελφδουν με γλυκείαν κατάνυξιν αί φωναι του Μωραΐτη, του Βλαχοπούλου του Κυπαρίσιου,

Requiem aeternam ..

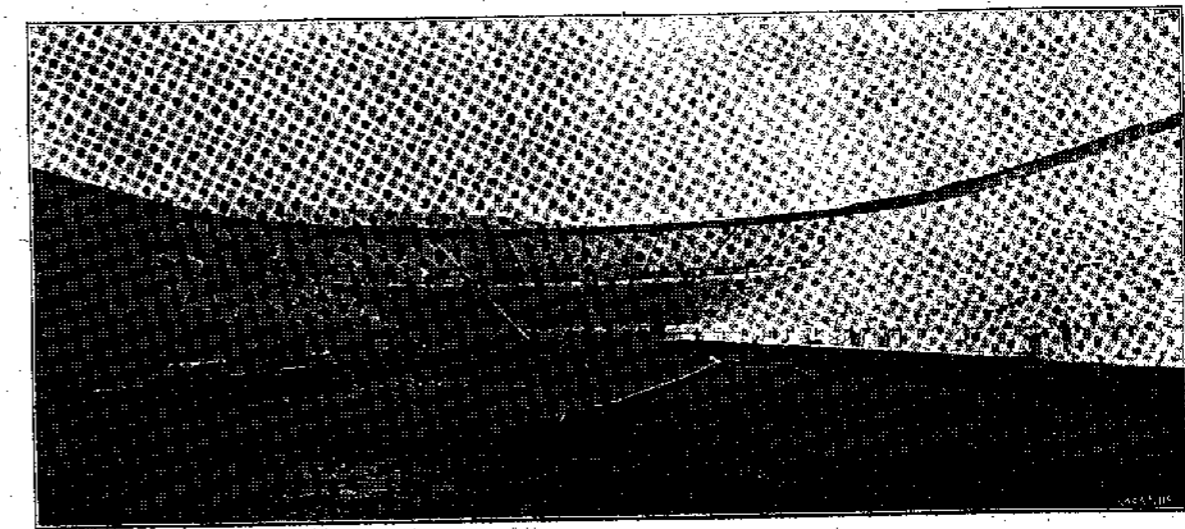
Lux perpetua

Luceat ei ....

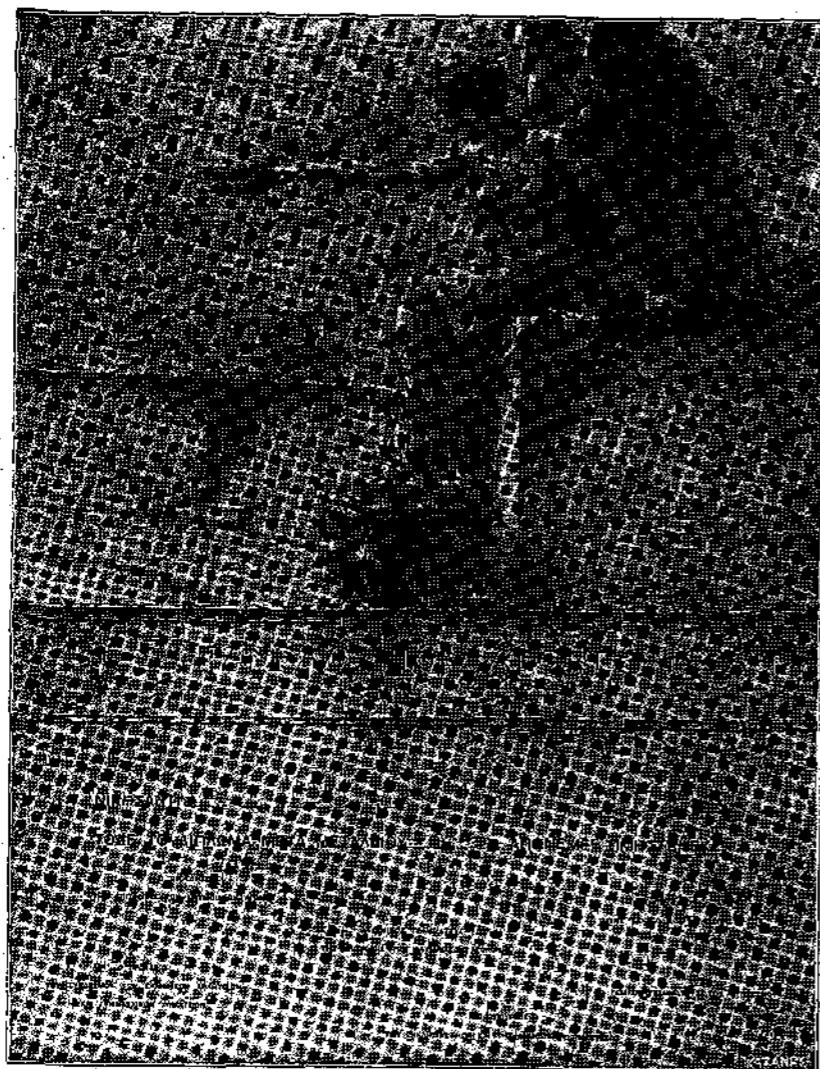
με τά μάτια γεμάτα δάκρυα άντίκρυσα την ώχράν μορφήν του νεκρού μας φίλου:

Μου έφάνη πως είδα να χυθί επάνω της μία λαορά, μία ήμερος λάμψις μεταθανατίου καρηγορίας διά τόν θνημον τοϋλάχιστον αυτόν φόρον εύγνωμοσύνης των μαθητών του.

Δ. ΛΑΥΡΑΓΚΑΣ

ΤΟ ΣΤΑΔΙΟΝ ΑΝΑΜΑΡΜΑΡΩΜΕΝΟΝ

ΤΑ ΔΙΠΛΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΩΝ ΑΓΩΝΩΝ — ΥΠΟ Γ. ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ

πυρωμένα μάρμαρα του Σταδίου διά να ιδῆ μισόγυμνα κορμιά, ἐκ τῶν ὁποίων, πολλά ἦσαν ἀξία νὰ κινήσουν ὄχι τὴν σμίλην διὰ νὰ λαξεύσῃ ἀνδριάντας ἀθλητῶν ἀλλὰ τὴν μάστιγα διὰ νὰ σωφρονίσῃ σκυθικὰ σώματα σκλάβων. Καὶ αἱ ἀτελείωτοι ἐκεῖναι ὄραϊ τῶν καταμετρήσεων τῶν δισκοβολιῶν καὶ τῶν ἀλμάτων, καὶ ἡ θανάσιμος πλήξις, ἡ ὁποία ἐσκορπίσθη εἰς ὄλας τὰς κερκίδας, καὶ ἐγέμισεν ὅλον τὸ στάδιον! Καὶ αἱ βάρβαροι ἀγαμνήσεις τοῦ στρατῶνος, αἵτινες ἐξέσπασαν εἰς τὴν ῥάχιν τῶν ἀστῶν, ἀπαθῶς θεωμένων τῶν ἀκινήτων ἐρμῶν. Καὶ τὸ ἀνεκδιήγητον μαρτύριον χιλιάδων μαθητῶν ἀκινήτων ἐπὶ ὄρας ὑπὸ τὸν θερινὸν ἥλιον τῆς

Ἀττικῆς, τῶν ὁποίων ἡ παραζαλισμένη κεφαλή ματαίως ἐζητεῖ ὀλίγην σκιάν καὶ τὰ ξερὰ καὶ φλεγόμενα χεῖλη ὀλίγας σταγόνας ὕδατος. Καὶ αἱ ὁμοιόχρωμοι φανέλλαι ἢ ζῶναι αἱ καταστήσασαι μισητὴν τὴν γυμναστικὴν εἰς τὰ πτωχόσπιτα, αἱ ἀγορασθεῖσαι τίς οἶδε μὲ ποίους γογγυσμούς καὶ ποίας βλασφημίας. Καὶ αἱ κινήσεις αἱ κατὰ παραγγελίαν καὶ πιστὰ κινήσεις τιθασυμένων ὄντων, αἱ ὑποκρύπτουσαι τόσον ἰδρώτα ὅπως αἱ κινήσεις τῶν ἵππων τῶν ἱπποδρομιῶν, καὶ ἡ ἀποκλειστικὴ ἐπιδιώξις τοῦ θεαματικοῦ!

Ἄλλ' ὁ ἠρωϊκὸς ἱππότης μου ἀπήντησε.

— Σάντσε, ἐσκορπίσεις καὶ πάλιν τὴν πεζό-

τητά σου ἐπὶ πραγμάτων τὰ ὁποῖα δὲν νοιώθεις, ὅπως ὁ νεροσάλιαγκος τὸν σιελόν του ἐπὶ τῶν ἀνθέων, τὰ ὁποῖα δὲν εἶνε ἱκανὸς νὰ ἀσφραγίσῃ. Σὲ λυποῦμαι, ταλαίπωρε, ἂν εἶδες μόνον ὅτι ἤρμαξεν εἰς τὰ μάτια σου, καὶ δὲν εἰμπόρεσες νὰ αἰσθανθῆς τὴν ποίησιν μὲ τὴν ὁποίαν ἐγέμισε ὁ στίβος τὴν περασμένην Κυριακὴν. Δὲν ἠσθάνθης νὰ ὑγραίνωνται οἱ ὀφθαλμοί σου ὅταν τὰ γαλανόλευκα τάγματα παρήλαυον, ὡς ἔμμυχοι ἑλληνικαὶ σημαῖαι, μὲ ρυθμικοὺς ἐλιγμούς καὶ προβολὰς ποδῶν καὶ τάσεις βραχιόνων, καὶ δὲν ἐκτύπησε δυνατώτερα ἢ καρδιά σου ὅταν ἤκουσες τὰ παιδικὰ κελαδήματά νὰ χαιρετίζουσιν, μέσα εἰς τὸ σφρίγος τῆς ἀναγεννηθείσης φύσεως τὸ ἔαρ τῶν ἑλληνικῶν σωμάτων; Καὶ δὲν ἐρρίγησες ὅταν δι' ἑνὸς προστάγματος ὑψώθη τὸ δάσος ἐκεῖνο τῶν μικρῶν βραχιόνων, ὡς νὰ εἰνόντο ἤδη πρὸς τὴν Πατρίδα; Τὰς στιγμὰς ἐκεῖνας, ἐν ᾗ οἱ στέφανοι τῆς δάφνης ἀνέμενον τὰς νικηφόρους κεφαλὰς καὶ οἱ κότινοι ἐσκορπίζαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μας τὴν ὀπτασίαν τῆς Ἄλπεως κατὰ ἱερὸν, ὡς τελετὴ, ἐτελεῖτο ἐν τῷ Παναθηναϊκῷ σταδίῳ. Ἡ δροσερὰ βλάστησις νέας ἑλληνικῆς φύλης ἀπὸ τοῦ ξηροῦ κορμοῦ γενεᾶς χωρὶς ἱκμάδα, ἡ δημιουργία νέας πατρίδος ἐξ ἐδάφους κουρασμένου καὶ ἀγόνου. Οἱ ῥωμαεοὶ αὐτοὶ βραχιόνες εἶνε ἱκανοὶ νὰ κρατήσουν τὴν ἑλληνικὴν σημαίαν, διότι μέσα εἰς τὰς φλέβας αὐτῶν τὸ αἷμα σφύζει ζωηρότερον, καὶ ζωηρότερα πάλιν τὰ ἱδανικά μέσα εἰς αὐτὰς τὰς καρδίας. Ὡ! τίς οἶδε ἂν μεταξὺ τῶν ἀγενεῶν τούτων ταγματῶν δὲν κρύπτεται ὁ μεγαλοφυῆς στρατηλάτης ὅστις θὰ ἐκδικήσῃ τόσα δνειδῆ καὶ τόσα δάκρυα; καὶ ποῖος ἀρά γε νὰ εἶνε ἐκ τῶν ἐρηθῶν αὐτῶν ἢ τῶν παιδίων ὁ ἀνεμόπους καὶ πνευστιῶν ὀπλίτης, ὁ ἄγγελος τῆς νίκης, ὁ μέλλον νὰ ἐκπνεύσῃ μὲ τὸ χαρμόσυνον ἄγγελμα εἰς τὰ χεῖλη;

ΠΑΡΟΔΙΤΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΕΚ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Πουθενά ἴσως ἡ ἐξέλιξις τοῦ μουσικοῦ αἰσθηματος δὲν ὑπῆρξε τόσον ἀπότομος ὅσον ἐν Γαλλίᾳ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη· βλέπων τις τὸν ἐνθουσιασμόν, τὸν συνδυασμένον πρὸς εὐλάβειαν ὄντως θρησκευτικὴν, μὲ τὸν ὁποῖον οἱ Παρισινοὶ παρακολουθοῦν τὰ δυσκολώτερα καὶ ἀκανθωδέστερα τῶν μουσικῶν ἔργων εἰς τὰς συναυλίας, ἀπορεῖ ἂν εἶνε αὐτὸς ὁ ἴδιος

λαός, ὅστις πρὸ τινῶν ἐτῶν εἶχε παραδώσει τὸν Μπερλιόζ ἐπὶ ζῶντα εἰς τὴν λήθην, θανάτωσιν μὲ τὴν ἀδιαφορίαν του τὸν Μπιζὲ καὶ σφυρῆσιν τὸν Βάγγερ.

Εἰς τὴν μεταβολὴν αὐτὴν, δίχως ἄλλο συνετέλεσεν ἡ ἱερὰ μανία τοῦ βαγνερισμοῦ, ἥτις, ἐκταθεῖσα ἐφ' ὅλην τὴν Ἑυρώπην, ἐθέρμανε νέα μουσικὰ ἱδανικά· οὐχὶ δὲ ὀλιγώτερον τοῦ ἀκραίφνου ἐνθουσιασμοῦ πρὸς τὴν βαγνερικὴν ἰδέαν, ἡ μίμησις καὶ ὁ συρμός, αἱ δύο παντοδύναμοι θεότητες τοῦ «καλοῦ κόσμου», συνήργησαν εἰς τὴν ἀνατροπὴν τοῦ παλαιοῦ μουσικοῦ καθεστώτος τῆς ἀγῶνος καὶ ἀκάρπου ἀκινήσιας. Ἄλλ' ὁποιαδήποτε καὶ ἂν εἶνε τὰ αἰτία τῆς, ἡ ἀναβίωσις τοῦ μουσικοῦ αἰσθηματος εἶνε ἀναμφισβήτητος, καταφανομένη καὶ ἐξωτερικῶς διὰ τῆς ζώηρας ἐπιτυχίας τῶν ἀναριθμητῶν κατ' ἔτος συναυλιῶν ὅπου συρρέουσιν ὄλοι καὶ ὄλοι οἱ διακρινόμενοι εἴτε ἐπὶ κοινῆς θέσει, εἴτε ἐπὶ πλούτῳ καὶ ὅπου ἀπαστρέφουσιν αἱ πλέον φημισμένα καλλοναί, ἀλλὰ κυρίως καὶ κατὰ βάθος ἀποδεικνυομένη διὰ τῆς ἀναδείξεως συνθετῶν, κατεχόντων τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῇ χορείᾳ τῶν συγχρόνων ὁμοτέχνων τῶν. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καίσαρος Φράγκ τοῦ πρωτεργάτου τῆς μουσικῆς ἀναγεννήσεως ἐν Γαλλίᾳ, τοῦ συναρμόσαντος τὸ μεγαλεῖον καὶ τὸ κατασκευτικὸν τῶν ἀρχαίων μουσουργῶν πρὸς ὅλον τὸν πλοῦτον καὶ τὸ πολυπλοκὸν τῆς συγχρόνου τέχνης, κορυφαῖοι τῶν Γάλλων συνθετῶν εἶνε ὁ Vincent d'Indy καὶ ὁ Debussy, ὁ πρῶτος ἐκπροσωπῶν τὴν αὐστηρὰν παράδοσιν καὶ τὴν ἀμεμπτοὺν τεχνικὴν τελειότητα, ὁ δευτερός δὲ τὴν νεωτερίζουσαν ἐλευθερίαν, τὴν πλήρη ζώησιν καὶ σφρίγους, μὴ πτοουμένην οὐδὲ πρὸ τῆς παραβάσεως τῶν πάλαι τεθειμένων κανόνων.

Κατὰ τὴν ἐγγίξουσιν πρὸς τὸ τέγμα τῆς μουσικῆς περιόδου ὁ Βενσάν Δενδὺ διέπρεψε μὲ δύο ἔργα ὑπερόχου ἀξίας. Τὸ μουσικόν του δράμα «Ὁ ξένος», οὐτινος αὐτὸς συνέθεσε καὶ τὸ ποίημα, παυχθὲν εἰς τὸ θέατρον τοῦ Μελοδράματος, ἀναδεικνύει ὅλην τὴν ἀμίμητον τέχνην τοῦ μουσουργοῦ περὶ τὴν σύνθεσιν καὶ τὴν προσαρμογὴν τῆς μουσικῆς εἰς τοὺς χαρακτήρας καὶ τὰς περιπετείας τοῦ δράματος· ἰδίᾳ δὲ ἀπεδόθη θαυμασιῶς ἐν αὐτῷ ὁ χαρακτήρ τοῦ αἰωνίου ξένου, ψυχῆς εὐγενεοῦς καὶ ὑπερόχου, ὃν οἱ κοινοὶ ἄνθρωποι ἂν καὶ διαρκῶς εὐεργετούμενοι, διαρκῶς παραγνωρίζουν καὶ ὑποβλέπουν· ἀγρίας δὲ μεγαλοπρεπείας πλήρης εἶνε ἡ σκηνὴ τῆς τρικυμίας, εἰς

ήν καταπονιζεται ο ξένος, και ή παρθένος, ήτις μόνη των συγχωριών της έπιστευσε εις αυτόν και τον ήγάπησε ήρεμον δε και κατανυκτικόν, επιθανάτιον άσμα των χωρικών διαδέχεται τον σάλον και την αγριότητα της τρικυμίας, το θρησκευτικόν δε αυτό ζώμα, ύψωνον το πνεύμα προς την μετά θάνατον ζωήν περατόνει το δράμα με αισθημα βαθείας αλλά παρηγόρου μελαγχολίας. Έν τούτοις μ' όλας τας καλλονάς του τό έργον δέν έσχε μεγάλην επιτυχίαν εις τό κοινόν, ίσως ένεκα της διαρκούς έν αυτό άνάμιξως του υπερφυσικού προς την κοινήν πραγματικότητα και του προκίπτουτος εκ τούτης αισθηματός άορίστου δυσφορίας.

Πραγματικός όμως θρίαμβος διά τον Δενδύ ήπήρξεν ή έν ταις συναυλαις Chevilard δοθείσα συμφωνία εις *si bémol* άλλως τε εινε αδιαφιλονεικητον ότι ή ιδιοφυία του συνθέτου, ή άμεμπτος, άλλ' ίσως άλλγον ψυχρά, τελειότης της τέχνης του, τον προδιαθέτων μάλλον προς καθαρώς συμφωνικά ή προς δραματικά έργα. Η τελευταία αυτή συμφωνία του βασίζεται επί θεμελιωδών μουσικών θεμάτων, του μόν άγριου και σκοτεινού, του δε φωτεινού και θριαμβευτικού, τα όποια δεσπόζοντα της όλης συνθέσεως, παράγουν, αναπτυσσόμενα, τα ειδικά μέλη εκάστου των τεσσάρων μερών εις άτινα αυτή διαιρείται. Η πάλη των θεμελιωδών θεμάτων, αναπαριστώσα μουσικώς τον αιώνιον αγώνα του φωτός προς τό σκοτός, του αγαθού προς τό κακό, των θείων δυνάμεων προς τας υποχθוניους, άρχεται συναπτόμενον από της μεγαλοπρεπούς εισαγωγής: τό δροσερόν, τό γεμάτον νεότητα scherzo, όπερ φαίνεται στηριζόμενον επί δημώδους μελοποιίας, εκάγει μικράν άναπαυλαν άλλ' ο αγών αναλαμβάνει, άν και μάλλον συγκαλυμμένος, εις τό andante, διαπνεόμενον υπό βαθείας άλλ' ήρέμου μελαγχολίας, δξύνεται δε και εξάπτεται έν τη fuga ήτις προηγείται του finale, και περατούται έν αυτό διά της νίκης του φωτεινού θέματος, όπερ, συμπλεκόμενον προς όλα τα λοιπά θέματα της συμφωνίας και καλύπτου αυτά, διαμορφούται εις μεγαλοκρεπές choral, αποτελουν άληθη ήμνον ήρωϊκής χαράς και θριάμβου.

Η δεσπόζουσα έν τώ τελευταίω αυτόω έργω του Vincent d' Indy ένότης, ή μη και επί φάνειαν μόνον παρατηρουμένη, άλλά συμφυής προς αυτήν την σύνθεσιν αυτού, ή διαύγεια και ή λιτότης έν τη αναπτύξει των θεμάτων, αποκλείουσα πέν μάταιον κόσμημα μη συντε-

λουν εις ανάδειξιν των κυρίων γραμμών της συμφωνίας, τέλος, ή έντελής προσαρμογή των μέσων της μουσικής εκφράσεως προς την έμπνευσιν, ήν εκείνα εξυπηρετούσι πιστώσ άλλα με όλην την δύναμιν και τον πλούτον τα όποια τοις παρέχει ή θαυμασία τέχνη του συνθέτου, όλα αυτά αι άρεται καθιστούν την συμφωνίαν αυτήν έργον κλασικόν, κατά την εθρείαν και ύψηλήν έννοιαν της λέξεως, και τάσει τον Δενδύ εις την χορείαν των μεγάλων συμφωνιστών Beethoven, Schumann και C. Franck.

Ο Debussy, ο συνθέσας τό λυρικόν δράμα «Πελέας και Μελισάνδη» αποπνεόν τόσω μυστηριώδη γοητείαν, ουδέν νέον έργον μουσικόν ήγαγεν εις φώς έφετος. πολλοί όμως νεότεροι μουσικοί, όπαδοί των θεωριών του, συνέγραψαν συνθέσεις προδιδούσας όχι εύκαταφρόνητον τάλαντον: ο μάλλον διακριθείς εκ αυτών εινε ο νέος μουσουργός Ravel επιδείξας εις έν quatuor, παιχθέν υπό της ένταύθα Έθνικής μουσικής εταιρίας, συνδυασμόν των άκραιφνώς γαλλικών άρετών του μέτρου και της κομψότητος προς βαθείαν γνώσιν των όρων της τέχνης.

Αλλά και έν τη μουσική αποδεικνύεται ή όρθότης του ήητου «ουδέν καινόν υπό τον ήλιον», παρά δε τας νέας μουσικας συνθέσεις, επέσυρε τα χειροκροτήματα των Παρισινών και έργον όπερ από τριών και πλέον αιώνων εκειτο θαμμένον εις την κόριν των βιβλιοθηκών με πολλήν, σχεδόν αγωνιώδη, περιέργειαν, οι έδώ φιλόμουσοι έπερίμεναν την πρό πολλού αναγγελθεισαν εκτέλεσιν του «Ορφέως» του Μοπιτεντε, Ιταλου συνθέτου ζήσαντος κατά τον 16ον αιώνα: τό άρχαιότατον αυτό δοκίμιον της μελοδραματικής τέχνης, παιχθέν τότε εις μίαν από τας μεγαλοπρεπείς εορτάς εις άς ένσημενίζοντο οι φιλόμουσοι Ιταλοί ήγεμόνες της Αναγεννήσεως, ειχεν εκτοτε έντελώς λησμονηθή και τώρα πρώτον επανήγето εις φώς, επιμελεία της νέας μουσικής ένταύθα σχολής της «Schola Cantorum» ή νεκρανάστασις αυτή ειχε προκαλέση άπειρον συρροήν όλων των ένδιαφερομένων εις τα μουσικά και εκείνων (όχι όλιγοτέρων) οι όποιοι κάμνουν ότι ένδιαφερονται: οι περισσότεροι ουδέν καλόν προσωινίζοντο διά τό έγχειρημα θεωρούντες αυτό ως άναξωγογήνησιν μούμιας: οι περισσότεροι, ως συνήθως, ειχον άδικον ή άρχαία αυτή μουσική, με τό άπεριττον κάλλος της, με την δύναμιν της έμπνεύσεως, με την άπλότητα έν τη εκφράσει του πάθους, με την έλευθέραν, πολλάκις τολμηράν, προσοργάνωσιν, μη

δεσμευομένην ακόμη από τους άκάμπτους κανόνας τους όποιους μεταγενέστεροι μουσικοί έθεσαν και παρέδωκαν ως νόμους άπαρεγκλίτους, κατέδειξε τό κοινόν, δείχθεισα πολύ άνωτέρα της πωχής την έμπνευσιν και μονοτόνου την σύνθεσιν μουσικής, την όποιαν συνέθεσαν εις χρόνους πολύ μεταγενεστέρους μουσουργοί αξιωθέντες μεγάλης φήμης. Κατά την παράστασιν του «Ορφέως» ιδίως ήρεσαν οι χοροί των ποιμένων, γεμάτοι άγροτικήν παιδρότητα και χάριν, έπίσης ή δραματική άγγελία της άρπαγής της Ειδυδίκης από τον Πλούτωνα άλλ' ιδίως θαυμασία εινε ή όδη του Ορφέως προσπαθούντος να κάμψη τας άμειλικτους υποχθוניους θεότητας ή μουσική φράσις της ώδης αυτής, αποκλίνουσα των ευρωπαϊκών μουσικών ήθητων, προσεγγίζει προς τους της ελληνικής μουσικής, τους περιωσόμενους και εις πολλά από τα δημώδη μας άσματα: πράγματι ενόμιξε τις ότι ήκουε έν από τα άραϊα τραγούδια των βουνών μας, άκούων τον θρήνον του Ορφέως. Εινε δε περίεργον ότι ή δημώδης μουσική όλων των ευρωπαϊκών λαών έχει τας αυτας βάσεις έν Ιταλία ή καθαντό δημώδης μουσική έχει πρό πολλού εκλείψη υπό την επίδρασιν της τεχνικής, παραχθείσης ένωρίτατα έν τη χώρα εκείνη, μικρόν όμως άλλ' έναργώς τεκμήριον της όμοιότητος των λαϊκών αυτής μελωδιών προς τας λοιπας δημώδεις, ιδία δε τας ελληνικας, μας παρέχει αυτός ο διασθθεις θρήνος του Ορφέως, προφανώς έμπνευσμένος από τα άσματα έν χρήσει παρά τώ λαώ κατά τους χρόνους εκείνους.

Ο ύπερ της παλαιάς μουσικής διεγειρόμενος νύν ένθουσιασμός παρέχει μείζον έτι διαφέρον εις τας αποπείρας προς αποκατάστασιν, εις την λειτουργίαν της καθολικής εκκλησίας, του παλαιού γρηγοριανού μέλους και της όμοφωνίας (plain - chant) άντι των κοσμικών μελωδιών και της τετραφωνίας αιτινες, παρεισδύσασαι, έχουν σχεδόν όλοσχερώς καταλάβη την θέσιν του έν τη λειτουργία Το γρηγοριανόν μέλος έχει διατηρήση τό σεμνόν και επιβάλλον κάλλος της άρχαίας μουσικής της εκκλησίας, ως και ή καθ' ήμας βυζαντινή μουσική, ίσως μάλιστα όλιγώτερον παρεφθαρμένον ή όσον συνέβη ως εκ της άδαημοσύνης των ψαλτών έν τη Ανατολή. Ο νύν πάπας δι' εγκυκλίου του συνιστά τον αποκλεισμόν της νεωτέρας μουσικής από των εκκλησιών: άλλά, περιέργως, οι μεγαλείτεροι άντίπαλοι της επανόδου εις τό άρχαιον καθεστώς εινε αυτοι οι ιερείς εκ φό-

βου μήπως τό σοβαρόν κάλλος του γρηγοριανού μέλους δέν άρχη διά να προσελκύση τους πλείστους των πιστών συνειδημένους εις τας ήδυπαθείς εκκλησιαστικας μελωδίας του Gounod ή του Massenet. Αν όμως έδώ ζητούν να επανέλθουν εις τα παλαιά εκκλησιαστικά μέλη, πόσω μάλλον εις ήμας τους Έλληνας, επιβάλλεται ή καλλιέργεια της βυζαντινης μουσικής ήτις διέσωσε μέχρις ήμων τόσα πολύτιμα ίχνη της μουσικής των προγόνων μας: άνάγκη όμως να απαλλάξωμεν αυτήν από την σκωρίαν της παραθοράς, τας παρατονίας και ιδίως την ρινοφωνίαν δι' όν την παρεμόρφωσε μακράν άμάθεια των ψαλτών και συνεχής επίδρασις των άσιατικών μελών, ιδίως από της όθωμανικής κατακτήσεως: θα εινε δε άρεκτός τίτλος δόξης διά τους νεωτέρους Έλληνας μουσικούς άν επιτύχουν εις την αποκάθαρσιν της εκκλησιαστικής μουσικής από του περιωσθέντος εις αυτήν ρύπου κατά τους σκοτεινους αιώνους της εθνικής παρακμής, και αναστηλώσουν αυτήν εις την άρχαίαν λαμπρότητα.

ΙΩΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

«Αγγελος Βερύκιος»

Κατά την ιδίαν του φράσιν, ή ανάγκη τον ενόησεν εμπρός εις τό κασελάκι του λούστρου. Και από την ήμέραν εκείνην την θλιβεράν, κατά την όποιαν εις τό κοινωνικόν ναύγιον του γηραιού δημοσιογράφου, ή σάνις της σωτηρίας παρουσιάσθη μετασηματισμένη εις κασελάκι, τό όνομα Αγγελος Βερύκιος άνέβη πάλιν εις την επιφάνειαν και θόρυβος άρχισε να γίνεται περί αυτό.

Δέν εϊξέρω άν τό απελπιστικόν κίνημα του Βερύκιου ειχε σκοπόν να προκαλέση τον ευεργετικόν αυτόν θόρυβον. Δέν εϊξέρω ακόμη, άν ως την ώραν του γράφω, ο Βερύκιος εξακολουθή να μένη γονατιστός εμπρός εις τό κασελάκι, και άν δέν ξεπευσαν, — έδώ τό σπεύδω εινε τρόπος του λέγειν, — να τον σηκώσουν εκείνοι που δέν έπρεπε να τον άφίσουν να γονατίση... Η πικρά αλήθεια εινε ότι ο Βερύκιος δέν εύρισκε πλέον πόρον ζωής από τό κοντύλι του, και διά να μην αποθάνη, ήναγκάσθη να ζητήση επάγγελμα ξένον. Και απέφασισε να κάμη τον λούστρον, όπως θα έκαμνε, άν του ήτο εύκολώτερον, τον άθροφόρον, τον μεσίτην, τον γραφέα ή τον θυρωρόν. Ατήν την στιγμήν μās ένδιαφέρει πε-

ρισσότερον ή καταναγκαστική παρέκκλιση του δημοσιογράφου από τον δρόμον του, και όχι το είδος, ούτε ή διεύθυνσις αυτής της παρεκκλίσεως. Γονατίσμα έστω άλλ ήμμοροσσε να ήτο και ορθοστασία, και έξάπλωμα και τρέξιμον. Το ζήτημα — και το φαινόμενον, — είναι, ότι ο Άγγελος Βερύκιος, εις θαλερόν γήρας και εις πλήρη άκόμη διανοητικήν άκμήν, δεν ειμπορεί να ζήση έδώ ως δημοσιογράφος. Και εις εποχήν, κατά την οποίαν ζούν, καλοζούν μάλιστα και πλουτίζουν δημοσιογραφούντες άνθρωποι, οι οποίοι δεν έχουν ούτε το εκατοστόν των χαρισμάτων του Άγγέλου Βερύκιου.

Ο «Πατριώτης», τον οποίον εξέδιδε χρόνια εις την Ζάκυνθον, άφισεν άληθινά εποχήν. Ήγε και έφερε την κοινήν γνώμην της πατρίδος του, και ήτο από τας δλίγας, τας δλιγίστας έπαρχιακάς έφημερίδας, αι οποίαι ήξιούσντο προσοχής και πέραν των όρών της έπαρχίας. Έκαμνεν έντύπασιν μεγάλην ή ορθοπροσύνην, το πνεύμα, ή διαλεκτική και ή ευλογητία των άρθρων εκείνων, και μολονότι γραμμένα εις την γλώσσαν του λαού και διά τον λαόν, μολονότι τοπικού χαρακτήρος τα περισσότερα, άνεγνώσκοντο εύχαρίστως ως ώραία, ύγιής και καλλιτεχνική, ειμπορώ να είπω, δημοσιογραφία, από κάθε άνεπτυγμένον και φιλόκαλον. Μού φαίνεται δέ ότι εινε δλωσ περιτόν να προσθέσω, ότι εις τα άρθρα του Βερύκιου εύρισκαν δλωσ ιδιαίτερον θέλητρον και ενδιαφέρον οι άγαπώντες την γλώσσαν του λαού και δι' αυτής όνειρευόμενοι την προσεχί άναγέννησιν της έλληνικής δημοσιογραφίας.

Ο Βερύκιος, άναγκασθείς να εγκαταλείψη την Ζάκυνθον, έδοκίμασε να μεταφυτεύση τον «Πατριώτην» εις τας Άθήνας. Άλλ ήτο από τα ζακυνθινά εκείνα άνθη που μεταφυτεύονται άλλα δεν εύδοκίμοϋν εις τα ξένα. Ο «Πατριώτης» ο ζακυνθινός εξέδωσε μερικά φύλλα αθηναϊκά, έκφυλισμένα, χωρίς το άρωμα και χωρίς την δρόσον της πατρίδος του, και έπειτα έμαράνθη διά παντός... Διά παντός; Διατί τάχα; Είνε τόσο δύσκολον να έπιστρέψη εις την Ζάκυνθόν του ο Βερύκιος και να ξαναρχίση εκεί τον «Πατριώτην» του; Και εινε τόσο δύσκολον διά την Ζάκυνθον να ύποστηρίξη και πάλιν έν δημοσιογραφικόν όργανον, το οποίον την έτιμοϋσε πραγματικώς;

Φαίνεται, — και τοϋτο εινε το λυπηρότερον, — ότι ο Βερύκιος τα θεωρεί πολύ δύσκολα και τα δύο. Δι' αυτό έπροτίμησε να γονατίση εμπρός εις το κασελάκι του λούστρου. Ούτως

ή άλλως, το ψωμί του ο άνθρωπος το βγάξει, και αν έπήρε την άπόφασιν να τρώγη μόνον ψωμί, ή δυστυχία του δεν εινε και τόσο μεγάλη. Άλλ ή Ζάκυνθος έχασε ένα κοντύλι που της ήτο χρήσιμον και της έκαμνε τιμήν, άλλ ή Ζάκυνθος άφισε να σβύση ένα φώς δημοσιογραφικόν, του οποίου αι ακτίνες έπήγαιναν μακρυνά πολύ μακρυνά, και άφου έφώτιζαν τον τόπον, έφθαναν και έδώ εις ημάς, έξησθηνέμεναι και γλυκύτεραι, ως έν ώραϊον θέαμα, ως μία άπόλαυσις εκλεκτή.

Η άπώλεια διη την Ζάκυνθον προπάντων, εινε τόσοσν μεγάλη, ώστε δεν ειμπορώ να πιστεύσω ότι εινε όριστική. Ο Βερύκιος έγινε λούστρος να ζήση και ζή. Και όσον ζή ο Βερύκιος και ύπάρχη ή Ζάκυνθος, το πάν δεν έχασθη άκόμη... Να το έλπίζω;

Γε. Β.

Υ. Γ. Αϋτήν την στιγμήν πληροφοροϋμαι, ότι εις τον Βερύκιον προσεφέρθη θέσις μεταφραστού εις τας «Άθήνας». Και ο Βερύκιος την έδέχθη. Μεταφραστής ο Βερύκιος δεν εινε πλέον ο Βερύκιος. Άλλά δεν εινε πλέον και λούστρος.

Ο ΙΔΙΟΣ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

ΠΡΟ δλίγου μόλις άνηγγέλη ή έκδοσις του τελευταίου έργου του Γιοκάι και έπικολούθησε και ή είδησις του θανάτου του. Έβδομήντα έτών έγραφε άκαταπόνητος. Ήτο εκ των πολυγραφώτερων συγγραφέων του αϊώνος. Νεώτατος 18 έτών ηρως να γράφη.

Η πολιτική άστρογραφία κατέχει πολύ μέρος της παραγωγής του. Τριάντα περίου έτών έγραφε μυθιστόρημα. Ο Μαγυάρος Ναβάρ θεωρείται ως το άριστοέργημά του. Είναι καταπληκτικώς εικόν των αρχαίων εύγενών οι οποίοι τίποτε δεν έκαμαν διά το καλόν της χώρας και οι οποίοι εξαφανίζονται, ύποχωρούν πρό της νέας γενεάς που με την εργασίαν επανορθώνει τα σφάλματα των πατέρων της. Τα έργα του Γιοκάι παρουσιάζουν αυτό το παράδοξον ότι όλα σχεδόν είναι άτελή εις την γενικήν των μορφήν, ως σύνολον, έγκλειουν όμως σπανίας καλλονάς εις τας λεπτομερείας. Οι ήρωές του δεν έχουν ψυχολογικήν ένότητα — ο συγγραφέας τους άυτοσχεδιάζει εις κάθε σσηγήν, λέγει ο κριτικός Εδγένης Πετρού. Άλλά και ο μύθος έχει κάτι το άυτοσχεδιόν. Παρ' όλας τας ελλείψεις του ο Γιοκάι είναι ένας από τους δημοτικωτέρους συγγραφείς. Τα μυθιστορημάτα του είχαν πλείστας έκδόσεις: διότι ένγνώριζε κατά βάθος πως έσκέπτετο, όμιλούσε και έδρα ο λαός ή γλώσσα του δεν κουράζει ποτέ τα πρόσωπα του πάντοτε σχεδόν χαρμικά και άξιογάπητα, οι μαγυάροι ήρωές του ήρωες έθνικοι την ψυχήν και την καρδίαν. Αι μικραι άλλ άμμητοι σσηναι που ζωογραφίζουν την ζωήν του λαού τον κατέστησαν τόσοσν δημοτικόν. Είς το είδος αυτό έξέχονυ «Οι άγαπητοί κομπάρσοι». Ο λαός δεν πολ-

λοσκοτίζεται διά ψυχολογίαν είναι φύσει ρομαντικός και εις τα έργα του Γιοκάι εύρηκε τον ποιητήν του.

ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ

ΜΙΑ από τας δόξας της συγχρόνου ζωογραφικής έδωσε με τον θάνατον του γερμανού ζωογράφου Φραντς Λέμπαχ, περί της τέχνης και του έργου του οποίου θάσχοληθούν εύρύτερον άργότερα τα «Παναθήναια». Ο Λέμπαχ, μαθητής του μεγάλου Πιλότι, μαζί με τους ιδιούς μας Γύζην και Βολανώζην, υπήρξεν υίος κτίστου, προσηλομένος νακολουθήση το πατρικόν επαγγελμα. Ένωρίς όμως ή άπίστιας του μεγάλου ταλάντου του τον έφερε προς την τέχνην. Από ενός έτους δυστυχώς ο μέγας προσωπογράφος, προσβλήθείς έξ ήμικληγίας, ειχε παύσει να εργαζεται. Ήν προσωπογραφίαν του Λέμπαχ χαρακτηρίζει ή βαθυτάτη ψυχολογία των προσώπων, εινε δε γνωστή ή πληθής των σπουδών τας οποίας εξέτελεσεν εις τά προσφιλή του θέματα, όπως εις την προσωπογραφίαν του Βίσμαρκ του Μόρσεν και άλλων. Ής σχεδιαστής υπήρξεν άπαράμυλλος διά την ακρίβειαν, την δύναμιν και ιδίως την χάριν του σχεδιου του. Ής ζωομοτέχνης υπήρξεν ύπερόχος εις την άπλότητα, την εύγένειαν και την άρμονίαν του χρωματισμού, ένθυμιζων την τέχνην των παλαιών χρωμοτεχνών της Αγαγέννησεως, και ιδίως του Τισιανού. Είνε γνωστόν άλλως τε ότι ο Λέμπαχ εξέτελεσε τά έξοχώτερα αντίγραφα των μεγαλειότερων ζωογράφων της άναγεννήσεως, κοσμοϋντα την πινακοθήκην — Σάκ-Γκαλερί — του Μονάχου. Μεταξύ των καλλιτέρων του πινακων διακρίνονται αι προσωπογραφίαι του Βίσμαρκ, Μόρσεν, του πάπα Λέοντος Ι'ου και πληθής άλλων έργων, κοσμοϋντιαν τας μεγαλειώτερας πινακοθήκας της Εύρώπης. Ο Λέμπαχ έζησε, μέχρι των τελευταίων του ήμερών, έν Μονάχου, βιον άνέσεως και μεγαλοπρεπείας, εις την ιδιαίτεραν αυτου έπαυλιν, έν μέσωσν πλούτου και δόξης, εργατικώτατος μέχρις έσχατου, ότε ζηλότυπος νόσος έπήληε να δεσμευση διά παντός την χείρα του μεγάλου έμυρωτου της ζωής.

N.

ΜΟΥΣΙΚΗ

ΤΟ ύπερόχον ταλάντον της μοναδικής των Αθηνών κλειδοκυμβαλιστοίης Κας Καλογερώ έθριάμβυσεν άκόμη μίαν φοράν εις την τελευταίαν συναυλίαν τού Ήδειου.

Το Concert του Henselt, αν και δεν εινε από τα πλέον δύσκολα του είδους, έν τούτοις διά την άριστην επέτελεσίν του άπαιτεί βαθειαν γνώσιν όλων των κλειδοκυμβαλιστικων μέσων και ένθυμικόν αισθημα έμφυτον.

Η Κα Καλογερώ, ή οποία και από φύσεως και από διδασκαλίας κατέχει όλα τα προσόντα του τελείως έρμηνητευ, απέδοσε το έργον με σπανίαν τελειότητα.

Η άρχήστρα υπό την διεύθυνσιν του Κ. Σοαί εξέτελεσε πολύ καλά την *Εισοδον των θεων της Βαλλάλια* του Βάγγερ κ' επίσης την Βαν Ραφωδιάν του Λίστ.

ΤΗΝ παρελθούσαν εβδομάδα απέθανε εις την Πράγαν ο διάσημος τσέχος μουσικοσυνθέτης Αντώνιος Δβοράκ. Υίος κρεσπώλου από έμφυτον προς την μουσικήν κλίσην επέδόθη ενωρίς εις την έμάθεισίν της. Τα έτη της νεότητός του διήλθεν έν άφανεία παιζων το βιολί του έν τφ θεάτρω της πατρίδος του και μόλις τριακονταετής κατώρθωσε να έμφανισθη έπισή-

μας πρό του κοινοϋ ως συνθέτης συμφωνικου τινος έργου το όποϊον εύθύς έξ άρχής του έξηραφάισε θέσειν περιβλεπτον μεταξύ των συναδέλφων του. Έκτοτε αι συνθέσεις του έγιναν άγαπηται και περιζήτητοι και ούδεμιάς συναυλίας πρόγραμμα δεν κατηρτίζετο χωρίς το όνομα του Δβοράκ να κατέχη εις αυτό ιδιάζουσαν θέσιν.

Συνέθεσε μελοδράματα, συμφωνίας, κουαρτέτα, συνθέσεις διαφόρους δι' όρχήστραν, μεταξύ των άλλων και τους περιφήμους *Σλαβικούς χορούς*. Τελευταίως ειχε διαδεχθη τον άποθανόντα επίσης διάσημον Σμιτανκ, ως καθηγητής της συνθέσεως εις το Ήδειον της Πράγας.

Τα έργα του δεν διακρίνει πολύ πρωτοτυπία, άφ' έτέρου όμως όλα φανερώνουν πολυμάθειαν μεγάλην και φροντίδα ειλικρινή και μέχρι εκζητήσεως διά την τελειότητα της μορφής.

Η κηδεία του άνεβλήθη δι' όκτώ ήμέρας διά να τελεσθη μετά πάσης λαμπρότητος υπό της σύγγρκης Κυβερνήσεως.

FA DIESIS

ΠΙΝΑΚΙΑΔΕΣ

ΜΙΑ μεγάλη προσωπικότης εξέλιπε από την ζωήν, ο Στάνλεϋ 64 έτών. Ο Έρρίκος Μόρτον, άμερικανός δημοσιογράφος, λαβίον κατόπιν και το όνομα του θετου πατρός του Στάνλεϋ, απέκτησε πάγκόσμιον φήμην με την άνακάλυψιν του δόκτορος Λίβιγκστον, ο όποιος ειχε πληνηθη εις τα ένδοτερα της Αφρικης, και την οποίαν του ειχε αναθέσει ο διευθυντής του *«Κήρυκος της Νέας Υόρκης»*. Γεόργιος Μπέννεντ αναλαβίον αυτός τά έξοδα της άποστολής του Στάνλεϋ. Ο Στάνλεϋ απέβριβάσθη εις την Ζανζιβάρην και άπ' εκεί εισέδυσσε με χιλιάς περιπετειας και κινδύνους εις το βάθος της ήπειρου όπου ο Λίβιγκστον ειχε πληνηθη. Το άμερικανικόν καρβαίνι, με την άμερικανικήν σημαίαν του, έπροχώρει όλως άναγκασόμενον σηνά να μάχεται προς τους άγριούς ίθαγενείς εις την Μαμνέαν έδόθη πραγματικη μάχη. Οι Άραβες, τους όποιους ειχε πάρει μαζί του ο Στάνλεϋ, τον έγκατέλειπον. Μετά πολλά ο Στάνλεϋ άνευρε τον Λίβιγκστον κατά τύχην εις την ανατολικήν όχθην της λίμνης Ταγκανίκα, εις το χωριόν Ούζιζι, όπου εύρίσκειτο πρό μηνών έπικινδύνως άσθενής και εις την έσχάτην ένδειαν. Ο Στάνλεϋ διηγεϊται την άφιξίν του εις το Ούζιζι. Ήτο νύκτα, περί τα τέλη Νοεμβρίου 1871. Με μερικους πυροβολισμούς εξύπνισον τους ίθαγενείς. Ένας άπ' αυτους τον χαρετι έάσεως με ένα good morning sir, με ώραϊαν άγγλικήν προφοράν ήτο όπηρέτης του Λίβιγκστον, ο όποιος και έρεξε να εισδοποίηση τον κύριόν του ότι ένα καρβαίνι, οδηγούμενον από ένα λευκόν, ήρχετο εις αναζήτησίν του. Μετ' όλίγα λεπτά ο Στάνλεϋ όμιλούσε με τον λευκόν άνθραπον, όπως ώνόμαζαν οι ίθαγενείς τον Λίβιγκστον.

Ο σκοπός της άποστολής ειχε πληρωθη και ο Στάνλεϋ έπέστρεψε εις την Εύρώπην όπου έγινε δεκτός με άπερίγραπτον ένθουσιασμόν.

Η επιτυχία αυτή έγινε άφορητή της μεγάλης έξερευνητικής του άποστολής εις την Αφρικην. Φθάσας το 1874 εις τας όχθας της λίμνης Βικτωρία Νυάβζα, περιήλθεν με το πλοϊον του *Λαϊδη*. Άλλή όλην την λίμνην εις πενήντα όκτώ ήμέρας και άνευρε τον κυριώτερον ποταμόν που εκβάλλει εις αυτήν προς μεσημβριαν, τον Σιμαγού, ο όποιος θεωρείται ή άποτέρα πηγή του Νεϊλου. Απ' εκεί έπροχώρησε, άλλ ήναγκάσθη ένεκα της έξθροικης στάσεως των ίθαγενών να έπιστρέψη, έξηρσθησε άλλα μέρη και κατέληξε εις την λίμνην Ταγκανίκα τον Μάϊον 1876. Έξηκολούθησε την επιστημονικήν του άποστολήν. Οι κίνδυνοι και οι συγκρούσεις με τους ίθαγενείς ήσαν κα-

θημερινοί. Είς τὸ ροδίμα ἐνὸς ποταμοῦ ἔχασε τὸν γενναῖον τὸν σύντροφον Πόκοκ, σωθεὶς δ ἴδιος ὡς ἐκ θαύματος.

Διήλθε τὴν Ἀφρικήν καθ' ὅλον τὸ πλάτος τῆς ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς εἰς δύο ἔτη καὶ ἐννέα μῆνας. Ἐξηκριβώσε τὴν ταυτότητα τοῦ Κόγκου καὶ τοῦ Λοναλάμπια, τῆς μεγάλης αὐτῆς ὑγρᾶς ὁδοῦ διὰ τῆς ὁποίας ὁ πολιτισμὸς θὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Ἀφρικήν.

Ἡ Γεωγραφικὴ Ἑταιρεία τῶν Παρισίων ἐκτιμῶσα τὰς μεγάλας ἐκδουλεύσεις τοῦ Στάνλεϋ πρὸς τὴν ἐπιστήμην τοῦ ἔδωκε τὸ μεγαλίστερον παρῶσιμόν της. Ὁ μέγας ἔξερσενητὴς ἐπιστρέψας εἰς ἑὺρώπην ἀνέλαβε τὸ 1879 νέαν ἀποστολήν, τὴν ὁποίαν τοῦ ἀνέθεσε ἡ Διεθνὴς Ἀφρικανικὴ Ἑταιρεία. Ἐπὶ τρία ἔτη εἰργάσθη ἀκαταπόνητος, ἠγαγκάσθη ὁμοῦς νὰ ἐπιστρέψῃ προσβληθεὶς ὑπὸ πυρετῶν. Ἀλλ' ἐπανήλθε ἐπὶ δύο ἔτη ἀκόμῃ καὶ ἔφερε εἰς πέρας τὰς απουδατοτάτας ἀνακαλύψεις του.

Ὁ Στάνλεϋ ἔγραψε διάφορα βιβλία σχετικὰ μὲ τὴν Ἀφρικήν καὶ τὰς διαφορὰς ἀποστολάς του. Μεταξὺ αὐτῶν εἶνε τὸ «Πῶς ἀνεκάλυψα τὸν Λίβγκστον», «Ἡ γῆ τῆς δουλείας», «Ἡ ζωὴ καὶ τὰ ταξίδια τοῦ Λίβγκστον», «Διὰ μέσου τῆς μυστηριώδους ἠπειροῦ», «Πέντε ἔτη εἰς τὸ Κόγκον».

Ο κ. **I. M. Δαμβέργης** ἔγραψε πρὸ ἐτῶν περὶ τοῦ Στάνλεϋ, ἀφηγηόμενος ἐπασόδιον τῆς ζωῆς τοῦ μεγάλου ἐρευνητοῦ, ὅταν ἀκόμῃ ἦτο ἀπλοῦς ἀνταποκριτὴς ἐφημερίδων εἰς τὴν Σύρον.

Ὁ Στάνλεϋ πρὶν γείνη Στάνλεϋ, μὲ ἄλλο ὄνομα μιλίσιον ἦλθεν εἰς τὴν Ελλάδα ὡς ἀνταποκριτὴς ἀγγλικῶν καὶ ἀμερικανικῶν ἐφημερίδων, καὶ ἐφ ἱκανὸν χρόνον διέμενεν ἐν Σύρῳ. Τὸ πολυάσχολον πλῆθος τῶν περιωρατῶν τῆς Πλατείας, συνεισμιζόμενον εἰς τὸσους διερχομένους ξένους, οἰδεύμας ἐν ἀρχῇ ἤβλωσεν αὐτὸν προσοχῆς βραδύτερον ὁμοῦς ὁ ξένος προσεκάλεε τὰν πάνταν τὰ βλέμματά. Τί; μὴ προεμάντευσαν οἱ φίλοι Ἑρμοπολίται ὁποῖον ἀνέμενεν αὐτὸν μέλλον; Ποσῶς; ἐπαραξενεύθησαν μόνον μαθόντες, ὅτι ὁ ξένος αὐτός, ὁ ἀγνωστος, ἀπέβλεψε πρὸς τὴν ὡραιότεραν κόρην τῆς νῆσου, καὶ ἐξ ἐρωτος μεγάλου τραφεῖς, ἀφοῦ μάνην διὰ συγῶν ἐν τῇ Πλατείᾳ περιπάτων ἐπόθησε νὰ προκαλέσῃ παρόμοιον αἰσθημα. ἔσπευσε νὰ ζητήσῃ τὴν χεῖρά της. Δι' αὐτὸ πάντες τὸν παρετήρουν μετὰ περιεργείας, σχεδὸν μετ ὀργῆς, ὡς ἐκδηλώσαντα οὕτως ἀρακτικὰς διαθέσεις κατὰ τοῦ ἐγχωρίου ἐγκαλλωπισματος.

Ἡ ἀπόφασίς τοῦ γενομένου ὀικογενειακοῦ συμβουλίου ἦτο ἀναβλητικὴ.

Ἡ ἀναβολὴ εἰς τοιαύτας περιστάσεις εἶνε συνώνυμος πρὸς τὴν καταδίωξιν. Ὁ Στάνλεϋ ὁμοῦς δὲν ἦτο ἄνθρωπος νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἐπέμεινε μὲ τὴν σιδηρᾶν ἐκείνην ὑπομονήν, ἧς τὰ δείγματα ἐθαύμασεν ὁ κόσμος βραδύτερον. Καὶ ἐν τῷ μεταξύ οἱ οἰκεῖοι ἐζήτησαν καὶ ἐλάμβανον περὶ αὐτοῦ τὰς ἀρίστες τῶν πληροφοριῶν. Αἱ εἰς Ἀγγλίας ἐπιστολαὶ συνίσταν αὐτὸν ὡς ἀληθεὲς εὑρημα. Καὶ οἱ γονεῖς τῆς αἰρίας Ἑλληνίδος συγκάτενευσαν εἰς τὸν γάμον, ἀλλ ὑπὸ ἑνα ὄρον, ὑπαγορευθέντα ὑπὸ τῆς πρὸς τὴν κόρην στοργῆς, καὶ συνηθῆ ἄλλως τε παρ ἡμῖν: — Νὰ ἐγκατασταθῇ ὁ γαμβρός ἐν Ἑλλάδι.

Ὁ γαμβρός ὁμοῦς ἐκαλεῖτο Στάνλεϋ.

Ἡ ἀναβολὴ εἰς τοιαύτας περιστάσεις εἶνε συνώνυμος πρὸς τὴν καταδίωξιν. Ὁ Στάνλεϋ ὁμοῦς δὲν ἦτο ἄνθρωπος νὰ ὑποχωρήσῃ. Ἐπέμεινε μὲ τὴν σιδηρᾶν ἐκείνην ὑπομονήν, ἧς τὰ δείγματα ἐθαύμασεν ὁ κόσμος βραδύτερον. Καὶ ἐν τῷ μεταξύ οἱ οἰκεῖοι ἐζήτησαν καὶ ἐλάμβανον περὶ αὐτοῦ τὰς ἀρίστες τῶν πληροφοριῶν. Αἱ εἰς Ἀγγλίας ἐπιστολαὶ συνίσταν αὐτὸν ὡς ἀληθεὲς εὑρημα. Καὶ οἱ γονεῖς τῆς αἰρίας Ἑλληνίδος συγκάτενευσαν εἰς τὸν γάμον, ἀλλ ὑπὸ ἑνα ὄρον, ὑπαγορευθέντα ὑπὸ τῆς πρὸς τὴν κόρην στοργῆς, καὶ συνηθῆ ἄλλως τε παρ ἡμῖν: — Νὰ ἐγκατασταθῇ ὁ γαμβρός ἐν Ἑλλάδι.

Ὁ γαμβρός ὁμοῦς ἐκαλεῖτο Στάνλεϋ.

νατὸ τις νὰ λάβῃ ὡς ὑπόθεσιν μυθιστορίας. Παράδοξος συγκυρία τῶν συνετέλεσεν ὥστε ἡ αἰρία τῆς Ἑρμοπολείως Καρυῆτις νὰ νυμφευθῇ ξένου καὶ νὰ εὐρισκεται ἐν Βρυξέλλαις ἀκριβῶς τὰς ἡμέρας καθ' ἅς ἐτελεῖτο ἐκεῖ τὸ σχεδὸν ἀπορρηφθέντος μνηστήρος ἢ ἀποθέσεως.

Εἰς τὸ θέατρον τῆς Σάρας Βερνὰρ θὰ παιχθῇ προσεχῶς τὸ δράμα Βαρέναι, τοῦ ὁποῖου ἐν ἀπὸ τὰ κυριώτερα πρόσωπα εἶνε ὁ συνιδὸς κόμης Φέρσεν Ἡ ζῶή του συνδέεται στενῶς μὲ τὴν ζῶην τῆς Μαρίας — Ἀντουανέττας, τὴν ὁποίαν ἠγάπησε ἀπὸ 17 ἐτῶν, ὅταν πρῶτην φορὰν ἦλθε εἰς τὴν γαλλικὴν αἰλήν. Μὴ θέλων νὰ ἐκθέσῃ τὴν βασιλισσάν, ἀπὸ τὸν ἐρωτα τῆς ὁποίας τίποτε δὲν ἐζητούσε ὁ Φέρσεν, ὅταν ἀντελήφθη ὅτι οἱ ἀδελκοὶ ἠρχισαν νὰ κρυφομιλοῦν, ἐπίσης εἰς τὴν Ἀμερικὴν νὰ πολεμήσῃ. Ἐπιστρέψας δοξασημένως ἐδύσθη τὴν ἰδίαν θερμὴν ὑποδοχὴν ἐκ μέρους τῆς βασιλισσῆς. Εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Τριανὸν διέβρευσεν ἡ ἐντυχὴ ἐποχὴ τοῦ ἐρωτος τοῦ Φέρσεν καὶ τῆς Μαρίας Ἀντουανέττας. Ἡ ἐποχὴ αὐτὴ δὲν διήρκεσε πολὺ. Ἠχοῖοντο, ἐμάντευοντο μᾶλλον ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ Φέρσεν οἱ κίνδυνοι τοῦ 89. Κατὰ τὰς φοβεράς ἐκείνας ἡμέρας ἦτο εἰς τὰς Βερσαλλίας πλησίον τῆς βασιλισσῆς. Ἡ μόνη του σκέψις ἦτο πῶς νὰ σώσῃ τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν τῆς Γαλλίας ἀπὸ τὸ μαινόμενον πλῆθος.

Ἐξε δρισητῆ ἡ ἡμέρα τῆς φυγῆς — 20 Ἰουνίου 1791. Ὁ ἀμαξίας τοῦ Μπαλταζάρ Σαπέλ, εἶχε διαταχθῆ νὰ περιμένη εἰς τὸ Σέν—Μαρτέν. Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Φέρσεν, μετρητισμένος εἰς ἀμαξηλάτην, ἀνέμενε εἰς τὴν αἰλήν τῶν πρυγκήπων τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν καὶ τὰ μεσάνυχτα καὶ μισή, τοὺς ὡδήγηε ὁ ἴδιος μέχρι τῆς πύλης, ὅπου ταχεῖς ἐμπήσαν εἰς τὸ ἀμάξι τὸ ὁποῖον ἐπερίμενε. Ἐπῆρε καὶ πάλιν ὁ ἴδιος τοὺς χαλινούς καὶ ἐμαστίνωσε τὰ ἀλογα διὰ νὰ κερδίσειον τὸν ἀπολεσθέντα καιρὸν. Εἰς τὸ Μποντὸ ἀπεχωρισθῆ ἀπὸ τοὺς φρυγάδας καὶ ἐπῆγε κατ' εὐθείαν εἰς τὸ Μὸν καὶ ἐπειτα εἰς τὸ Ἀρλόν. Ἐκεῖ ἔμαθε ὅτι οἱ φρυγάδες συνελήφθησαν εἰς τὰς Βαρέννας.

Ἐκτεθειμένος ὁ ἴδιος διότι εἶχε διενκολύνει τὴν φυγὴν, δὲν ἠμποροῦσε νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ τοὺς βοηθήσῃ. Καὶ ὁμοῦς ἠθέλε νὰ τὴν σώσῃ. Κατέφυγε εἰς τοὺς ξένους μονάρχας, τοὺς ὁποίους ἠθέλε νὰ πείθῃ νὰ ἐνεργήσουν ἀπὸ κοινοῦ πρὸς σωτηρίαν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Τίποτε δ ἐνδοουσιασμός τοῦ προσέκρουσε κατὰ τῆς γενικῆς ἀδιαφορίας.

Ὁ Φέρσεν δὲν ἀπληθίζετο. Πρὶν ἐπαναλάβῃ τὰς προσπαθείας τοῦ ἠθέλε νὰ ἰδῇ τὴν δυστυχὴ βασιλισσάν. Περιφρονῶν τὸν κίνδυνον ἐπέστρεψε μετρητισμένος εἰς τὴν Γαλλίαν, τὴν 10 Φεβρουαρίου 1792 καὶ κατόρθωσε νὰ φθάσῃ μέχρι τῆς Μαρίας — Ἀντουανέττας. Ἦσαν αἱ τελευταῖαι εὐχάριστοι στιγμαὶ ποὺ τοὺς παρέσχε ἡ τύχη.

Κατέφυγε τότε εἰς τὰς Βρυξέλλας καὶ ἐπερίμενε τὴν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων. Τὰς 20 Ἀπριλίου 1792 ἔμαθε, εὐτυχῶς, ὅτι ὁ πόλεμος ἐκηρύχθη. Ἡ Εὐρώπη ἀπεφάσισε νὰ κτυπήσῃ τὴν ἐπαναστασίαν καὶ νὰ ἐλθῇ εἰς βοήθειαν τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας. Μετέβη ἁμέσως εἰς τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ δουκῆ τοῦ Βροῦνσβικ, καὶ ἐπωφελοῦμένος τῆς ἐπιρροῆς του, ἀντικατέστησε, εἰς τὴν προκήρυξιν τὴν ὁποίαν ἔγραψε ὁ Μαρκησιὸς τοῦ Λιμὸν διὰ τὸν δούκα, τὰς μεταποταθεὶς λέξεις μὲ τὰς φοβερωτέρας ἀπειλὰς κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν. Ἠλπίζε εἶσι νὰ σώσῃ ἐκείνους τοὺς ὁποίους τόσο ἠγάπα καὶ βεβαίως συνέπεισε εἰς τὸν ὁλοθρόνον των. Πρὸς τὴν αὐθάρδη προκήρυξιν ἀπήντησαν καὶ οἱ Παρισῖοι μὲ τὴν φρικτὴν ἡμέραν τῆς 10 Αὐγούστου.

Ὁ Λουδοβίκος πιπεῖ πρῶτον θυμῷ. Ἡ βασιλισσά ἀναμένει τὴν ἰδίαν τύχην μέσα εἰς τὴν εἰρκτὴν της.

Ἐνθυμείται ἀκόμῃ τὸν πιστὸν καὶ ἀρρωστωμένον Φέρσεν. Γράφουσα εἰς τὸν Ζαφταί τοῦ ἀναθέτει νὰ χαιρετίσῃ ἐκ μέρους της τὸ πρόσωπον ποὺ γνωρίζε διὰ ἡλθε νὰ τὴν ἰδῇ ἀπὸ τὰς Βρυξέλλας πέρασι τὸν χειμῶνα. Ὁ θάνατός της ἐβρόθησε τὸν Φέρσεν εἰς ἀρηκτόν ὄλιφιν.

Τὸ τέλος τοῦ Φέρσεν ἦτο ἐπίσης τραγικόν. Αἱ ἐπαναστατικαὶ ἰδέαι εἶχαν φθάσει καὶ εἰς τὴν Σουηδίαν. Τὴν 20 Ἰουνίου 1810, ἐπέτειον τῆς ἀναχώρησός διὰ τὰς Βαρέννας, ἠκολούθη ὡς ἀλλόχρης τὴν κηδεῖαν τοῦ διαδόχου τῆς Σουηδίας — τὸ πλῆθος μαινόμενον ἐπέπεσε κατὰ τοῦ Φέρσεν, ὁ ὁποῖος ἀπέθανε μὲ χίλια μαρτύρια.

Εἰς Μερικὰ μέρη τῆς Κίνας οἱ ἱατροὶ εἶνε ὑποχρεωμένοι νὰ κρεμοῦν τὸ βράδυ εἰς τὴν θύραν τοῦ σπιτοῦ τῶν τόσα φανάρια ἀναμμένα ὅσοι πελάται τὸν ἀπέθαναν ἐντὸς τοῦ ἔτους. Κάποιος ἐζητοῦσε ποτε ἑνα ἱατρός, καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀναμμένων φαναριῶν εἰς τὰς θύρας τῶν ἱατρῶν τὸν ἀπῆλπιζε διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀγαπητοῦ του ἀσθενοῦς. Ἐπὶ τέλους κάποιος ἀνεκάλυψε ἕξ μόνον φανάρια ἀναμμένα. Αὐτός θὰ ἦτο ὁ... σωτῆρ. Ἐκτύπησε τὴν θύραν καὶ τὸν προσεκάλεσε νὰ ἐπισκεφθῇ τὸν ἀσθενῆ. Ὁ ἀφελὴς Κινέζος ἐνθουσιασμένος διὰ τὸ εἶρημά του, ἤκουσε ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ σωτῆρος του, ὅτι τὸ ἴδιον πρῶτὸ εἶχεν ἐγκατασταθῆ ὡς ἱατρός εἰς ἐκείνην τὴν πόλιν.

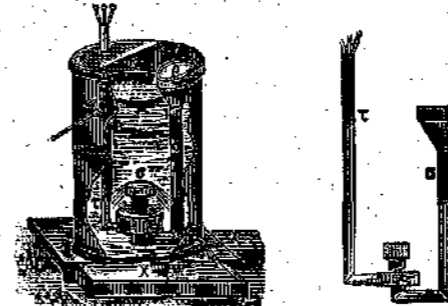
ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑΤΑ

Περιοδικὰ:

Εἰς τὸ «Γεωργικὸν Περιοδικόν» Φεβρουάριος Μάρτιος — ὁ κ. Π. Α. Γεωργαντᾶς δίδει διαφόρους ὀδηγίας περὶ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐκτροπῆς τῶν μετασοκαλήκων, ποῖον πρέπει νὰ εἶνε τὸ κατάλληλον σκῆμα διὰ σηροτροφείου, περὶ καθαριότητος καὶ ἀπολυμάνσεως αὐτοῦ καὶ λοιπῶν.

Εἰς τὸ ἴδιον περιοδικὸν ὁ κ. Ἀλέξ. Ν. Γεωργακόπουλος δίδει τὰς ἐκόμενας ὀδηγίας διὰ τὴν πλῆσιν τοῦ ἐλαίου.

«Τὸ ἔλαιον μετὰ τὴν ἐξαγωγήν του ἐκ τοῦ ἐλαιοκάρπου πρέπει νὰ διηθηθῇ φιλτραρίζεται, ὅπως δια-»

γασθῇ καὶ ἐν μέρει καθαρισθῇ. Πρὶν ὁμοῦς διαγᾶσῃ μὲν τὸ ἔλαιον, ὀφείλομεν νὰ πλύνωμεν αὐτὸ δι' ἀπλοῦ ὕδατος θερμοκρασίας 15° 16° Κελσίου. Διὰ τῆς πλύσεως καθαρίζεται τὸ ἔλαιον χωρὶς νὰ πάθῃ ἀλλοίωσιν τινὰ ἀφαιρουμένων τῶν ξένων οὐσιῶν. Ἐὰν πρόσφατον ἔλαιον περιέχουσι συνήθως χρωστικὰς οὐσίας, γλοιώδεις, λευκοματώδεις καὶ τεμαχιδία σαρκὸς τῆς ἐλαίας, καὶ ὁποῖα σχηματίζουσι τὴν ἀμύγην, ἧτις δὲν πρέπει κατ' οὐδένα λόγον νὰ μένῃ εἰς τὸ ἔλαιον. Ἡ πλύσις ἀφαιροῦσα τὰς ἀκαθαρσίας τοῦ ἐλαίου ἐξα-

φαρίζει τὴν ποιότητα καὶ τὴν διατήρησίν του. Εἶνε τὸ καλλίτερον μέσον διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον, γίνεται δὲ μετὰ μεγάλης εὐκολίας δι' ἰδιαίτερας συσκευῆς (σχ. 1) ἐπινοηθείσης ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ κ. Ε. Μίντσολη. Τὸ πλυθὲν ἔλαιον ἐξέρχεται ἐκ τοῦ παρὰ τὸ χεῖλος τῆς συσκευῆς εὐρισκομένου κρουνοῦ. Τὸ σπουδαιότερον ὄργανον τῆς συσκευῆς ταύτης εἶνε δύο σωλήνες (σχ. 2) ἐκ λευκοσιδήρου κεκαμμένοι ὑπὸ ὀρθὴν γωνίαν καὶ ἐνούμενοι εἰς τοὺς μικροὺς αὐτῶν βραχίονας οὕτως ὥστε νὰ σχηματίζεταί εἰδος Π ἀνεστραμμένον καὶ ἔχοντος τὸ ἐν σκέλος κατὰ τι μικρότερον.

Ὁ κ. Παῦλος Ἑρρέρα γράφει εἰς τὴν «**Revue de l'Université de Bruxelles**» ἀναμνήσεις του περὶ τοῦ Μόμμωση, τὸν ὁποῖον ἐγνώρισε εἰς τὰς Βρυξέλλας. «Εἰς ἄλα ἦτο ταχύς καὶ νέος ἢ ματιὰ του πολὺ διαπεραστικὴ πολὺ ἐρευνητικὴ ἢ ὀμιλία του ἐκτάκτως ζωηρὰ».

Ὁ κ. **Rougeon** γράφει εἰς τὸν «**Temps**» μὲ λέτην περὶ τοῦ γάλλου ποιητοῦ Λεκόντ Δελίλ. Τὴν μελέτην του ποιᾷλλει μὲ διάφορα ἀνέκδοτα τοῦ Βίκτωρος Οὐγκῶ καὶ τοῦ Λεκόντ Δελίλ. Ὁ Οὐγκῶ κατ' ἀρχὴν δὲν ἀγαποῦσε τοὺς ἄλλους μεγάλους ποιητὰς παρὰ μόνον μετὰ τὸν θάνατόν των. Δὲν ἠθέλε νὰ μοιράσῃ μὲ ἄλλους τὴν δόξαν. Σχεδὸν δὲν ἐδιάβαζε τοὺς συγχρόνους του, ἢ τόσο ὅσον μόνον, ὥστε νὰ εἰναιξενήμερος. Ἐνόμιζε, καλῆ τῇ πίστει, τὸν ἑαυτόν του ὡς τὸν μεγαλειώτερον ποιητὴν καὶ φιλόσοφον. Δὲν ἀνεγνώριζε τὴν ἀνάγκην ἐξελίξεως εἰς τὴν ποίησιν. Ἦτο καὶ ἔμνε ῶμαντικὸς.

Ἐν τούτοις ἑνα βράδυ ἐπροσεκάλεσε τὸν Λεκόντ Δελίλ εἰς τὸ δειπνον. Εὐθύς ἔξ ἀρχῆς ὁ Οὐγκῶ ἐφάνη διαρχτικὸς.

— Ἀγαπητέ μου καὶ ἐνδοξε σινάδελφε, τοῦ εἶπε, ἐπέβρασα τὴν ἐβδομάδα μου μὲ τὸν Αἰσχύλον καὶ μὲ σᾶς. Ἐκτοτε αἱ σχέσεις των ἔγιναν φιλικαί.

Ὁ συγγραφεὺς ἐξακολούθων περιγράφει τὸν Λεκόντ Δελίλ:

Ἦτο ἀγγλῶνθρωπος — ἐκ σιστολής — σκυθεωπός, εὐερόθιστος, ἀγαπῶν μᾶλλον τὴν φιλοσοφίαν παρὰ φιλόσοφος: ἐσέβετο τὴν τέχνην του ὡς μόνην του ἀρετῆς. Καὶ ὁμοῦς ὅταν εὐρίσκειτο μὲ ὀλίγους στενωὺς φίλους, ἠνόησε τὴν ψυχὴν του. Ἡ ὀμιλία του ἐπροξένοιε θάμβος διὰ τοὺς συγχρόνους του ἐξεφράζετο κάποτε ἀνεπιεικῶς. Μερικαὶ λέξεις του ἔμειναν ἱστορικαί. Οἱ ἀντίπαλοί του ἠσθάνοντο βαθειὰ τὸν πόνον ποῦ ἐπροξενούσαν.

ΟΔΙΓΟΣΤΙΧΑ

Ἡ πρυγκήπισσα Ἐλένη ἀπέκτησε κόρην. Ὁ Βασιλεὺς τὴν ὀνόμασε Ἐλισάβετ.

Ὁ συνεργάτης μας κ. Ἀριστοτέλης Κουρτιδῆς θὰ πραγματευθῇ ἀπὸ τοῦ ἐπομένου τεύχους τῶν «Παναθηναίων» εἰς δύο ἀποτελῆ ἀρθρὰ τὰ περισσότερον θεμελιώδη ζητήματα τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συνοδρίου, τὰ ἔχοντα μεγαλειώτερον κοινωνικὴν σημασίαν τοιαῦτα εἶνε τὰ περὶ συμπληρωματικῆς παιδείσεως τῶν μαθητῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων, καταργήσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἐξετάσεων, παιδαγωγικῆς μορφώσεως τοῦ προσωπικοῦ τῆς μέσης ἐκπαιδευσεως, βελτιώσεως τῶν διδασκαλειῶν, διοργανώσεως ἐιδικῆς καὶ συστηματικῆς ἐπιθεωρήσεως τῆς μέσης παιδευσεως καὶ τῆς γυναικείας κτλ.

Οἱ φίλοι καὶ συνεργάται τοῦ κ. Εἰρ. Ἀσπιλοῦ θὰ ἐορτάσων ἐφέτος τὴν ἐξηκοστὴν ἐπετηρίδα τοῦ φιλολογικοῦ σταδίου του.

Ὁ Τρικούπης, ὁ μέγας πατριώτης καὶ πολιτευ-

της, θα έχη, φαίνεται, τον ανδριάντα του εις τας Άθηνas. Σκέψις γίνεται περί πανελληνίων έργων διά τόν σκοπόν τούτον. Είναι αυτή η δευτέρα ή τρίτη άποπειρα προς τούτο.

Ο φίλος και συνεργάτης τών «Παναθηναίων» κ. Δ. Γρ. Καμπύρογλους διαρίσθη Έφορος της Έθνικης Βιβλιοθήκης.

Κατά τόν διαγωνισμόν της έν Άθήναις Γλωσσικής εταιρίας τό πρώτον βραβείον έλαβον έξ ήμισείας ο συνεργάτης μας κ Νίκος Α. Βέης με τό Αρχαδικά γλωσσικά σύλλεκτα έξ έγγραφων μνημείων ήτοι έξ κωδικών, γραμμάτων, επιγραφών, τριτύχων, χαρταγμάτων, σφραγίδων κλπ και ο κ. Άλεξανδρός με τό Κυμαϊκά, γλωσσάριον και γλωσσικήν ύλην εκ Κύμης της Εύβοίας. Τό δεύτερον βραβείον έδόθη έξ ίσου εις τούς κ Γιωργάραν και Πασιδήν. Ο πρώτος έγραψε περί τών έν Σκοπέλω προθέσεων, ο δεύτερος περί τού ιδιώματος τών Κοτωρέων έν Πόντω.

Εισηγητής τού διαγωνισμού ήτο ο κ Κωνστ. Ζησιού

Ο Δήμος Πειραιώς εκτιμών τόν νεαρόν ζωγράφον κ. Σ. Μηλιάδην, τού άνέθεσε τας προσωπογραφίας τών μέχρι τούδε Δημάρχων Πειραιώς. Ο κ. Μηλιάδης έπιστρέφεισ πέρουν από τό Μόναχον έργάζεται με άληθινόν έρωτα προς την τέχνην του

Αι δοκιμαί της θεραπείας τού καρκίνου διά τού ραδιου άπέτυχον.

Εις τό Λονδίνον ύφίσταται από ενός έτους εταιρία υπέρ της άσκήσεως και τών δύο χροιάν έξ ίσου ώστε να έμπορη ο άνθρωπος να μεταχειρίζεται τό δεξι ή τό άριστερόν, άδιαφόρος, διά κάθε εργασία.

Η Μις Δέγκαν εδρίσκειται εις τό Παρίσι όπου οι χοροί της προσελκύουν όλον τόν παρισινόν κόσμον.

Ο σύγγρος συγγραφεύς Γιοκάϊ έξέδωκε τελευταίως μυθιστόρημα επιγραφόμενον: Όπου ύπάρχει χρυσός, δεν ύπάρχει Θεός.

Μια αίθουσα της βιβλιοθήκης της Γενεύης άφιερώθη δλόκληρος εις τόν Ρουσσώ, περιλαμβάνουσα επιστολάς, χειρόγραφα, εικόνas και σχέδια, σχετικά με τόν φιλόσοφον.

Ο Τολστόϊ έτελείωσε νέον μυθιστόρημα Μετά τών χορών.

Εις την Άμερικην γίνεται εις τας οικίας διανομή ζεστού νερού υπό ήλεκτρικών εταιριών. Τό διανεμόμενον νερό είναι πολύ οικονομικότερον παρά εάν έθερμαίνεται εις τό σπίτι.

Ο μέγας χημικός της Γαλλίας Μπεριελό σκοπεύει ένεκα της ηλικίας του να παύση πλέον διδάσκων εις τό Collège de France.

Η μεγάλη τραγωδός της Ιταλίας Έλεονόρα Δούζε άποχωρεί της σκηνής ένεκα της ύγείας της. Λέγεται ότι προσεβλήθη από φυματίωσιν.

ΠΡΟΤΟΜΗ ΤΟΥ ΣΟΛΩΜΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τη πρωτοβουλία τών «Παναθηναίων» — άδεία τού Υπουργείου —

Έκ προηγουμένων εισφορών... Δρ. 1505.20
Α. Πετροκόκκινος... » 50.—
Παντελής Χόρν... » 5 —

Δρ. 1.560.20

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΣΙΣ ΚΑΙ ΤΑΜΙΕΥΤΗΡΙΑ υπό Σ. Π. Λοβέρδου. 1904 Σύλλογος προς διάδοσιν όφελίμων βιβλίων σφ. 16ον σελ. 93 δρ. 0.40.

Τό βιβλίον τού κ. Λοβέρδου, γνωστό εις τούς άναγνώστας τών «Παναθηναίων» εκ διαφόρων μελετών του, ένεχει πολλήν σημασίαν ήθικην και υλικήν. Εις όλα τά ευρωπαϊκά κράτη τό πνεύμα της αποταμιεύσεως έχει νοηθή και τά άποτελέσματα αυτής αποτελούν σπουδαίον παράγοντα κοινωνικής ευξείας. Ο κ. Λοβέρδος καταδεικνύει εις τό βιβλίον του την σημασίαν αυτήν, ή όποία εις την Ελλάδα δυστυχώς δεν κατενοήθη άκόμη, και παραθέτει την έν Εύβοιη κίνησιν τών ταμειτηρίων έν σχέσει με την ιδικήν μας. Τήν άποταμίευσιν ο συγγραφεύς θεωρεί δικαίως άπόρροιαν άρχών ήθικών.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ υπό Διομήδους Κυριακού. Έκδίδεται έπιμελεία Άλεξάνδρου Ν. Διομήδους, δικηγόρου. Τόμος πρώτος Έν Άθήναις τυποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1904.

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΝ ΕΘΝΙΚΟΝ ΛΕΥΚΩΜΑ ύπό τού Παναγιού Τάρου Έν Άθήναις, τυποις Π. Δ. Σακελλαρίου 1904.

ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟΝ ΛΕΞΙΚΟΝ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ Τεύχος 19ον περιέχον διαφόρων πίνακα της Κερκύρας και άρθρα από τού Μάλτα μέχρι τού Μεσσηνίου πλέγματα. Έκ τούτων αναφέρουμεν Μάνοι, Μανουσογιαννίνας, Μαστοφόρα Μαστορμάται, Μείσαινας, Μερχάτη, Έμιστον τεύχος λεπτά 80, εις τας έπαρχίας λεπτά 90, εις τό έξωτερικόν δρ. 1.— Έκδότης Μπέκ και Μπαρτ έν Άθήναις.

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΓΡΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ υπό Γεωργίου Δροσίνη Άθήναι 1904 Τυπογραφείον Κ. Μάισον και Ν. Καργαδοσή σφ. 16ον σελ. 158 δρ. 2.50 — Έκδότης Παναγής Μ. Ματιάτος — Παύεται εις τό Βιβλιοπωλείον της « Έστίας »

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΑΝΕΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ υπό Π. Παλαδινού Άθήναι 1903 Τυπογραφείον Σπυριδωνος Κουσουλίνου σφ. 16ον σελ. 45 φρ. 1.

HUIT JOURS CHEZ M. RENAN suivi de **M. RENAN AU PURGATOIRE** par Maurice Barrès 1904, Bibliothèque Internationale d'édition E. Sansot & Cie 53 Rue Saint-André-des Arts Paris, 1 fr.

PARFUMS par Jean Mariel. Poèmes. 1904, Bibliothèque Int. d'édition E. Sansot et Cie Paris.

LES LEZARDES SUR LA MAISON par Maurice Barrès. 1904, Bibliothèque Int. d'édition E. Sansot et Cie, Paris.

ALBRED CAPUS par Edouard Quet. Biographie illustrée, 1904 Bibliothèque Int. d'édition E. Sansot et Cie, Paris.

Άγγέλλονται :

Η ΤΕΣΣΑΡΑΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ Α΄. 1863—1903 υπό Γεωργίου Κ. Ασπρέα εικονογραφημένη.

ΑΠΟΛΑΩΝ μηνιαίον μουσικόν περιοδικόν σύγγραμμα υπό τού μουσικού συλλόγου « Απολλωνος ».

ΕΙΣ ΤΟ ΕΙΔΙΚΟΝ

ΤΑ ΚΑΛΕΛΛΑ ΣΑΣ

21 ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 21

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ «ΕΛΛΑΣ»
(Εφημερίς οικονομολογική και πολιτική)
Εκδίδεται κατά Σάββατον
Δημοσιεύουσα πλουσίαν και έγκαιρον οικονομολογικήν ύλην και χρηματιστικούς πίνακας.
Ίδιοκτήτης και Διευθυντής: Γ. ΚΑΤΣΕΛΙΔΗΣ
Συνδρομή έτησία: Έσωτερικόν Δραχ. 20
Έξωτερικόν Φρ. Χρ. 20
Γραφείον: Έν Άθήναις, οδός Σταδίου 54

„ΝΕΟΝ ΑΣΤΥ“
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ ΕΦΗΜΕΡΙΣ
Διευθυντής: Α. ΚΑΚΑΜΑΝΟΣ
Δίκα συντάκται και έκτελεσθαι άποστολήσιν αναγκαίων.
Άρθρα επί όλων τών ζητημάτων της ήμερας, ειδήσεις άκριβίσταται,
Τηλεγραφήματα έξ Εύρώπης
Τό παμκρίτερον Άθηναϊκόν φύλλον.
ΤΙΜΗ ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ
Έσωτερ. Τριμήνιος Δρ. 8.— Έξέμηνος Δρ. 15.— Έτησία Δρ. 80
Έξωτερικόν Έξέμηνος Χρ. φρ. 25.— Έτησία Χρ. φρ. 45
Αί συνδρομαί άποστέλλονται προς την Διεύθυνσιν (οδός Βουλής αριθ. 61).

„ΝΑΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΣ“
(Εικονογραφημένον ναυτικόν περιοδικόν)
Τό μόνον καθ' όλην την Άνατολήν ΔΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
Συνδρομή έτησία Έσωτερικου δραχ. 10
» » Έξωτερικου φρ. χρ. 10
Αί συνδρομαί άποστέλλονται
κ. Κ. Αιγέρον Άθήνας.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΚΑΙ ΖΑΧΑΡΙΟΥ
ΕΔΩΔΙΜΑ ΚΑΙ ΠΟΤΑΝ
ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ ΟΙΚΙΑ ΒΟΥΡΟΥ ΑΘΗΝΑΙ
ΤΑ ΚΑΛΙΤΕΡΑ ΚΑΙ ΝΟΗΟΤΕΡΑ ΕΙΔΗ

ΓΑΛΑΚΤΟΠΩΛΕΙΟΝ
Γ. Ι. ΡΟΥΛΙΕΜΟΥ & ΣΑΣ
Οδός Γ΄ Σεπτεμβρίου 22
ΟΛΑ ΤΑ ΓΑΛΑΚΤΕΡΑ ΕΙΔΗ
ΓΑΛΑ ΑΓΝΟΤΑΤΟΝ
ΠΡΟΣ 80 ΛΕΠΤΑ Η ΟΚΑ
ΜΙΑ ΔΟΚΙΜΗ ΑΡΚΕΙ
ΔΙΑ ΝΑ ΣΑΣ ΠΕΙΣΗ

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ 30 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1904

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ	30 Ἀπριλίου 1904	31 Μαρτίου 1904
Ταμείον εις μεταλλικόν τραπεζικὰ γραμματία Ἴονικῆς Τραπεζῆς κεραματικά » διδράχμα καὶ μονόδραγμα	Δρ. 2,932,930.76 164,090.— 3,327,880.—	2,059,240.74 187,250.— 3,508,711.—
Ἐξωτερικοὶ ἴσμοι. Ἀντίτιμον μεταλλικὸν εἰς τὸ ἐξωτερικόν » » Πρετόν ἔκδοθ. Ἐθν. Δανείου εἰς χρυσόν Ἑλλην. Σιδηροδ. 4 1/2 1902	18,782,789.40 2,629,256.79	16,125,865.03 2,789,424.43
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλην. Κυβέρνησιν ἐπ' ἀναγκ. κυκλοφορία τραπεζικῶν γραμματίων	68,778,575.42	68,778,575.42
» » » » διδράχμων καὶ μονόδραμων	12,750,000.—	12,750,000.—
Ὁμολογία Ἐθνικῶν Δανείων Εἰς χρυσόν Δρ. 23,767,036.80 » τραπεζικὰ γραμματία » 29,134,575.—	52,901,611.80	52,901,611.80
Προεξοφλήσεις	19,334,793.82	19,359,800.97
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	2,886,559.45	2,948,999.55
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ ἴσμοι ἐκ ἐνεχθῶν χρηματογράφων	12,164,336.89	12,387,371.10
Δάνεια ἐπ' ἐνεχθῶν ἐμπορευμάτων	503,264.15	930,083.70
Δάνειον πρὸς τὴν Σταθιδικὴν Τραπεζὴν ἐκ ἔργων τοῦ Κράτους	5,269,657.04	5,737,366.47
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπ' ἐπιθήκῃ	50,422,427.43	50,372,486.87
Δάνεια εἰς δῆμους, λιμένας, καὶ λοιπὰ νομικά πρόσωπα	42,019,653.81	42,088,239.09
Χρηγήσεις εἰς γεωργικῆς	11,614,631.15	11,180,225.—
Καθυστερ. χρηγήσεων εἰς γεωργικῆς καὶ γραμμ. Προνόμ. Τραπ. Ἡπειροθεσσαλίας	4,331,455.49	4,334,380.14
Μετοχαὶ εἰς ἄγχωριούς Ἑταιρίας	4,210,789.75	4,302,077.25
Συμμετοχὴ εἰς Τραπεζὴν Κρήτης	1,500,000.—	1,500,000.—
Τοκομερίδια ἐν γένει	—	99,134.19
Καταστήματα Τραπεζῆς καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστικῶν ἐπιποιήσεων	8,382,267.17	8,336,854.35
Ἀπαιτήσεις ἐπιφαλαίς	2,835,971.23	2,818,404.20
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς τραπεζικῶν γραμματίων)	1,661,698.40	1,654,608.85
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ	—	78,936.68
Λογαριασμοὶ ἔξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβερνήσεως εἰς κέρδη ἐκ τραπεζικῶν γραμματίων	1,863,680.—	1,863,680.—
Ἐξαγορὰ προνομίου Προνόμ. Τραπεζῆς Ἡπειροθεσσαλίας	1,440,000.—	1,440,000.—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου (εἰς τραπεζικὰ γραμματία)	600,000.—	600,000.—
Διάφορα	527,295.02	425,948.49
Δρ.	333,825,612.03	331,559,271.65
ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ		
Μετοχικὸν Κεφάλαιον	Δρ. 20,000,000.—	20,000,000.—
Αποθεματικὰ Κεφάλαια	13,500,000.—	13,500,000.—
Τραπεζικὰ γραμματία ἐν κυκλοφορίᾳ		
I. διὰ ἴσμων τῆς Κυβερνήσεως	Δρ. 68,778,575.42	
II. » » Τραπεζῆς	52,369,694.31	121,148,269.73
Κεραματικὰ γραμματία διδράχμα καὶ μονόδραγμα	12,750,000.—	12,750,000.—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικόν	4,063,233.97	4,081,352.01
Καταθέσεις ἄνευ τόκου	16,259,335.75	15,045,389.42
Ἐπίταγαι πληρωτέαι	1,347,565.34	1,058,003.82
Μίσθια πληρωτέα	394,629.86	516,404.86
Καταθέσεις Δημοσίου διὰ χρηγήσεις δανείων κατὰ τὸν ΒΦΜ νόμον	283,749.91	283,749.94
Δεσνὴ Ὀικονομικῆς Ἐπιτροπῆς Ἀλφειᾶς κατὰ τὸν Εἰς χρυσόν	Δρ. 1,369,509.57	
ἐν Δημοσ. ὑπεγγυῶν κροσθῶν	4,573,205.01	5,942,714.58
Υπηρσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσόν	86,326.90	49,236.85
» » » τραπεζικὰ γραμματία	232,768.55	265,256.25
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς χρυσόν	160,763.81	24,465.90
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμματία	119,481.26	2,719,481.26
Ἐντοκὸς καταθέσεις Δημοσίου εἰς χρυσόν διὰ τὴν κατασκ. Σιδ. Πειραιῶς Διμερῆ - Συνόρων	2,629,256.79	2,789,424.43
» » » τραπεζικὰ γραμμ.	1,754,997.69	2,567,095.65
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς τραπεζικὰ γραμματία κατὰ τὸν νόμον ΒΦΕ	5,474,479.55	5,474,449.55
Καταθέσεις ἐπὶ τόκῳ	67,428,793.09	67,309,158.96
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπεζῆς	47,047.770	47,047.770
Υπερτέα λαχειοφόρου δανείου Τραπεζῆς	1,097,458.—	1,196,300.—
Καταθέσεις Ταμιευτηρίου	3,448,061.08	3,431,425.89
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ	844,587.81	
Συμμετοχὴ τῶν Τραπεζῶν Ἴονικῆς καὶ Ἀθηνῶν εἰς δαν. Σταθ. Τραπεζῆς	2,428,106.45	2,555,627.84
Διάφοροι λογαριασμοὶ	6,279,920.62	3,281,945.09
Διάφορα	2,106,371.26	2,289,722.66
Δρ.	333,825,612.03	331,559,271.65

Ἐν Ἀθήναις, τῆ 7 Μαΐου 1904

Ὁ διευθυντὴς τοῦ Λογατηρίου
Π. Α. ΚΟΥΤΣΑΛΕΗΣ